

Herman Heijermans Droompaard en andere Falklandjes

SALAMANDER

**Herman Heijermans
Droompaard
en andere Falklandjes**

Geen sociale aanklacht wint het met haar pathos van Falklands ironische kleinschrijverij in het signaleren van maatschappelijke misstanden. Hij wist het leven en de mensen wonderlijk scherp te typeren, nu eens vol satire dan weer vol weemoed, en altijd beheerst door een milde humor, waarin zijn mensenliefde zich uitte. Deze eenvoudig schetsen uit het volksleven zijn misschien wel het geniaalste van Heijermans oeuvre.

**Droompaard
en andere Falklandjes**

Salamander

Herman Heijermans
Droompaard
en andere Falklandjes

Amsterdam
Em. Querido's Uitgeverij N.V.
1964

Deze keuze is samengezocht door Henri Dekking en Frans Mijnsen. Eerste druk 1934; tweede druk 1934; derde druk 1949; vierde druk 1956; vijfde druk, als Salamander, 1964.

Copyright 1934 by Em. Querido's Uitgeverij, N.V., Amsterdam. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. No part of this book may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Bartje

Wat Bartje overkwam, de dag vóór ze stierf.

De dag vóór ze stierf, had ze het enig en zonderlingst lotgeval in haar leven. Negen en zeventig jaar had ze rustig, zonder te grote oneffenheden bij Arnhem gewoond. D'r man was dood. Willem leefde. Willem was d'r zoon, die in Atjeh geweest was en nou in Amsterdam in betrekking was.

Waarschijnlijk zou Bartje zónder het enig en zonderlingst avontuur gestorven zijn, wanneer ze niet plotseling op het denkbeeld gekomen was, om Willem te gaan opzoeken. Ze hadden d'r in Arnhem verteld, dat er een pleziertrein zou lopen voor een koopje. Nog nooit had ze gereisd. Nou wou ze. Ze wou en was d'r niet meer af te brengen. Ze was zo ineens koppig geworden.

Als de bovenbuurvrouw d'r sprak van d'r leeftijd, lachte ze met 'n krakend lachje en zei dat ze de horlepiep nog wel kon dansen. Ze wou. Ze wou Willem verrassen. Ze wou Amsterdam zien. Ze was plots jong geworden.

Toen ze in de derde-klasse-coupé zat met de ouwe rimpelhanden op de hengselmand, riepen ze 't nóg eens: 'Weet je 't nou, tante Bart?'

'Ja, ja-ja,' knikte ze knorrig.

'Zullen we 't maar niet op een stukkie pampier schrijven?'

'Wel gut nee, mens! Wat maak-ie je nou toch moeilijk!'

'As-je 't nou eens vergeet!'

'Ik vergeet 't niet.'

'Bij Pieters op de Oude-Zijds-Voorburgwal.'

'Ja-ja-ja.'

'Weet je 't nummer nou goed?'

'466.'

'Nee!... Daar heb-ie 't al... 463.'

'Dat zei 'k ommers.'

'Kan de fles niet omvallen?'

'Die staat tussen de krentenbroodjes.'

'Wees nou voorzichtig met uitstappen.'

'Ja, ja-ja.'

'Verlies je retourkaartje niet.'

'Nee, lieve mens.'

'Nou, ajuus tante... Pas op voor 't portier. Hou je rokken binnen.'

'Da-a-a-ag!'

'Da-a-a-ag!...'

'Da-a-a-ag!...'

'466... Oude-Zijds-Voorburgwal!'

Ruts! Daar ging de trein. Vergenoegd zat Bartje in het hoekje. Ze had de kalebas neergezet, wreef de plooiën glad van de bruin-rode, gebloemde omslagdoek. Vergenoegd keek ze uit het raampje en verwonderde zich, dat een trein zo gauw gaat. Vergenoegd kauwde ze. Ze kauwde altijd. Niemand wist wát ze kauwde. Ieder wist dát ze kauwde. De leren, geplooiëde kinnebakjes trokken regelmatig op en neer, de diepe vetplooiën van de hals waren geen moment zonder beweging. Het was een aardig, rustig, oud-vrouw-tjes-doen, afgewisseld door een even regelmatig openen van de mond, het vertonen der bruine tandstompjes en der zwarte grotjes er tussen. Het grijsgrauwe haar lag glad om het benige hoofd. De bruin-rode gebloemde doek hing zonder een kreuk om de blauwe, Zondagse rok.

Ze zat in een volle coupé. D'r waren juffrouwen en mannen, allemaal plezierige, vrolijke mensen, die 't ene liedje na het andere zongen.

'Ga je ook naar Amsterdam, ouwetje?'

'Ja meneer.'

'Zeker famielje opzoeken?'

'Me zoon.'

'Woont die in Amsterdam?'

'Zes maanden.'

'Gaan jullie samen de peentjes opscheppen, hè?'

'Nou alsjeblieft.'

'Ben je d'r al meer geweest?'

Nee, menslief. Ik heb nooit tijd gehad om te reizen.'

Over en weer zaten ze te praten. Dan zette d'r een 'n lied in, overschreeuwend en overstampend het gedreun van de wagen. D'r was 'n juffrouw, zo'n vriendelijk mens, die zoetigheid presenteerde en een ander had een fles met eau-de-Cologne. Bartje keek genoeglijk toe, altijd kauwend en trekkend, met de gele, tanige vetplooien van haar magere hoofd. Je was d'r eer je 't wist. De tijd was omgevlogen.

'Nou, dag juffrouw.'

'Gijs, help de ouwe juffrouw 's!'

Ze was nu op 't perron, in Amsterdam. Daar had je al 'n agent.

'Mijnheer de agent, zou u mij eens willen zeggen waar de... waar de... de...'

'Wat moet je, moedertje?'

'Ik mot naar me zoon, die woont, die woont... Och, lieve God, nou heb ik de naam van de straat vergeten!'

'Is het hier in de buurt?'

'Dat weet ik niet.'

'Hoe heet-ie?'

'Willem.'

'Van z'n van?'

'Willem de Boer.'

'Ken ik niet. Wat doet ie?'

'In betrekking.'

'Weet je dan niet waar-die-woont?'

't Zal me wel weer te binnen schieten... wacht maar... wacht maar!...'

Voor het station, bij de tramwagen, dribbelde ze heen en weer, zich inspannend, zenuwachtig, angstig. Ze wist 't niet meer. Wat ze ook dee, ze wist 't niet meer. 't Was zo'n ellendige naam, zo'n verschrikkelijk-lange naam. Nog probeerde ze 't eens. Beverig sprak ze een koetsier aan: 'Mijnheer, heb u wel eens van me zoon gehoord?'

‘Van je zoon?’

‘De Boer heet-ie.’

‘D’r zijn wel honderd de Boer’s hier ouwetje. Weet je de straat niet?’

‘De straat... De straat! Dat’s nou toch verschrikkelijk...

Ik wist ’t zo goed!’

‘Waarom heb-ie ’t niet laten opschrijven?’

‘Ik kan niet lezen, mijnheer.’

‘Zeg, Tinus, heb jij wel eens van ’n De Boer gehoord?’

‘De Boer?... Ik ken een schoenmaker De Boer... Kan ’m dat zijn?’

‘Ach God, nee, mijnheer!... Mijn zoon is in betrekking.’

Niemand wist ’r te helpen. Met snelle, bibberende rukjes kauwde ze, hield de mand vast met de bevende handen. Wat zou ze nou doen? Ze zou verder wandelen, vragen, net zolang tot ze gevonden had. Ze liep recht-uit de Weesperstraat in, rondkijkend, beduusd door zoveel mensen. Zachtjes-an sukkelde ze over de stoep, voor elkeen opzij wijkend, iedereen aankijkend of ’t soms Willem zou zijn. Dan stond ze weer stil, vragend: ‘Weet u hier soms Willem de Boer?’ Maar niemand wist ’t.

Ze wezen haar ’n winkel an, waar eieren, boter en kaas verkocht werd, maar de vrouw in de winkel had nooit van ’n Willem de Boer gehoord. Toen ze de Weesperstraat had uitgelopen, keerde ze terug, moe, nog eens vragend, nog eens vragend tot bij ’t station. Op een stoep van de Sarphatistraat ging ze zitten, tobbend, zoekend en begon stilletjes te huilen.

‘Scheelt er wat an vrouwtje?’

‘Ik zoek me zoon, mijnheer.’

‘Is die van je weggelopen?’

‘Nee, nee.’

En dan begon ze weer de uitlegging, weer hetzelfde.

Nu hield ze de ogen dicht en bad. Ze bad altijd als ze in moeilijkheden was. Nou bad ze zachtjes, met gevouwen, trillende, ouwe handen: ‘Lieve God in de hemelen... Zeg

me nou hoe de straat hiet... die straat van Willem... Lieve God... zegt 't nou...'

Heel wat mensen stonden in een kring om haar heen. De een vertelde 't aan de ander... Heb je ook gehoord van 'n Willem de Boer... Willem de Boer?... D'r is 'n spekslager... Nee, hij mot in betrekking zijn... Vraag nou maar raak!... Kom, laat 't mens niet voor niks lopen... Weet ze veel, de pelisie!'

'Ga zolang in de wachtkamer van het station, vrouwtje.' Dat zou ze dan maar doen. Daar waren niet zoveel vreemde mensen, die d'r stonden aan te gapen en d'r toch niet helpen konden.

Op een der banken ging ze zitten, denkend, tobkend, al maar klapperend met de benige onderkaak, al maar pluizend met de dunne lippen. Al zou ze uren verzinnen, ze zou die naam weer weten, die lange, ellendig-lange, gekke naam.

Zo bleef ze, uren lang, versuffend, telkens meer versuffend, met hete ogen en een moe gebukt oud lijf.

Toen de andere plezierreizigers 's avonds weer kwamen in het station, zat ze nog op dezelfde plek met de mand met krentenbroodjes en de fles melk, waarvan ze niets geproefd had.

'Heb-ie je zoon gezien, moedertje?'

'Nee,' zei ze snikkend... 'Ik heb geen geheugen meer... Nee, nee, nee...'

Kliniek

'Toen zei d'r een... je mot tot honderd telle... ze keke me allemaal an... Kind, ik was zo verlege... Toen begon ik een, twee, drie, vier... en toen heb ik geschreeuwd tot ik sliep... Gek hè?...'

'Hebbe ze je opengesneje, terwijl je sliep?'

'...Da-weet ik niet... Ik lag weer hier toen ik wakker werd... en toen was ik zo ziek as een hond... en toen *stak* mijn been, maar ze hadde 't vastgebonde... en je kon d'r niks aan merreke.'

'...Heb-ie dan niks gevoeld?'

'...Niks... Kan jij merreke da ze je snije as je slaapt?'

'...Da-weet ik niet.'

'...Mot jij ook gesneje worre?'

'...De zuster zegt van nee.'

'...Wat scheel jij dan?'

'...De rhumetiek is me naar binne geslage.'

'Doet dat pijn?'

'Nou hoor! Me hart klopt soms verschrikkelijk... en dan krijg ik 't zo benauwd...'

'Ze dachte eerst da'k dood zou gaan.'

'Was jij d'r bang voor?'

'Ikke?... Nee... Je legt hier wát lekker... Je zou d'r voor je plezier komme... Heb jij van-morgen ook sjokola gehad?...'

'Nee, pap.'

Ze lagen nog te praten in de grote ziekenzaal van het Binnengasthuis, toen de pleegzuster kwam.

'Riekje, je moet even mee naar de kliniek.'

'Wordt ze nou ook gesneje?'

'Nee, domme meid, Riekje wordt niet gesnejen.'

De zuster wikkelde Riekje in een wollen deken, nam d'r in de armen, droeg d'r weg.

'Da-ág!' riep Toos.

‘Da-ág!...’

In de gang, angstig, benauwd – vroeg ze nog eens: ‘Zuster, ze zelle me toch geen pijn doen?...’

‘Nee, Riekje, wees maar niet bang.’

De deur van de kliniek ging open. Zuster lei d’r voorzichtig in een bed en ging heen. Onrustig keek Riekje rond, verlegen bij het gezicht van zoveel mensen. Een heer met gouden bril, kaal hoofd en grijze bakkebaarden, een heer die vriendelijk keek, kwam bij het bed zitten. Die kende ze. Da-was de profester. Maar de andere twee die bij d’r bed zatte en al die here in de rondte... die d’r aneke... zoue ze d’r ook gaan snije... maar ze zag nergens messe... en de profester keek zo vriendelijk.

‘Doe nou even je jakje uit, kind.’

Hij hielp haar en tikte zachtjes op d’r wangen.

‘...Wees nou maar niet bang... We zullen je geen pijn doen...’

Professor schoof het hemd naar beneden.

‘...Niet bang zijn kindje...’

‘Wor ik nou *heus* niet gesneje?’

‘Wel nee, malle meid... Zo, blijf nou rustig liggen... Wil u beginnen te vragen, mijnheer?’

Aarzelend, ’t zelf nog vreemd vindend, begon de student.

‘Hoe is je naam?’

‘Rika Bosch...’

‘Hoe oud ben je?’

‘Veertien in December.’

‘Leven je vader en moeder nog?’

‘Vader is dood...’

‘Waarom is-ie gestorven?’

‘Weet ik niet...’

‘Is je moeder gezond?’

‘...Ze was gister verkouën...’

Het doezelig November-licht scheen rustig in de kliniek-zaal. Sterk-verlicht stond het ijzeren bed met het meisje,

omringd door de studenten. Alleen de stemmen van de vragende student, het kind, soms die van de professor, klonken.

De roodgloeiende kachel pruttelde, een voet werd verschoven, een blaadje papier ritselde, een harde, puntige pen kraste op een boek. Op een der drie lange, bruine tafels glimmerden kantige schamplichten van instrumenten, kolven en flessen. Geen geluid kwam van de binnenplaats.

Waswit lag zij in het bed. Het zwarte haar was netjes weggestreken onder het witte mutsje. De muts was strak-witter dan het gezicht, dat al zijn jeugdige volheid had. Blauwe aders waren als stroeve vegen in het wit van de hals. Ze lag als een marmeren beeldje met blauwe-marmeraren. Maar er was een benauwend leven in haar. De ogen, glanzig en wonderlijk groot, keken met sterke uitstraling van leven naar de student, naar de professor, naar de anderen. De dunne, scherp-witte neusvleugels bewogen snel, snél, zonder ophouden. Ze had dood kunnen zijn als de ogen niet zo brandend van leven geweest waren, als de witte, dunne, doorzichtige neusvleugels niet zo koortsig hadden bewogen. Ze lag marmer-mat, wassig bleek op het ijzeren bedje. Toen hij even ophield met vragen, lachte ze flauwtjes om een afbeelding aan de wand, om een man met zo'n kemieke buik... Wat 'n gekke plaat... zo'n rare man... En ze zag een student, die zat te schrijven... Wat leek-ie op Jopie... net zulleke dikke kone... Net zulleke kemieke ogen... ze most effe lache nou ze an 'm dacht... ze zag 'm nog zitte op 't stoepie bij de Munt... toen die de suikerboontjes uit z'n broekzak haalde... en ze wel stroop leke... zo nat as ze geworden ware...

...‘O God, profester... niet snije!...’

‘Nee, nee, kindje.’

Ze hield de ogen niet af van de instrumenten, stotend ademhalend... Hadden ze Toos niet in d'r been gesneje... De professor begon te ausculteren. Hij luisterde overal met de stethoscoop en zei dingen in 'n vreemde taal... Waarom

spraken ze nou Frans?... Waarom klopte ze d'r op d'r borst. Je kon je lache haast niet houen... Net of-ie tegen 'n doos klopte... Wat 'n mens toch raar gemaakt was... dat je zo hol was van binne... Je zou zwere dat d'r iemand in 't donker op de deur klopte... Wat 'n mooie gouwe bril had-ie... Wat had-ie warreme vingers... nee maar, Gompie!... Nou tekende de profester met 'n potlood op d'r blote lijf... 't leek wel 'n suikerhart... ze werd d'r warrem van... ze zweette op d'r voorhoofd... Nou keke ze allemaal naar d'r, de here op de stoele... ze keke naar wat profester tekende... Wat werd ze nou moe... en dat 't hier zo benauwd was... zo warrem... maar ze sneje d'r lekker niet... ze *sneje* d'r niet zo as Toos...

De lichtblauwe oogleden hingen zwaar over de ogen. Er was een grote rust in de kamer. De scherpe, puntige pen kraste, de stemmen klonken soms gonzend, de kachel pruttelde. De studenten schreven haastig of keken naar het waswitte kind in het bed. Ze hield haar handen gevouwen, het hoofd lei iets op zij. Korte ademgeluidjes kwamen uit de kleine droge mond. Het bed met de witte lakens, de verfomfaaide dekens, stond scherp in zijn harde lijnen in de kring van de mannen.

Het wit van de lakens, de marmeren witheid van het kind waren omvat in de donkere vlakken der kleren, waarin het robuste vlees van handen en gezichten kwam kleuren. Half gebogen met een grijze pluiming der bakkebaarden boven de ronding van de rug zat de professor, met een geringde hand op de dekens.

Nou werd ze weer wa-beter... 't Was toch wel gezellig zo... dat ware nou allemaal dokters... die kwamme lere van de profester die alles wist... Nou maar, die bleke zag d'r ook niet voordelig uit... Wat had die zwarte bij 't raam 'n neus. 't leek wel niks... mot zo'n grote man nog lere...? nou breek me klomp... most ze nog lang blijve?... Ze kreeg zo'n slaap...

Kemiek as je zo lui lag... moeder had net de was vandaag... en morgen dat grote kantoor op de Heregracht... Wat brandde die kachel... daar kreeg je 't benauwd van... Was 't nou weer om te stoke?... Slape zou ze toch maar niet... as je slape ging sneje ze je *ope* om je van binnen te kijke... zo as met Toos d'r been...

'*Exitus letalis** staat te wachten... Tijd niet te bepalen...' Wat of profester nou weer zei... Jopie kon ook Frans par-rele vinke... Maar nou was 't gedaan. Profester kleedde d'r an en de zuster kwam binnen. Ze was in éens klaar wakker, nou ze heen mocht, bij Toos.

Zuster droeg haar weg in de wollen deken. Toos lee al te kijken.

'Wat ben jij 'n tijd weggebleve!'

Riek bleef even ademhappen van benauwdheid onder de dekens. Toen zei ze met ogen gróót-open: '*Ze hebbe me lekker niet... gesneje...*'

* De dood.

Grootmoedertje

Ze wreef d'r benige skelet-handen over de in de rokken uitpuilende knieën, angstig, met hortende rukken. Als die nou maar kwam. Als die nou maar gauw kwam. Zo'n spéélse jongen. Trui kon d'r elk ogenblik zijn. Dan had je de poppen an 't dansen, dan was d'r weer ruzie en knorren. Waar bleef die nou? Ze had 't nog zó gezegd. Daar ging de bel. Was 't Trui of een van de kinderen? Nou deed de meid open. Hij was 't. Sjors alleen bonsde zo de trappen op zonder z'n voeten te vegen. Goddank.

'Ben jij 't Sjors?'

'Ja, gromoe.'

'Heb je 't?'

'Ja, gromoe.'

Uit z'n warme broekzak haalde het ventje een medicijnfles, half-gevuuld. Met d'r bevende skelet-handen nam ze het aan, dee de kurk er af, rook even, dee 't weer dicht en moffelde het weg in haar zak.

'Hoeveel geld heb je over?'

'Vijftien cent.'

Netjes telde hij de warme centen uit op de vensterbank.

'Die zijn voor jou, Sjors. Zal je niks zeggen?'

'Nee, gromoe.'

'Je moe hoeft 't niet te weten, hoor je?'

'Nee, gromoe.'

'Koop jij nou maar wat knikkers. Geen snoepgoed, hoor je?'

'Ja, gromoe.'

Ze hoorde hem de trappen afbonzen, zoals hij 't altijd dee, twee, drie treden tegelijk. Gauw nou, voor d'r iemand kwam. De hals van 't flesje rikketikte tegen haar tanden, zó als de benige handen beefden. Hè. Hè. Nou niet meer. Vanavond de rest. Hè, wat 'n ander mens wer-je zo. Bellebellebel. Dat was Treesje. Die belde altijd zo lang als ze uit school kwam.

'Dag Treesje.'

'Dag grootmoe.'

'Hoe laat is 't?'

'Half vijf... Wat ruikt 't hier raar.'

'Ruikt 't hier raar?'

'Ja, ik weet niet naar wat.'

'Dat zullen de bloemen zijn.'

'Is moe niet thuis?'

'Nee, niemand.'

'Sien!... Si-e-e-n!... Sien-tje!'

'Ja jongejuffrouw.'

'Wat eten we vanmiddag?'

'Runderlapjes.'

'Met watte?'

'Met spersieboontjes.'

'En d'r na?'

'Sjelij van alebessen.'

'Help 's mee an 't tafelkleed.'

Sien, met d'r rooie handen, pakte twee tippen aan, Trees de andere.

'Is 't nou geen schandaal, jongejuffrouw, dat Sijors de schone lopers weer zo ingelopen hét?'

'Is-die dan uitgeweest?'

'Een boodschap voor de ouwe juffer.'

'Heeft George 'n boodschap voor u gedaan, grootmoe?'

'Voor mij?... Nee, niks voor mij.'

'Ruik-ie niet zo'n rare lucht, Sien?'

't Zal van 't zilver zijn, dat we van morgen met jenever en krijt gepoetst hebben.'

'Breng-ie nou de borden, Sien?'

Treesje dekte de tafel. Ze dekte voor zeven, elke dag zeven borden op dezelfde plaats. Pa zat aan 't hoofdeind over 't raam en had 'n servet met een zilveren servetring. Moe zat naast 'm met 'n rood fluwelen servetring. Naast moe zat Gerrit, daarnaast zat zij. Aan de andere kant van pa zat Marie. Die most altijd het geslepen glas hebben, waarop

'Voor uw verjaardag' stond. Dat hadden zij en George d'r samen gegeven. Naast Marie zat George, naast George grootmoe. Grootmoe had een koperen servetring, gedragen door twee hondjes.

'Sien... breng-ie nou nog het olie- en azijnstel en de tafelmattjes?'

'Treesje, denk an 't bittertje voor je pa.'

'Ja, grootmoe, ja, ik vergeet niks.'

'Wees toch niet zo snibbig.'

'Nou ja! Dat gezanik! Elke middag 't zelfde.'

'Sientje! Sien! Waar blijf je nou?'

'Even mevrouw open maken, jongejuffrouw!'

Moe kwam binnen met Marie. Ze hadden inkopen gedaan, 'n ons Maria-koekjes bij de thee en garneersel voor 'n nieuwe hoed voor Treesje.

'Niks geweest, Sien?'

'Nee mevrouw.'

'Wie heeft d'r weer zulke schandelijke voeten op de witte lopers gezet?'

'Jongeheer Sijors.'

'Meneer heeft 'm toch verbojen om uit te gaan, als-die uit school komt.'

'Daar weet ik niks van.'

'Hebt ú 'm uitgezonden, moeder?'

'Watte?... Ikke?... 'k Heb 'm nog niet gezien.'

'Daar belt-ie net.'

'Heeft je pa je niet verbojen, bengel, om nog voor 't eten uit te gaan?'

'Ja moe, maar ik had an Hendrik 'n schrift geleend, dat 'k terug most hebben.'

'Wat heb je weer in je zakken zitten?'

'Niks.'

'Wat niks? Hoe kom je an geld voor zoveel knikkers?'

'k Heb ze gekregen.'

'Je jukt.'

'Nee heus niet.'

‘Je jókt.’

‘Heus niet moe!’

‘Heb je voor grootmoe ’n boodschap gedaan!’

‘Nee moe.’

‘Op je woord niet?’

‘Nee moe.’

‘Goeien middag.’

Pa en Gerrit kwamen samen van kantoor.

‘Warm vandaag!... Gaat ’t goed moeder?... Eten we wat lekkers vanmiddag, Trui?’

‘Runderlapjes.’

‘Trees, waar blijft ’t bittertje?’

‘Moe, geef uw sleutels eens.’

‘Wat is dat toch voor onzin, dat je de bitter tegenwoordig achter slot en grendel zet?’

‘Hier is ze al. Hier is ze al.’

‘Snoept de meid?’

‘Moeder ook ’n glaasje?’

‘Geef je moeder nou geen bitter, Karel!’

‘Ach wat.’

‘t Is heus zo goed niet voor d’r.’

‘Als jij negentig bent, lust je ’t ook.’

Met glinsterende oogjes keek de ouwe vrouw naar de bewegingen van haar zoon, die bij ’t raam het likeurglaasje vulde.

‘Geef ’t d’r nou niet, Karel.’

‘Waar bemoei je toch mee,’ zei het ouwetje bits, met een grijpend uitstrekken der skelet-handen naar het glaasje.

‘Omdat ’t niet goed voor je is.’

Het glaasje was al leeg. De dunne lippen in het gele knokkelgezicht smakten na. De donkere ogen glinsterden van genot. Karel was een goeie zoon. De schoondochter had ’t land an d’r. Dat wist ze wel. Maar nou was alles goed, alles bestig.

‘An tafel! An tafel!’

Karel deelde de runderlapjes. Op de schotel deelde hij het

vlees in acht porties, de grootste voor z'n vrouw, de kleinste voor Sien, die de meid was en daarenboven geen vlees verdragen kon, omdat ze maagkanker had. Zo'n meid was 'n tref.

'Trui, je bord. Marie, geef's door an grootmoeder. Sjors, zet je vingers niet in de saus.'

Dan gingen de spersieboontjes rond, de aardappelen, de sauskom en kwam er even rust, vorkengetik en gesmak van de oude vrouw.

'Gerrit, wat ben je stil vanmiddag?'

'Ik?'

'Ach hij 's verliefd, ma.'

'Hou toch je mond, nest.'

'Oh! oh!'

'Wat is d'r? Wat is d'r?'

'Kijk grootmoe is!'

'God, wat scheelt de oude vrouw!'

Ze lag schuin weggezakt in de armstoel, met ogen waarvan het wit nog te zien was. George begon te huilen en de vrouwen keken krijtwit toe.

'Geef dan water en zit niet als zoutpilaren!' schreeuwde vader. Gerrit sprenkelde met azijn.

'George, hou op met je gekrijs!'

'Als ze maar niet dood gaat. Ooooo!'

'Hou je bakkes, kwajongen!'

Ze hadden de oude vrouw op de sofa gelegd. Het grijze pluishaar pluimde in vlokken op het rode kussen.

'Geef d'r wat lucht bij d'r hals... Kom Trui, verroer je 's!'

Trui en Marie maakten de japon los, Gerrit hield wat azijn onder de neus, de zoon wreef de kurkige skelet-handen.

'Wat haal je uit d'r zak?'

'n Flesje.'

'Laat 's ruiken.'

Eerst rook de vrouw, toen de man.

'Hoe komt ze aan jene...' vroeg ie nijdig.

'Hou je mond.'

Ze keken elkaar aan, hielden d'r mond voor de kinderen.

'Ze komt al bij, pa!'

'Zouen we d'r op bed leggen?'

'Laat ze eerst helemaal bijkomen.'

'Gaat 't wat beter, moeder?'

Flauwtjes opende ze de ogen, keek nóg-bewusteloos om zich heen, sloot de ogen en bleef stil liggen.

'Kom nou, moeder!'

'Hoe gaat 't grootmoe?'

Er kwam weer leven in de oude vrouw. Ze keek van Karel naar Marie, van Marie naar George.

'Hé... ik dacht... dat... ik... daar... dood... ging...'

Plotseling scheen ze álles weer te weten. De bevende skelet-handen wreven over de ogen, rukten ineens naar omhoog, naar de zak. Ze betastte de hele plek, keek toen met starre ogen van haat naar de schoondochter, die het flesje nog in de hand hield.

Vijf minuten later zaten ze allen weer aan tafel bij de runderlapjes en de spersieboontjes.

Fondant

‘En breng me nou nog ’n voetenbankje.’

De jongen sloft met zijn blote voeten door het natte zand.

‘Wat ’n prachtige avond – vin u niet?’

‘Heerlijk, mevrouw.’

‘En wat ’n gladde zee –, geen rimpeltje.’

‘Ja, ’t is erg, érg mooi.’

‘Dank-ie, jongen.’

Met z’n vieren zitten ze an ’t strand. Erg gezellig. Hij met z’n benen gekruist, kijkt dromerig naar de zee. Z’n vrouw babbelt met de logées.

‘Oom, zit u niet op de tocht?’

‘Nee, Cor.’

‘Zet toch liever je kraag op, Hendrik. Je ben zo gevoelig.’

‘Nee... Laat me maar rustig zitten. Ik zit heerlijk.’

‘Corrie, hou je voeten op ’t bankie, ’t zand is vréselijk vochtig ’s avonds.’

‘Mag ’k ’s presenteren, mevrouw?’

Mevrouw grabbelt met de beringde vingers in het toetje.

‘Nee, u moet ’n *fondant* nemen. Die zijn lekker. Proef u wel? Ze zijn van Bensdorp. Cor, jij ook? Die moet je nemen in ’t zilverpapiertje.’

‘Wat ben jij toch ’n snoepster, Jet.’

‘Net of jij ze niet lust. Meneer, mag ik u ook ’s...?’

‘Dank-ie, Jet.’

‘Wat ’n heerlijke avond.’

‘Goddelijk... Goddelijk.’

Een ogenblik zwijgen ze. Hij rookt z’n sigaar, kijkt de bleke wolkjes na, die door de avondwind worden stukgeslagen. Zijn vrouw wrijft met de punt van d’r tong de *fondant* fijn tegen d’r tanden. Corrie kauwt en tipt met d’r parasol zand weg, grijze spikjes, die in ’t water vliegen – Jet frommelt ’t toe’tje en kraakt ’n suikerboon.

‘Weet je wie daar gaat?’

‘Die dame met de shawl?’

'Nee, meer naar achter.'

'Nee, tante.'

'Da's de prinses die hier gelogeed is.'

'Die daar, in 't zwart?'

'Ja.'

'Hoe eenvoudig, hè? Dat zou je nou helemaal niet zeggen.'

'Wat zeg je d'r van? Ze komt 's middags an table d'hôte en heeft niks bizonders an zich. Gister zat ik naast d'r. Ze heeft van alles gegeten en toen ze opstond zei ze "Mahlzeit".'

'Hoe aardig.'

'Heb u niet met d'r gesproken?'

'Nee, want ik ken niet zo goed Duits en ik wist niet hoe ik d'r moest aanspreken.'

'Prinzessin, natuurlijk.'

'Da's nog zo natuurlijk niet. Je spreekt 'n koning toch ook niet met koning an. Nee, 't is niet zo makkelijk.'

'Ze komt net onze weg uit.'

'Hendrik neem je hoed af voor d'r.'

'Oom slaapt.'

'Hendrik!'

'Wat is d'r?'

'Neem even je hoed af voor de prinses.'

'Moet je me dáárvoor wakker maken.'

'Wat groette ze lief terug, hè?'

'Ze ziet d'r voornaam uit.'

'Nou dat kan ik niet vinden. Is dat de prins?'

'Nee, de prins komt eerst morgen.'

'Wil u nog eens gebruik maken, mevrouw?'

'Zijn die bruine ook lekker? Dan zal ik d'r zo een nemen.'

'Corrie, alsjeblieft.'

'Hou 'n beetje dicht bij.'

'Mijnheer, 'n *fondant*? Toe neem u d'r nog een.'

'Oom slaapt, Jet.'

'Slaapt-ie álweer! Hendrik! Hendrik!'

'Laat 'm nou slapen, tante. Hij zal moe zijn.'

‘Hendrik, leg dan tenminste eerst je sigaar opzij. Kijk die nou weer eens knoeien met de as.’

Tante slaat met d'r zakdoek de as van oom's broek. Oom blijft rustig ingedut met z'n hoofd weggezakt tegen de zijwand van de badstoel. Ze ziet niets van 'm dan de punt van z'n bruine baard, 'n glimmertje van de gouden lorgnet en 'n tip van z'n neus.

‘Zo morst-ie nou altijd met z'n sigaren als-ie na den eten indut.’

‘Gaat oom hier niet vooruit?’

‘Vooruit? Hij is zo gezond als 'n vis. Hij beeldt zich alles in... Hij is nog nooit ziek geweest.’

‘Toch heeft-ie an pa geschreven, dat-ie zich zo zwak voelde.’

‘Malligheid. Hij is net zo gezond als ik. Dan heeft-ie hartziekte, dán weer leverziekte, dán weer zegt-ie dat z'n rug-gemerg... Allemaal verbeelding.’

‘Hij ziet er ook héél goed uit.’

‘Nie-waar?’

‘Nog een *fondant*, mevrouw?’

‘Strakkies, Jet.’

‘Cor, jij?’

‘Nee, die niet... Die ulevel.’

‘Is d'r 'n vers bij?’

‘Wacht even... Hier heb je 't.’

‘Laat 's lezen? “*Bij 't slaan van elk liefhebbend hart, komt...*” Hè hoe jammer... Daar waait 't weg.’

‘Zou 't vloed zijn?’

‘Dat kun je toch wel zien.’

‘Dan kunnen we hier ook niet lang meer blijven zitten.’

‘O, nog wel 'n tien minuten.’

‘Prachtig is de zee, hè, als 't zo donker wordt.’

‘Zie je dat witte wolkie – daar is de zon ondergegaan.’

‘In de verte heb je de vuurtoren.’

‘Wat 'n licht! Je zou zweren dat 't vlak bij was.’

‘Krijg u 't koud, tante?’

'Ja, 't is altijd koel aan 't strand, 's avonds.'
 'Jongen, jonen, wat komt 't water opzetten!'
 'Zou oom geen kou kunnen vatten?'
 'Welnee. Die dut hier elke avond.'
 'Zou z'n sigaar niet kwaad kunnen?'
 'Z'n sigaar. Waar is z'n sigaar?'
 'Hij heeft 'm laten vallen.'
 'Nee, niet meer oprapen, Cor, nou rookt-ie 'm toch niet meer.'
 'Kijk's, daar gaat een jacht. Hoe eng, om 's avonds te zeilen.'
 'Hè! Háást met 't zeil in 't water. Vreselijk angstig! Oe!'
 'Oe!'
 'Oe, oe!'
 Tante en Cor en Jet springen met angstige gilletjes op. De vloed is ineens met zo'n kracht op komen zetten, dat 't water tot aan de verlakte laarsjes spat. Maar 't loopt dadelijk weer terug.
 'Zouen we nou maar niet gaan verzitten?'
 'Hè, nee tante!'
 't Is zo dol mevrouw, om nog éven te blijven.'
 'Jullie bent net kinderen.'
 'Vanmiddag heb ik 'n mijnheer aan 't strand gezien en die bleef nog zitten, toen 't water 'n heel eind ver was. Toen moest-ie z'n kousen en schoenen uittrekken. Nee, Jet, 't was om te gillen.'
 'Was dat die met de rode snor?'
 'Precies – die.'
 'Neem u nou nog een *fondant*, mevrouw.'
 'Nou nog ééntje.'
 'Die in 't goudpapier is heel lekker. Daar zit geglaceerde kastanje in. Proef u wel?'
 'Pas op de golf, Jet!'
 'Nee, *die* komt niet zo ver... Jij nog, Corrie?'
 'Zijn d'r nog van die ulevellen?'
 'Nog één.'

'Nou zal ik beter oppassen. Hier heb je het papiertje.'
'Waarom lach je zo?'
'Nee maar, wat 'n onzin! Aa-a-a-a!... Nee maar 't is om te gillen:
*"Hij die u minnen zal tot aan zijn dood
Heeft wenkbrauwen en haren rood."*

'Da's de meneer uit de badstoel van vanmiddag!
'Kom meisjes, doe toch niet zo kinderachtig! Zouen we nou maar niet gaan verzitten? Kom Hendrik!
'Toe tantetje, nog één golf!
't Wordt zo guur, kinderen.'
'Oe! Oe! Hoera!
'Hè, dat scheelde weinig!
'Sta u maar op, tante – wij zullen uw stoel wel verzetten.'
'Roep oom nou ook. Z'n voeten zullen nat worden.'
'Hè, nee! Laat 'm nou eens in 't water zitten!
'Nee, nee, nee.'
'Kijk, zó. Met 'n voetenbank onder z'n voeten kan-ie nog wel een minuut blijven zitten. Als 't water ver om 'm heen is, zullen we 'm roepen!
Lachend blijven ze op sterkere golven wachten. Oom zit nog helemaal droog met z'n voeten op 't voetenbankje. Ze kunnen alleen maar z'n knieën, z'n opgeschorte broekspijpen, 'n afgezakte kous en z'n bottines zien. Scherp steekt de ronding van de gele badstoel af tegen de holle, zwarte ruimte der zee. De witte schuimstrepen lijken er op aan te rennen. Maar dichtbij glijden ze effen weg als een mes, dat over een plank slijpt.
'Nou zitten d'r nog drie in 't zakje.'
'Nee, Jetje, ik wil d'r geen meer hebben.'
'Toe, mevrouw, 't is nog zo'n lekkere.'
'Die's voor jou Cor. – Zo, de boel is op.'
'Tante, daar is de prinses weer.'
'Wat blijft ze lang an 't strand, vin-u niet?'

'Ze heeft u gegroet. Heb u gezien? Wat 'n lieve vrouw.'
 'Ja, die is nou helemaal niet trots.'
 'Hoera! Hoera! Oom zit in 't water!'
 'Hendrik!'
 'Hen-de-rik!'
 'Ome! O-me! O-me'
 'Hahaha!... Hij zal niet weten wat-ie ziet als-ie wakker wordt.'
 'Hen-de-rik! Hen-de-rik!'
 'Meneer Tas!... Meneer!'
 'Ome! O-me!'
 'Daar heb je 't nou! Nou hoort-ie ons niet door 't leven dat 't water maakt!'
 'Nou, maar ik durf d'r best heen te lopen!'
 'Nee. Laat dat nou. Je krijgt natte voeten voor niks. Jongen! Jongen! Loop jij eens even naar mijnheer in de badstoel en zeg dat-ie wakker moet worden.'
 'Best mevrouw.'
 'Da's zo'n goeie jongen, hè. Die doet alles voor je.'
 'Wat staat-ie nou te kijken?'
 'Menéér wak-ker ma-ke!' schreeuwt Cor tegen de wind in.
 'Meneer – slaapt – zo va-hast!' schreeuwt de jongen terug.
 'Schud 'm maar!' schreeuwt mevrouw, met de fondant in de mond.
 De jongen schudt. Ze zien in de schemering de gele badstoel, de broekspijpen, de opgetrokken knieën en de jongen op z'n blote voeten, die naar de badstoel buigt, schreeuwt en schudt.
 'Hen-de-rik! Hen-de-rik!'
 'O-me!'
 Toen kwam de jongen door het water plassen.
 'Meneer lijkt wel dood,' zegt-ie; 'hij leit helemaal wegge-zakt en zo koud.'
 'Wat's dat!' zegt tante onrustig. Met d'r verlakte schoenen en nog zuigend op de taaie *fondant*, loopt ze door het

laagje borrelend, schuimend water en begint d'r man te schudden, die met grote, dooie ogen naar de zee ligt te kijken.

'Hen-de-rik. Hen-de-rik! Hein! Hein!'

Oom was stilletjes dood gegaan.

Avondverhaaltje

‘Hen, pas toch op!’

‘Ja, Pop.’

‘Niet zo voorover buigen!’

‘Nee, maak je niet ongerust.’

Ze hield hem toch maar stevig vast bij zijn bretels, terwijl ze angstig achterover leunde.

Eindelijk was ’t er.

‘Was dat ’t laatste?’ riep Hen de kruier, die nog aan ’t zoeken was in de wagon.

‘Ja, meneer.’

‘Kom nou van ’t raam weg, Hen!’

‘Ja, kindje.’

In zijn hemdsmouwen droeg hij de mand naar achter.

Nu kwam de kruier binnen, die het raam weer in orde bracht. Pop was niet eerder gerust vóór het ijzeren gewicht aan het koord hing.

‘Zo’n raam er uit, vind ik het verschrikkelijkst van een verhuizerij.’

‘Je bent een zottinnetje.’

‘k Heb geen gerust ogenblik gehad toen jij er bij stond.’

De kamer was vol met stoelen, pakken, kisten, schilderijen en rommel. Pop zat op een kist, wind aanblazend met haar voorschoot. Hen lag moe, met een paar vuile vegen op z’n gezicht in de enige vrije leunstoel.

‘Goddank, we zijn over.’

‘Goddank.’

‘Als ’t een beetje had tegengelopen, hadden we op straat gestaan.’

‘Jouw schuld.’

‘Maar Hen!’

‘Jouw schuld... Als je zwart op wit genomen had...’

‘Nee, begin nou niet nóg eens!’

Ze waren elkaar al aan ’t afzoenen.

‘Laat me nou los, anders kunnen we vannacht op de

grond slapen!’

‘...Binnen!’

Het was de bewoner van het benedenhuis.

‘Ben u helemaal klaar, meneer?’

‘Ja, ’t laatste stuk dat gehesen moest worden is binnen.’

‘Dan zal ik mijn spion weer uitsteken.’

‘Doe u ’t gerust. U wordt vriendelijk bedankt.’

‘Slaap u hier vannacht?’

‘Mijn vrouw hoopt met de alkoof klaar te zijn tegen de avond.’

‘Zo, zo! Anders in lang niet bewoond geweest.’

‘Da’s *treurig*,’ zei Hen, met een opkomen van z’n oude spot tegenover het babbelziek manneke. Pop kneep hem zenuwachtig in z’n arm. Als Hen zo begon, *wist* ze dat ze zou gaan proesten, met die *benauwde* piepgilletjes.

‘U is zeker niet bang uitgevallen?’

‘Bang?’

Pop kneep hem weer in z’n arm.

‘Bijgelovig bedoel ik. Niemand wou deze etazie betrekken.’

‘Och kom! Spoken?’

‘Née, ’n moord!’

‘O God, Hen, hoor je dat?’

‘Als je nu denkt, meneer, mij een plezier te doen, door mijn vrouw bang te maken met malle praatjes...’

‘Malle pratjes, meneer? Malle praatjes? Zie je me voor een praatjesmaker aan? Kijk dan maar eens op de vloer van de alkoof... daar moet je het bloed *nóg*...’

‘Meneer, ik verzoek je heen te gaan of je mond te houden!’

‘Bonjour meneer!’ zei de buurman, nijdig.

Pop zat bleek op de kist.

‘Geloof die onzin toch niet, Pop!’

‘Hij heeft me zo *zenuwachtig* gemaakt!’

‘Malligheid! Kom, ga aan het werk, kindje!’

‘Kijk dan eerst in de alkoof.’

‘Daar dan.’

Hij trok de alkoofdeuren open. Er was niets te zien in het donker. Een voor een lichtte hij de stoffige planken op, waarop het springveren matras zou komen te rusten.

‘O God... Hen!’

‘Wat zegt dat nou, een vlek?’

‘Je kunt *zien* dat het bloed geweest is!’

‘Kan de verver niet een pot verf hebben laten vallen?’

‘Nee Hen, nee...! ’t Is bloed! O God, Hen, ik ga *nooit* slapen in die alkoof!’

‘Wees toch verstandig! Hoe kun je zo kinderachtig zijn! Probeer of het er niet uit te boenen is.’

‘Dat *durf* ik niet.’

‘Geef mij dan maar een emmer met water.’

Ze ging naar de keuken, kwam terug met water, soda, zeep en een borstel.

Hen begon geweldig in de alkoof te schrobben.

‘Hier heb je nog wat.’

‘Mosterd?’

‘O, Hen, da’s *prachtig* tegen vlekken.’

‘Onzin!’

‘Gebruik het nou! Toe!’

Een kwartier lang boende hij met soda, zeep en mosterd. Hij zweette ervan.

‘Nou?’

‘Ja, ’t is weg.’

‘Zie je nou wel dat ’t geen bloed is, dat ’t bangmakerij was?’

‘Maar als er nou toch ’n moord... O, wat vind ik ’t hier *eng*...’

‘Help nou maar uitpakken.’

‘Zul je *heus* de eerste week ’s avonds niet uitgaan?’

‘Nee, heus niet.’

Ze boende de stoffige alkoofplanken, die Hen een voor een er weer in lei. De beschotten zeemde en zeepte ze af. Hen sjouwde met het grote springveren matras, dat precies moest passen, omdat hij de maat had genomen met

een touwtje, toen hij de woning gezien had.

Het bed zakte nauwkeurig in de opening. Pop maakte het op, terwijl Hen zijn handen waste in de keuken.

‘Pop ben je klaar?’

‘Ja!’

‘Vooruit dan! Ik heb honger.’

Ze deed haar mantel om. Ze zouden voor een of twee dagen in een restaurant eten tot de boel klaar was.

‘k Ben blij dat we zover op orde zijn.’

‘Ik ook.’

‘Als jij nou het zeil spijkert en de gordijnen ophangt, als we thuiskomen, staan we morgen niet in zo’n rommel op.’

‘Goed, Pop.’

Tegen acht uur kwamen ze terug, vrolijk en lachend. Hen was zo *mal* geweest om een fles wijn te bestellen. ’t Was een *vreselijke* uitgaaf, maar ze vond het dol-gezellig, net een diner bij rijkelui. De lamp brandde. Hen lag als een behanger op de grond om het zeil te spijkeren.

‘Gooi mijn papieren vooral niet door de war.’

‘Wat zeg je?’

‘Gooi mijn...’

‘Maar Hen ben je nou *gek*! Neem die spijkers uit je mond... als je er een inslikt is het te laat.’

‘De behangers doen het ook.’

‘Praat nou niet! Praat nou niet! Toe, doe ze er uit!’

Hij lei het natte hoopje spijkers naast zich en gilte van ’t lachen toen ze met haar stoffige wijsvinger in z’n mond voelde om te zien of hij ze er *allemaal* uit gedaan had. Zingend, opgewekt hing ze een paar portretten op, pakte de kist met boeken uit, speldde prenten tegen het behangsel en hing een snoezige *baby* van vloeipapier aan de lamp.

’t Begon er gezellig uit te zien. Toen ze geen kleinigheden meer uit te pakken vond, ging ze naast hem op de grond zitten om hem de spijkertjes aan te geven.

‘Klop toch zo hard niet, Hen. Je slaat al de koppen door

het zeil heen.'

'Dat doe ik met opzet.'

'Waarom?'

'Dan valt de kalk van het plafond, beneden.'

'Hè, jazzus, nou doe je me weer an die moord denken!'

'Zo snuitje.'

'Nee, schei uit met dat zoenen, akeligheid!'

Het zeil was klaar. Nu stond hij op een keukenstoel en hing de gordijnen op.

'Ze zijn te kort, Hen.'

'Da's niks. Dat kun je van buiten niet zien.'

'Wat een gezellige kamer, als-ie angekleed is, hè?'

'Zo, nou doe ik niks meer.'

Ze zaten samen bij de tafel. Pop had koffie gezet. Hen las de krant, die hij aan een kiosk gekocht had.

Doodmoe leunde ze tegen hem aan. Van 's morgens zes uur waren ze in de weer geweest. Maar ze wou hem niet storen. De hele krant las hij uit. Soms las hij iets voor en luisterde ze slaperig.

'Hen!'

'Ja.'

'Hen.'

'Ja, kind.'

'Ik val om.'

'Ja, snoetje.'

Hij wond z'n horloge op. Dat was *het* signaal.

'Heb je de deur goed gesloten, Hen?'

'Ja.'

'Op het nachtslot?'

'Nee. Bij *ons* breken ze niet in.'

'Toe, doe het, Hen. 't Is hier nog zo vreemd.'

Hij ging. Ze hoorde hem beneden. Zou ze nou? Eventjes? Eventjes maar?... Nee, Hen, zou kwaad worden... Nou, maar éventjes...

Ze trok de alkoofdeuren open, streek zenuwachtig-snel 'n lucifer af, lichtte onder het bed. De lucifer ging uit. Nóg

een, gauw.

...O God!...

'Wat kijk je daar?... Pop je, bent *werkelijk* kinderachtig!'

'...Ze is weer opgekomen! Ze is d'r weer! 't Is bloed, bloed!'

'Kom, wees nou kalm.'

'Nee, nee, nee! Voor geen goud slaap ik daar.'

'Ik ben toch bij je.'

'Voor geen goud!'

'k Zal zelf is kijken.'

Hij bukte, keek met de lamp onder het bed.

'Je hebt gelijk.'

En zij keken elkander an, zonder spreken, met 't gevoel dat ze niet meer alleen in de kamer waren.

Huwelijksreis

Uit de vlakke, strak van zonnegeel, kwamen zij nu in een heel nauw laantje van jonge wilgen en struikgewas. De koel-donkere schaduw sloeg hen tegen.

‘Het is hier heerlijk,’ zei hij.

‘Heerlijk, heerlijk,’ herhaalde ze.

Het was of hier in het groen, na het lange gewandel in de vlakke, een nog niet gekend geluk tot hen kwam, alsof iets óngekends gebeurde.

Gearmd doorliepen zij het paadje, zeiden na lang gezwijg telkens weer... ‘Wat is het heerlijk...’

Andere woorden vonden ze niet.

Recht voor hen uit, daalde het laantje, zanderig pad tussen kuiven van groen, wier opperste pluimen met stille wrijvinkjes rankten.

In de verte werd het een heel dun geel lijntje, wegbuigend in het groen. En aan weerszijden was het een dicht, weelderig donzen van blaren, een zwijgend rij-en van stammen, geel, bruin en groen.

‘Weet je wát ik hier voel,’ zei hij, na een poos, trachtend het geluk van dat ogenblik onder woorden te brengen, ...‘Ik voel me zo licht, zo gelukkig, dat het me benauwt...’
‘k heb me nog nooit zó de bruigom gevoeld als hier in ’t groen, in ’t groen dat geen eind heeft!’

Beiden stonden ze stil, kijkend voor en achter naar het bladerbeweeg en opzij naar het gestrengel van bladeren en takken, die hadden eenzelfde zang. En lachend in extase van elkaars ogen, kwamen ze tot een innige kus, waarbij zij elkanders gelaat zagen met schuinweg het groen van de wilgen en de gele trossen in het groen en de knikkende blaren en de zonnezoentjes.

Weer wandelden ze voort, voeten die zakten in ’t zand, geen krasing hadden, alsof er een tapijt lag. Er gonsde een bij, die haar angst gaf; ze zagen het diertje zich zuigen in

't goudgele hart van een bloem.

Er klapte een licht-witte vlinder met teer-witte slaagjes en nóg een met vleugels van wijnrood, langzamer wienkend. En tussen het groen trillerden meerdere vlinders, witte veertjes bewogen op wind.

En het gras was gespriet van groen en koperbrons en hele veldjes van botergeel-hoofdjes.

Het laantje week-uit, lijnend in 't groen, scheen op hen toe te komen met stille verrukking, alles in knikkel, gebuig, gehef van hoog geheven groetende takken.

Het was overal anders, ánders groen in wondere tinten van transparant water, zeewier, doorgereuten koper, groen van lichtende ogen – en verder weer enkel teer Meigroen, kuifjes nog nat van morgendauw, karteltjes blauw –, groen met aansnikkende verrukkingen, diep-onontleedbare vreugden.

En terwijl de wuivingen heerlijk, met geen ander geluid dan de zang van het bos en het zoemend gegons tot hen kwamen, voelden zij voor het eerst, beiden gelijk, wát geluk was – dat geluk van elkander-liefhebbenden, groen, groen van blaren en bomen, groen van voorjaar, groen van weiden en velden nodig heeft, er niet zonder kan zijn.

Zij zaten nu weer.

Het groen was om hen en een vreugde zo licht als nog nooit zij hadden gekend.

Met het hoofd op haar schoot lag hij te dromen, dromingen één met het groen en de doorspelende zon, dromingen zonder gestalte, vloeiende over tot het zwijgen der buigende takken.

Zij, gelukkig bewoog de hand door zijn haar, keek naar het glijden der witte vingers met de trouwring door het krullende bruin, naar zijn voorhoofd, wijd-opene ogen, naar de neus met de snorharen.

'O, David, je wordt grijs,' lachte ze.

'Ik?... Grijs?' keek hij vraaglachend op, nét met een zon-

nekring op het voorhoofd.

'O! O!... Je wordt niet grijs... Je ben grijs... 'k Tel er wel een, twee, drie... Ze zijn niet te tellen...'

Haar vingers lachrig doorzochten het haar, pluizend tot op het witte vel.

'Zeker, zeker,' zei hij lachend terug.

'Je gelooft me niet wel...? Nou maar je bent haast hélemaal grijs. Wil je eens zien?... Wacht is even... Doe 'k je geen pijn...? Kan 'k harder trekken?'

Tussen de zachte rozingen van haar nagels hield ze een haartje, licht van trillende zilvergians.

'Da's bruin,' zei hij; 't licht valt er zo op en daarom één je dat het wit is.'

'O David, hoe kun je 't zeggen...! Kijk eens hier hoe 't wit is... Zie je wel...? Als je 't zo ziet op mijn zwarte japon is 't gewoon wit, helemaal wit... Zie je?'

'Ja,' knikte hij lachend, 'da's wel aardig – de eerste witte haar... Maar zó heeft iedereen ze – zo had ik ze al toen ik twintig was.'

'Kun je begrijpen...! Blijf zo eens even stil... Hier is me een dikkert! En wat een lange!... Doe 'k je geen pijn?'

Het prikte als een naaldensteek in zijn hoofd en boven zijn ogen in het licht van het groen en de zon, hield ze een tweede nu, vreemd-wit, wel-zeker wit.

'Dat komt van de zorgen,' lachte hij: 'enkel van zorgen... Zijn 'r nog meer?'

'Of 'r méér zijn,' lachte ze blij op: 'hier zit 'r een en daar 'n heel bosje en o en hier en o!... lieve hart, over zes maanden ben je hélemaal grijs!... 'n Grijs man van een en der-tig!... Die moet 'r nog uit... Die is bruin van boven en wit beneden... Doe 'k je geen pijn...?'

Weer prikte het met een lichte knap op zijn hoofd, maar ze had zich vergist, trok opnieuw twee tegelijk – liet ze zien. 'Zie je, David... Nou kun je zien, hóe wit je ben... Da's 'n bruine en 'n witte naast elkaar... Zie je? Zie je dat 't geen toeval is...? O, ik wou dat je helemaal grijs werd,

helemaal!

‘Waarom?’ lachte hij stil.

‘...’k Wou dat je zo wit werd als je vader... dan zouden andere vrouwen je lelijk vinden, dan zou niemand meer naar je kijken... Hoe lelijker je wordt hoe heerlijker ik ’t vind... Dan ben ik alléén verliefd op je – geen ander... Ik wou, dat je al helemaal, hélemaal grijs werd – jong in je hart natuurlijk... wat zou ’k dat heerlijk vinden en gezellig... ’n witte man... ’n witte man...’

‘Mannen met witte haren maken de meeste veroveringen,’ lachte hij stiller.

‘... Zo... Nou maar als je káál wordt, kijkt ’r niemand, níemand naar je... Blijf zo eens even... Hier is ’n heel bosje... Wil ik ’r eens zes uittrekken, allemaal wit, zés?’

Hij knikte.

En haar vingers doorstrelend zijn haar, pluisden in tasing voort. Hij voelde de brekende knettring van een haar aan de slapen, het vinnig gepriem van een bij het voorhoofd, het geknap van een achter het oor. Het werd een gaan van aangename, irriterende voelingen, aangenaam als haar zachte vingers zijn haren doorstreelden, irriterend als zij trok en de knap volgde.

Zij, pratend, lachend, gelukkig, hield hem telkens een haar voor, blies ze weg een voor een, tellend, nauwkeurig, spelend als een kind.

‘O, – en hier – David – aan je slapen zul je het eerst grijs worden – dan in je hals. – Nou heb ’k ’r toch zeker wel twee dozijn gevonden niet?’

‘Wat overdrijf je schrikkelijk,’ zei hij lachend – ‘als er vier of vijf geweest zijn, zal ’t mooi wezen.’

‘Jawel! Jawel!... ’t Waren er wel twintig.’

‘Jij hebt ze óók...’

‘Heb ik grijze haren? – Vind ze maar als je kan,’ zei ze, het blonde hoofd toebuigend.

Hij strekte de armen omhoog, keek naar het hoofd van goudblond, de wrong die er op rustte, maar het was alles

blond, goudblond, zonder één enkele witte draad.
'Zie je wel?' – lachte ze, weer tastend in zijn haren.
'Laat 't nu maar,' zei hij.
'Die éne nog, David... O, wat een lange – net een stukje garen.'
'Nee,' zei hij geprikkeld, 'nee, 't doet pijn.'
'Hè toe, die éne nog om je te overtuigen...'
't Doet pijn, kind.'
'Nou – die éne nog – 't is zo'n mooie, zo een helemaal spierwitte.'
Stil lag hij met het hoofd, voelde weer de aaiende aange-
naamheid van het vingergestreel, dan het strak worden
van de haar, het opbulten der huid – de knap.
'Met wortel en al, David – kijk eens!... Kijk je niet?...
Zie je 'm... Daar gaat-ie...'
En met een plofje van adem stootte ze de haar weg die ze
gehouden had tussen de rozige nagels.
Hij had de ogen gesloten, dacht met een vreemde verdrie-
tigheid aan iets dat hem hinderde, dat geen naam had,
iets dat kórt op kwam als een donkere leegte...

Maar ze wandelden verder, armen heen om elkanders mid-
del, licht en luchtig als kinderen in de laan van het groen
dat hun kleren betipte, zachte schurinkjes gaf, zó nauw
als het paadje werd. En als hij zijn hand hief, raakte hij
aan de opperste blaren, wier ritslen zang gaf, wier tikkend
gewrijf als ver-gehoorde kussen weerklonk. En de oude
verrukking van straks, het verend buigen der takken, het
zachte gewapper der blaren, groen, zilverwittig, het gelu-
wen van 't gras, het trage zoemen der bijen, drong op
hen in.

Dorpsruzie

Simon Appel kwam met zijn vrouw van de stad. Hij had geld gebeurd en een extra-glaasje gedronken, wat hem nooit best bekwam. Bij tijden was hij zeldzaam-zwaarmoedig van dronk, log van redenering.

Zo ook nu.

Op de hoogte van de herberg, liepen zij Kees, Lange Hein en Ari voorbij, die uit de kroeg bij de kerk kwamen.

‘n-Avond!’ – riep Kees.

‘Avond!’ – lange Hein.

‘n-Avond, Botje!’ – riep Ari.

Botje was de bijnaam van Simon Appel, zoals zijn vader *Grote* Botje heette. Waarom? Het was de traditie.

De kinderen spraken van Botje en *grote* Botje. De vrouwen kenden alleen de vrouw van Botje. Het was zelden gebeurlijk dat men dwaas-deftig Simon Appel zeide als men Botje bedoelde. Zelfs op de jaarlijkse verkopen van takkenbossen mijnde hij als *Botje* en de notaris twijfelde geen moment aan de identiteit. Vanavond was het anders. Simon Appel, sentimenteel-gemelijk, gestoord in een botte, logge redenering, waarmede hij zijn vrouw onderhield, stoof plotseling op de drie mannen toe, schreeuwde woedend:

‘Wié zeit ’r Botje?’

‘Wie dr’ Botje zeit...? Ik zei Botje!’

‘En zeg jij nou nóg is Botje! Zeg ’t nou nóg is!...’

‘Heb-ie ’m weer om, Botje?’ – vroeg lange Hein.

‘Waarom scheld je mijn voor Botje,’ gromde Botje, dicht opdringend op Ari, die te lachen stond – ‘heb ik wat van jou an...? Wat mot je van mijn...?’

‘Ach, Simon, maak nou geen ruzie,’ begon de vrouw, huilerig van spreken: ‘Kom nou mee naar huis... Ze doen je ommers niks... Wees nou wijzer!’

‘Blijf van me lijf!’ – schudde Botje haar af, dompkwaadaardig: ‘Ik wou nou is van hém weten, wat-ie met Botje

wil zeggen... En nou verdraai ik 't om langer Botje te zijn... En doe jij daar nou is wat tegen... En zeg jij nou nog is Botje!...'

Het was een donkere avond. Meeste huizen waren onverlicht, daar het laat was, over elven.

In het dikke zwart van de herbergenschaduw, elkander nauwelijks ziende, klitten ze saam, Botje lastig, opduwend, ongemakkelijk als een slaapdronken kind.

'Maar allemachtig man wat mot je, wat mót je,' begon lange Hein te redeneren: 'wie legt je nou dát in de weg?... Héét je Botje of heet je niet Botje? Wat mot je dan?'

'Je weet bliksems goed hoe ik hiet,' gromde Botje: 'en als je 't niet weet, dan heb-ie maar op te kommen!... Ik sta jullie álle drie... álle drie-ie-ie!... Jou en hém en hém!...' Hij werd stoterig van gebaar, wat Kees begon te hinderen. 'Hou je nou kalm man of 't kon wel is mis voor je aflopen,' zei hij stevig.

'O God! O God! Simon vecht nou toch niet!... Ga nou mee, Simon!' smeekte de vrouw, zich aan zijn arm klampend.

'En nou wil ik niet!' snauwde hij. Zij huilerig, zenuwachtig, báng voor z'n knuisten, begon dan schreeuwerig te snikgillen... 'Lamme kerel da-je d'r ben!... 'k Zal 't an je vader zeggen!... Ze doene je toch niks!... Mot jij dan vechten!... Mot jij dan vechten!... Als je maar weet, als je maar weet, da'k 't an je vader zal zeggen!...'

Tegen een kozijn van de herberg snikte ze om hem af te leiden, maar lange Hein, de sterkste rakker van 't hele dorp, lachte hard-op: 'Ga nou naar huis, Botje: ze zel 't an je vader zeggen!' wat Botje nog kwaadaardiger maakte.

'En zeg jij nou nóg is Botje,' hield hij aan, koppig zanikend: 'nou wil ik jou – dat was tegen Ari, – nog is Botje horen zeggen! Je hebt mijn voor Botje uitgemaakt. En nou wil ik van jou is weten wat Bótje is...'

'Kom man, wees nou wijzer,' gemoedelijk Ari sprak: 'Jij

ben dronken en ik nuchter... Ga nou door!

'En,' redeneerde lange Hein: 'we zeggen toch allemaal Botje! Wie zegt nou geen Botje? Is je vader ooit kwaad geworden omdat ze 'm *grote* Botje noemen?... Wat dek-sels nog toe!... Heet Jan Sluis geen Slokkie en is Dirk ooit kwaad geworden as ze Rooie tegen 'm zeien?'

'Tegen jóú heb ik 't niet,' gromde Botje: 'hij het me Botje genoemd en nou verdom ik 't om langer Botje te heten!' Het stemgeraas werd luider, voller in de nacht. Boven in de herberg gluurde een vrouw achter een verlicht gordijn en wat andere boeren kwamen op het geraas de weg langs. 'Wil ik jou is wat zeggen,' zei Kees, wijs, ernstig, nadruk leggend op elk woord: 'Jij bent 'n Isegrim...'

'Dat kan wel wezen,' zei Botje stomp, kauwend op z'n zinnen: 'laat ik nou iesegrim wezen, maar as ik met me vrouw loop, wil ik niet van hém uitgescholden worden.' 'Maar wat kles je dan toch,' redeneerde lange Hein weer: 'wié scheldt je uit?'

'Hij! Hij! Hij! Die grote dikkop! Die aap! – Hij het niet voor Botje te schelden!... Ik ben zijn Botje niet!'

'Heb ik iets anders gezeid dan: 'n avond Botje?' – be-riep Ari zich op Kees en lange Hein.

'Wel nee ommers! Hij zei je goeien avond.'

'Maar hij het geen Botje te zeggen!' schreeuwde Botje plots woester.

'Ga nou mee Simon! Ach God ga nou mee!' smeekte de vrouw, huilend en zich wendend tot de anderen, over-tuigend: 'Doen jullie 'm nou niks! Wezen jullie nou de wijste! Laar 'm nou lopen!'

'Dat wil zeggen,' begon Ari nu, met gemeten Hollandse ernst: 'dat wil zeggen: *ik* doe hem niks, maar *hij* doet mijn wat... En we steken ommers nog niet... Laat mijn maar begaan...'

Er kwam plotseling een sterker gedrang in het donker, een samen-opstuwen van de lichamenklit naar één zij. 'Ari wees jij nou wijzer,' vermaande lange Hein: 'wat

voor eer kan je an 'n dronke man behalen?"

'Hij het mijn teruggedauwd!' schreeuwde Botje: 'hij het mijn...'

'Simon! Simon!' gilde de vrouw: 'ga nou mee, ga nou mee!'

'Laat mijn maar begaan,' zei Ari weer: 'ik zal 'm niks doen... 'k zal 'm alleen maar netjes... helemaal-netjes léggen, anders niks!... D'r zal 'm geen haar kwaad worden gedaan.'

'Kom wees wijzer,' vermaande lange Hein nog eens: 'laat 'm lopen!'

'Ben ik dan begonnen,' redeneerde Ari, die warm werd: 'ik heb toch maar Botje gezeid!'

'Jij hebt geen Botje te zeggen,' schreeuwde Botje.

'En nou *wil* ik Botje zeggen,' sarde Ari, 'en zoveel as ik wil. We zijn hier in 'n vrij land en nou zal ik 't juist zeggen: Botje! Botje! Botje!'

Het werd even een kort gestommel in de donkere hoek. Hoog boven alles uit gilde de krijsstem van de vrouw: 'O! O! O!... Sie-ie-ie-mon! Sie-ie-iemon!' Ze hing om zijn hals, hem beschermend en de anderen hielden Ari vast, die naar het donker bokste zonder te raken.

'Mannen pas op, de politie,' vermaande haastig de stem van een omstander. Er glom een helm in het donker. Het was de veldwachter die zijn laatste ronde dee.

'En wat is dat hier?' – zei deze verwonderd over een zo grote samenschooling op de openbare weg en dat zo laat. 'D'r is hier niks,' zei lange Hein: 'we praten!'

'Dat is hier geen praten,' zei de veldwachter, nadenkend pluizend aan zijn baard, mopsneus diepzinnig vooruit.

'As dat geen praten is, weet ik niet wat praten is,' sprak lange Hein met nadruk.

'We praten as fatsoenlijke burgers,' zei Kees, onvervaard: 'en waarom zouden we *niét* praten?'

'D'r is onderscheid tussen praten en praten,' zei weer de veldwachter: 'en zo laat mag 'r niet gepráát worden.'

'Ik wil verbaal opgemaakt hebben,' gromde Botje, half-snuwend, maar toch al bedaarder bij het zien van de helm. 'Kom maak 'r geen napraat van,' adviseerde Ari: 'wat het de pelisie d'r van nodig. We praten toch maar gemoe-dereerd.'

'En ik laat 't 'r niet bij,' mopperde Botje: 'ik wil verbaal, Ari het me gescholden en gestompt... Dat laat 'k me niet welgevallen.'

'Gaan jullie nou maar naar huis,' vermaande de veldwachter nogmaals en ernstig: 't Is na bezette tijd.'

'Hij het me gescholden voor Botje...!'

'Nou en wat zou dat?... Man je praat dronkepraat!'

'Wie zegt 'r dat 'k dronken ben?'

'Dat zegt niemand,' ontweek de veldwachter: 'maar je praat te veel en als je te veel praat, praat je allicht je neus voorbij...'

Na deze met gezag gesproken woorden kwam er een lichte stilte.

'Simon, ga nou mee naar huis... Laat ze nou maar be-gaan!... Wat heb ie d'r an,' zei de vrouw weer, met vlelend getrek aan Botjes arm.

'Het hij het recht,' redeneerde Botje koppig: 'om mijn Botje te noemen? Ik heet Simon Appel. En me vader heet Simon Appel. En me grootvader heet Appel. Dan vraag ik maar wat 't met Botje mot en wat Botje betekent.'

'Maar man,' legde de veldwachter uit: 'wát zou Botje nou betekenen? Botje betekent niks, ommers niet zóveel. Al wouen ze nou duizendmaal Botje zeggen, dan zeggen ze dáár nog niks mee.'

'En het-ie niet altijd Botje geheten,' vroeg lange Hein weer.

'Wel ja... En 't is ommers geen scheldwoord.'

'Maar dan zou ik toch wel willen weten wát Botje betekent. As je Botje zegt dan hè-je met Botje 'n bedoeling,' rede-neerde Botje voort: 'en ik heet Simon Appel en zo ook me vader!...'

'Ga nou mee Simon,' hield de vrouw aan: 't is nou ommers
bijgelegd...'

'Wel ja... ga jij nou naar huis...'

'Laat Ari dan zeggen, dat-ie met Botje niks bedoeld het...'

'Geen cent hoor.'

'Nou dan is 't goed...'

'Goeien avond saam.'

'Nacht Botje.'

'Nacht Botje.'

En de kleine klit ontwarde zich.

Catarrhus

Toen hij het recept in de bus had gestoken, liep hij benauwd-zuchtend op.

Als je gezond was, wist je niet hóé best je 't had.

En nou dat gesukkel. En nog niet eens wéten. Gissen, gissen zonder houvast. Al die beroerde latijnse woorden – in plaats dat ze je zéien, waar 't op stond.

In 't koffiehuis, in de ouwe hoek, zaten Pam en Hobbema. Ze hadden 't dadelijk in de gaten dat 'r wat mis was.

'Wel man!' riep Pam al van verre: 'wat scheelt je? Je ziet 'r zo pips uit!'

Peter trok kregel z'n jas uit, kwam knorrig zitten. Hij haalde zwaar aan z'n pijp, zei geen woord.

'Is 'r wat met je gebeurd?' vroeg ook Hobbema.

'Nee – géén bitter,' weerde Peter de kelner af, die vanzelf – zó kende hij de gewoonten – 'n lichte Catz bracht.

'Jij – geen bitter?'

'Sakkerloot!'

Het gaf een hele verwondering.

Zelfs de kelner keek verbluft.

'Geef me – geef me 'n kop bouillon...'

Het werd stil in de hoek, ze herkenden Peter niet. Een kop bouillon! Geen bittertje...

'k Ben bij 'n dokter geweest,' zei Peter.

'Zie je wel,' zei Pam.

'k Had 't al 'n poos onder me lejen – sukkelen – sukkelen met me maag. – Dan weer kramp – dan weer – hoe zal 'k 't zeggen – net 'n prop. – Nou – nou is 't mis. 'k Heb 'n receppie gekregen – mot dieet houden – be-roerd hoor!'

'Wel wel,' zei Hobbema gewichtig: 'wat kan je al niet overkomen. En – wat was 't?...'

't Was... 't was,' bezon zich Peter; 'verdikme wát zei-die ook weer – 'n latijns woord – pedaris – já: pedaris...'
Pam keek ernstig in zijn glas. – Hobbema rookte diepzinnig.

'Nou – da's lelijk,' kwam Pam los; 'da's heel lelijk.'

'n Ander zou gezegd hebben: da's niks, maar Pam stak z'n mening niet onder stoelen of banken.

Evenmin Hobbema: 'Ja, da's lang niet fris,' troostte dié.

'Hoe meen je zo?' vroeg Peter en de onderdrukte vage benauwenis van iets vreselijks, kropte in zijn aarzelende stem.

'Wel,' lei Pam uit en zwaar van opinie tipte hij z'n ouwe klare om: 'as ze 'n latijns woord gebruiken en je niks zeggen, dan willen ze je niet bang maken...'

'Nee, dan willen ze je niet bang maken,' herhaalde Hobbema, langzaam de hand door zijn grijze kuif strijkend: 'da's vastig. Toen mijn vrouw 'r naar an toe was, hebben ze met d'r tweeën 'n consult bij d'r gehouen – en allemaal latijns – je versting 'r geen woord van – en of ik wat vroeg: ze lieten me 'r niet tussen kommen. – Twee dagen later was ze dood.'

'...Net zo met mijn broer,' verzekerde Pam: 'recepties waar je niet uit wijs kon worde en 'n ziekte waarvan ze niks zeien...'

Peter strooide peper in zijn bouillon. Het werd hem klamheet in de hals. Het grijzend hoofd in luistring gebogen, keken zijn kollende ogen, waarin veel brandrige rode draadjes, naar de bouillon.

'n Mirakel zo snel als de vermicelli er in ronddraaide. Even beefden zijn benige vingers. Hij had een hevige, elke dag weder oplevende angst om te sterven, te sterven op de gehuurde kamer bij de snoepende, te veel rekenende kostjuffrouw.

'Enfijn,' zei hij schor, driftig de keel schrapend: 'pedaris hóéft nog zo erg niet te zijn. Je kan met pedaris wel honderd jaar oud worden...'

'Hoe zeg je 't: pedáris of péédaris,' informeerde Pam. 'Pedáris...'

'Pedáris,' echoode Hobbema stroef als een wétend professor.

Zij bleven een poosje zwijgend.

Maar, daar had je Pieneman, 'n kerel die van alles verstand had, van de politiek, van de tram, van theatercritiek, van de gasfabriek, van sport.

Pieneman zat breeduit. En nóg zat hij niet of z'n half-om-half stond voor 'm.

Oók 'n stamgast van jaren her.

'Pieneman,' zei Pam: 'jij weet zoveel, wat is pedaris?...' Pieneman's voorhoofdsvel rimpelde in bedenking, zijn onderlip wipte glimmend-wijs naar voren.

'Pedaris – pedaris,' zei hij: 'nooit van gehoord. – In wat voor zin komt 't voor?'

'Pedaris – 'n ziekte,' accentueerde Hobbema: 'heb je nooit van pedaris gehoord?'

'Jawel – jawel,' knikte Pieneman: 'zeker, heb 'k 'r van gehoord – as 'k me wél herinner is 't 'n soort tering of iets an je lever...'

'Nee – an je máág,' zei Peter dof.

'Ja – juist,' knikte Pieneman opnieuw: 't rechte weet 'k niet. D'r zijn zo'n boel soorten ziekten. – Maar hoe vraag je dat zo? Wie is 'r dood?...'

'Dood!' lachte Hobbema: 'nee, zo ver mot je 't niet zoeken. Peter heeft pedaris...'

'Zo, zo,' zei Pieneman gewichtig: 'wel man hoe kom je dáár an?'

'Vraag dát wel,' knorde Peter. De bouillon brandde hem de tong. Ze hadden makkelijk praten over *zijn* ziekte. Als je gezond ben is alles makkelijk.

'As ik bij 'n dokter ben,' zei Pieneman weer: 'dan vraag ik tenminste behoorlijk wat me mankeert...'

'Dat héb ik gedaan....'

'Nee, dat heb je niet, man! *Ik* laat me niet afschepen met 'n latijns woord...'

'En as de dokter 't je nou niet zeggen wil om je niet bang te maken!' troostte Pam voor de tweede maal: 'wat jij dan? Vin je 't zo plezierig om precies te weten welk uur en welke dag je uitstapt?...'

‘Wie praat ’r van uitstappen?’ snauwde Peter kwaadaardig. Het werd hem te machtig: ‘Pedaris is niks-niks-niks...’

Maar het zweet kilde langs zijn slapen. De peper doorbrandde z’n maag, de handen voelden klam. Ze konden gelijk hebben. Ze hadden gelijk. As ’n dokter niks zei was ’t mis. En al had-ie nou gezeid dat-ie zich niet ongerust had te maken – om niks kreeg je geen receppie – om niks most je geen dieet houden – en die lamme vreemde naam die niemand begreep. Mekkend, opgewonden bleef hij zitten, toen de anderen opstonden. Hij at hier geregeld. De kostjuffrouw was niks. Die knoeide. Die snoepte. Die had ’n schreeuwend kind. O, die ellende om bij zo’n mens ziek te leggen – in ’n bedompte alkoof...

‘Smakelijk eten.’

‘Dank u.’

’t Was de eigenaar van het Café-Restaurant, die zijn ronde dee.

‘Meneer Bosch...’

‘Ja meneer Peter?...’

‘Heb u wel is gehoord van... pedaris?’

Angstig loensden de ogen naar de witte bakkebaarden van de restaurateur, de rode aartjes leken sterker te roden.

‘Pedaris? Pedaris? Wat mot dat zijn?’

’n Ziekte.’

‘Nooit van gehoord.’

‘Jammer.’

En gebogen at hij voort tot hij niet meer kón. ’t Smaakte niet. ’n Ziekte onder je lejen, dieet, geen bittertje.

Midden in had hij genoeg, liep de straat op. ’n Paar sigaren kopen. En weer informeerde hij. De sigarenhandelaar wist ’t mogelijk. Iemand zou ’t toch wel weten. Mis. Overal ving hij bot. Wie hij van zijn kennissen tegenkwam ondervroeg hij, zachtjes-glimlachend alsof hij ’t over ’t weer had. *Pedaris*. En telkens lichtte er een koortsglans in zijn ogen, had hij moeite zijn grote, stijgende angst te verbergen. Niemand had van zó’n ziekte gehoord. ’t Moest iets

bijzonders zijn, iets vreemds, iets dat niet alle dagen voorkwam, iets verschrikkelijks. Ze keken 'm allemaal zo ráár an as-ie 'r over begon. *Pedaris*.

Met de jaskraag in de hoogte, beverig, schuifelde hij moe in de volte. *Pedaris*.

As-ie dan dood móst – waarom 'r 'n geheim van te maken? Morgen ging-ie dadelijk naar de dokter terug. Zo in 't onzekere leven – nee hoor. *Pedaris*. Nou nog effentjes na de apotheek.

'Is m'n drankie klaar meneer?'

'Ja, meneer...'

'Weet ú ook wat *Pedaris* is?'

De apotheker keek het betrokken oude heertje aan, haalde de schouders op.

'Och kom – weet ú dat niet?'

'*Pedaris* – nee, meneer...'

'En *ik* heb *Pedaris*!' barstte Peter los: 'weet je dan niet wat je klaar maakt?'

Toch wel ergerlijk dat zo'n apotheker mee dee an 't *geheim*.

'U? U?' herhaalde de apotheker: '*pedaris* bestaat niet... U hebt 'n gewoon maagkatarretje...'

'n Katarretje?' schreeuwde Peter: 'en hóé noem je zo'n ding in 't latijn?'

'n Catarrhus.' – 'je hebt verschillende soorten... Catarrhus *intestinorum*... Catarrhus...'

Maar Peter was de winkel al uit.

Géén *pedaris*!

Droompaard

Ja, het was weder een heel malle historie, nóg maller dan de bezoeking van ruim drie jaar geleden. Overdag had ik woningen gezien, woningen in de Pijp, woningen op de Keizersgracht, woningen één, twee, drie hoog, woningen met vieze tuintjes, woningen met naar gekookte kool riekende burenen. Alles had negatieve eigenschappen. Maar op de Diemerweg, een heel eind buiten de stad stond een gewezen boerenhoeve, herdoopt als *Villa* (met een of andere) *Lust*. Dat leek me bijzonder: een huis zónder burenen, mét een stuk weiland en áchter een boomgaard met twee appelbomen.

‘En hier mijnheer,’ lei de weduwwrouw-huisbewaarster uit, terwijl zij de deur van een stenen schuur opende: ‘hier heb u gelegenheid voor de was en *stalling voor twee paarden*.’

‘Voor twee paarden?’ informeerde ik.

‘Voor twee paarden en een koe,’ zeide zij.

‘O, dat is heel makkelijk,’ merkte ik op: ‘maar de ruimte lijkt me wel wat klein voor drie beesten.’

‘Nou maar u kan ze d’r rústig stallen,’ zei de weduwwrouw.

Ik bedankte haar, liep *peinzend* de weg naar de sympathieke stinkende gasfabriek terug, enigszins onder de indruk van de stalling voor twee paarden en een koe. Jammer dat de huur tweemaal te hoog voor mijn inkomen was, jámmer voor het eenzame huis, het weiland, de appelen, de stalling voor twee paarden en een koe.

Thuisgekomen, lag een formulier van de belasting, met *beleeft* verzoek voor de invulling binnen zoveel dagen te willen zorgdragen.

paarden

Vraag V. Hoeveel paarden worden door u gehouden?

a. Paarden van praktizerende genees-, heel- en verloskundigen en veeartsen...

b. Paarden in gemengd gebruik.

(Hieronder alleen te verstaan paarden, die *doorgaans* en *hoofdzakelijk* worden gebezigd *voor de uitoefening* van een beroep of bedrijf van de belastingplichtige, mits niet het bedrijf van rijtuigverhuurder, ondernemer van personenvervoer, verhuurder van rijpaarden, manegehouder of paardenkoper).

Weemoedig vulde ik in '*gene*', en die nacht waarschijnlijk als gevolg van gepeins en weemoed, droomde ik verward en afschuwelijk – pendant voor de merrie in mijn nachtmerrie, die van het biefstuk-pannetje likte, vele jaren geleden. Er werd zeer duidelijk tweemaal gebeld: tweemaal voor twee-hoog. Mijn familie was uit, ook de hospita. Ik was alleen thuis met een harige, zwarte poes (niet te verwarren met Pieps, die nog steeds gezond is, eerstdaags opnieuw moeder wordt), keek gemakshalve over het balkon naar beneden. Ik zag over het balkon: het was een nauwe straat met allemaal balkons, balkons aan de overzijde, balkons opzij, balkons overal. Op de stoep stond mijn palfrenier met de paarden, een bruin en een zwart. *Mijn* paarden zónder enige quaestie. Ik twijfelde er zelfs niet aan. Evenwel werd ik zeer onrustig, niet wetend hoe ik er mee aan moest. Er scheen iets in mijn leven gebroken te zijn, iets waarbij het gewone gezond verstand het aflegde. 'Breng ze maar op, John,' schreeuwde ik, terwijl ik de huissleutel afwierp.

Hij opende de huisdeur, nam het bruine paard bij de teugels, trok het 't portaal in. Vreemd – tweehoog paarden! Ik liep naar de hoge, steile trap, zag John beneden wurmen. Het paard ging geweldig te keer, steigerde, bliefde zich schrap te zetten. Ik wierp een kropje salade halfwege. Het paard trappelde de trap op, greep de krop, liep weer achteruit, keek mij met zware, fonkelende ogen aan. Wat zo'n beest 'n streken hebben kan!

'Geef 'm 'n mep John!', schreeuwde ik, zwetend van inspanning.

John sprong op het gezadeldde paard, gaf het de sporen. Zonder uitwerking. Het edele dier hinnikte smartelijk met de krop sla in zijn bek, weigerde pertinent.

Op het geraas kwam de juffrouw van éénhoog op haar portaaltje. 'Wat mot dat nou?' vroeg ze zeurig.

'Ik mot me paarden,' lei ik uit.

'Nou, da's wat moois voor me trappe,' klaagde ze.

'k Zal je d'r wat voor geven,' zei ik edelmoedig.

'Nou, kijk nou is, hoe dat beest me schone trappen bevuilt,' begon ze te kijken.

'Pas maar op,' waarschuwde ik: 'als je overreden wordt is 't te laat...'

Het paard, opgejaagd door mijn palfrenier, had een sprong genomen, hamerde de trappen op alsof het huis werd afgebroken – bleef in de kromming steken. De trappen en gangen van een huis in de Pijp zijn niet op paarden berekend.

'Achteruit John!' kommandeerde ik.

Mijn hostpita is lang niet tam uitgevallen als haar meubeltjes bedorven of het wit van haar portaal besmeurd wordt. Het paard stommelde achteruit, hout splinterend van de traptreden, kalk aftrappend.

'Kijk nou is wat 'n schandaal, wat 'n last!' huilde de buurvrouw.

Ik, diep in zorgen, stond weder op het balkon, kijkend, naar de bekalkte flanken van mijn bruine hengst.

Ze móesten echter gestald worden. Je kon ze maar niet op straat laten. Zenuwachtig liep ik een trap hoger naar de zolder, smeed de zolderramen open. Er was een hijsblok, óók een touw.

'John,' riep ik naar benee: 'let op het touw,' en badend in 't zweet vierde ik het koord, hing over de gootrand, opletten of John het begreep. Dat was een gelukkige inval. John bond het touw om de buikriem van de zwarte hengst, daar-

na een dunner koord aan de achterste linkerhoef om het dier eventueel af te houden; ik begon te hijsen. Het ging niet gemakkelijk. De katrol was in lange tijd niet gesmeerd en telkens bleef het paard aan een balkon of spionnetje haken. Beneden hoorde ik ruiten rinkelen. Het verdraaide dier spartelde. Stom van die vervloekte John om niet beter af te houden!

‘Let dan toch op, uilskuiken,’ schreeuwde ik hijsend – en gelijk zag ik de kop van het paard boven de gootrand uitsteken. Het dier briede van blijdschap toen het mij herkende. Ik was gewend elke morgen in zijn stal klontjes uit te delen.

Ik gaf een laatste ruk, trachtte het paard binnen te halen. Maar het hele achterlijf haakte onder de gootrand. Wel vertikt dat het hijsen iets verder baatte. Geen uur bleef John langer in mijn dienst.

Ik poogde met een arm het touw vast te houden, met de anderen de kop van het dier te grijpen. Maar door dit onhandig, zelfs gevaarlijk pogen, schoot het touw los, gierde als een stoomfluit en dadelijk daarop hoorde ik het harde klikken der vier paardehoeven die de stoepstenen raakten. Hieruit maak ik op dat niet alleen een vallende kat op zijn poten terecht komt.

Beneden begon de juffrouw van één hoog weer te zaniken. Het paard had haar spionnetje omgehaald, daarenboven met zijn kwispelende staart een bloempot van het kozijn geveegd.

‘John,’ brulde ik bijna hees: ‘kun je dan niet beter afhóúen! Uilskuiken! Ezelskop! Als je denkt dat dát goed voor de beesten is, heb je ’t mis!’

En weer trok ik onrustig aan het touw, zet voor zet, geduldig, hijgend, zwetend, tot ik de kop weder boven de gootrand zag. Met inspanning van alle krachten, wond ik nu eerst het touw om een poot van het ledikant mijner hospita, klom in de goot, aaide het dier dat enigszins nerveus was. In zijn manen hing het spionnetje van één-hoog,

aan zijn rechter-achterpoot een gedeelte van een balkonbalustrade. De huizen in de Pijp worden helaas niet oersterk gebouwd. Ik greep het dier nu bij het gebit, poogde het op te tillen. Ik trok de voorpoten over de rand heen en het verstandige dier trachtte zich op te zetten.

Maar op dit moment schoot het touw los van de poot van het ledikant en scheelde het weinig of ik ging mee naar omlaag. Weder hoorde ik de metalen klikken der neerkletterende hoeven en nógmaals, nu meerder uitgeput en afschuwelijk zwetend, begon ik de lijn in te halen. Het paard was het eerste balkonnetje al voorbij, toen John schreeuwde, op te houden. Steviger dan straks bevestigde ik het touw en keek over de gootrand. Er stonden beneden heel wat nieuwsgierigen en een majoor van de politie.

‘Dat mag zo maar niet,’ riep de agent.

‘Waarom niet?’ riep ik.

‘Omdat ’t niet mág,’ riep hij weer.

‘Nou ze motten hier gestald worden,’ riep ik.

‘Da’s me wat móóis,’ riep de majoor.

En toen hees ik verder, greep nóg eens het paard bij de kop en met een ruk van vertwijfeling kreeg ik het bij mij in de goot, waar het hinnikte van blijdschap. Terwijl had John het bruintje de trap opgeleid. Wij begonnen de paarden te roskammen, konden evenwel niet beletten dat zij al trappende door de vloer henen traptten. De huizen in de Pijp zijn nu eenmaal niet stevig.

Toen ik dan ook een ogenblik later met mijne familie aan tafel zat en de hospita balletjes gehakt met rode kool opdiende, keek zij mij verwijtend aan, wijzend naar het plafond, waardoor beurtelings een witte en een zwarte paardepoot stak:

‘Mijnheer,’ zeide zij, ‘dat was *niet* geconditioneerd. En de poot van me bed is ook helemaal krom...’

Broers

‘Wij zaten in het priëel’ – verhaalde mijn vriend – ‘Pauw, Wouter, hun moeder, ik. We hadden elkander in geen jaren gezien. Ik kwam vers van de reis.’

Pauw was een lange, blonde jongen, scherpzinnig, intelligent, – Wouter, kleiner, ronder, vrolijker, leek wel tien jaar jonger. Toch scheelden ze hoogstens een paar jaar. De moeder, zwart toen ik naar het buitenland ging, herkende ik niet, zó had het vele verdriet haar aangegrepen.

Een verdriet om onder te bezwijken.

Eerst was haar jonge dochter gestorven, toen de man, toen nóg een dochter, toen een zoon.

Vier sterfgevallen in ácht jaar tijd. Ontzettend, niet?

De vrouw luisterde ernstig naar onze gesprekken. Het lachen had ze verleerd. Ze praatte een enkel woord mee, keek vriendelijk-rustig van Pauw naar Wouter, altijd met datzelfde doen van kalme, gelaten belangstelling. Herinneringen waren om en bij haar, herinneringen aan de grijze, moordende ziekte...

Tegen half tien – ik zou blijven logeren – stond zij op om mijn kamer te verzorgen.

Wij bleven in het priëel. Er brandde een theelampje op tafel, aardig belichtend de porseleinen vakjes van het stel. Pauw rookte een cigaret. Wouter hing lusteloos in zijn stoel. Het gesprek gaapte. Om ons heen zong het zachte geruis van de blaren in de donkerte van de tuin. De flauwverlichte ramen van het huis schemerden door de zwarte boom-silhouetten. Wij zwegen. Het vurigrood puntje der cigaret stak in de walm van de tabak.

Toen zag ik het avondbleek gelaat van Pauw dichterbij de tafel buigen: onrustig klonk de stem.

‘Wat zit je stil, Wouter?’

‘Ik? Ik?’

In-eens schokte Wouter overeind, vrolijk-onnozel.

‘Ja jij. Je was al straks zo, toen moeder er was. Scheelt er

wat aan?"

'Ohee nee...'

'Waarom praat je dan niet?'

En ze lachten beiden, hárdop.

Het deed me onaangenaam aan hen zo te horen lachen in het donker van het priëel. Hun gezichten leken krijtwit in de schijn van het lichtende transparant.

'Ik heb me verbeeld,' begon Pauw weer: 'dat je al 'n paar dagen afgetrokken ben. Hoe zal 'k 't zeggen... zo in je zelf gekeerd. 'k Wou 't niet zeggen waar moeder bij was... Je zegt nu wel van nee – maar – maar...'

'Ach je ben niet wijs,' lachte Wouter.

Bij het lampje opende hij zijn sigarenkoker, nam er rustig een sigaar uit, sneed het puntje af en vrolijk beflikkerde de lucifersvlam zijn gelaat, het ronde, jonge gelaat.

We rookten nu alle drie. De damp wolkte breed uit naar het dak van blaren – we zwegen. Uit het huis klonk het gepraat der dienstboden in de keuken.

Nog eens hield Pauw aan: '...Is 'r niks in... záken gebeurd?'

'Wel hoe kom je er op,' viel Wouter uit: 'als ik toch zeg dat 'r niks is!... 'k zit toch niet te liegen!'

'Hè! Hè!' verweet de ander: 'wat 'n woorden! Hoe kom je zo prikkelbaar! 'k Vraag uit belangstelling. Is dat 'n reden om op te stuiven?'

'Stuif ik op?' vroeg Wouter geprikkeld: 'k zou eerder kunnen zeggen dat hij opstuift. Ik ben zo kalm en zo rustig als Willem.' – 'Willem ben ik...'

'Goed! Goed! Dan verbeeldde ik 't me,' zei Paul zachtzinnig: 'des te beter, des te beter!'

'Maar nu je er over praat,' begon Wouter weer: 'wil ik je wel zeggen dat áls ik stil ben, áls ik soms in gedachten zit – 't om héél andere redenen is dan jij misschien denkt. Gek hè – terwijl hij zich ongerust maakt over mij – maak ik me ongerust over hem...'

'Hahaha! Die is goed,' hard-lachte Pauw: 'dat wordt zo een patente komedie – Zie ik 'r zo slecht uit dat je je over

mij ongerust maakt? 'k Voel me zo gezond als 'n vis...'
'Je zag 'r vermoeid uit vanavond. Je fietst veel te lang.'
'Nu kun je zien! 'k Heb vandaag helemaal niet gefietst.'
'Niet gefietst? En je doet 't anders elke dag?'

'Geen... trek... te warm weer.'

'O, o. 'k Dácht maar. Allright! Is dat geen mop, Willem?
Zo doen we nou dikwijls met elkander! Hahahah! Je
zou zeggen, hè?'

We lachten en rookten weer zwiiggend.

Pauw lag achterover, blies kringetjes naar het bladerdek
van het priëel. Wouter zat rustig te dampen. Het thee-
lichtje knetterde, spuwde rode spetjes, ging uit.

We keken er naar tot de laatste schuwe trekking versche-
merd was.

Het werd een aangename duisternis met het hijgen der
brandende sigaren, de rust rondom, het koele geritsel der
struiken.

De moeder stoorde ons:

'Niet zo lang buiten blijven zitten, Wouter... Je vat 'n kou
eer je 't weet!'

En weer verraste mij Wouter's prikkelbaarheid.

'...Gekheid! Gekheid mam!... Zó'n teer poppetje ben 'k
niet... Jullie doen met me, alsof... alsof...'

Het gesprek had een kille gaping. We gingen binnenshuis.
Pauw bracht me naar mijn kamer, bleef aarzelen met de
blaker in de hand.

'Zie je,' zei hij: 'k Heb 't straks niet willen zeggen, begrijp
je, maar waarachtig ik ben vreselijk ongerust over Wouter.
Zie je niks aan hem?'

'Ik?... Nee, niets.'

'...Nee, hè?... Tóch is 't zo... Ik bedrieg me niet...'

'...Wat bedoel je?'

'...De ziekte van vader...'

'...Wel hoe kom je er op!... Hij ziet er prachtig uit...'

'...O, beste vriend, ik kén de symptomen. We hebben leer-
geld betaald. – Bij Truus en Hein heb ik 't zien aankom-

men... Die bedriegelijke gezondheid... Die eetlust... dat koortsachtige drinken... Die prikkelbaarheid...'

'Malligheid... Je zult...'

We zwegen plotseling. Wouter was binnengekomen.

'Wat hebben jullie nog zo druk te praten?' vroeg hij achterdochtig.

'k Zeg hem goeien nacht! Wat ben jij nieuwsgierig! Nacht Willem, slaap lekker!'

Op zijn beurt bleef Wouter in de kamer.

'Jullie hadden 't over mij niet?' vroeg hij onrustig.

'Hoe kom je er op!'

'k Hoorde m'n naam noemen...'

'Geen sprake van....'

'O. 'k Dacht 't... Heb je alles?... Denk je er aan je laarzen buiten te zetten?... Nou goeien nacht!... Zeg, vin jij niet dat Pauw afgevallen is?... Jij heb 'm lange tijd niet gezien...'

'Pauw? Hij is nooit vet geweest...'

'...Nou ik vind 'm erg afgevallen in de laatste tijd. Ik maak me ongerust...'

'Jij ook?'

'Wat bedoel je daarmee?'

'Nou jullie geven mekaar niks toe. De een angstig over de ander.'

'Onzin! Van mij is geen sprake. Ik voel me uitstekend. Maar hij. Hij is nooit sterk geweest. In de laatste maanden gaat-ie zo op vader lijken – zulke frappante trekken...'

'Ga jij maar rustig slapen...'

'Néé, 't is geen verbeelding Willem. 'k Heb er de dokter over gesproken, heb hem de ouwe dingen te onderzoeken gegeven. Mis hoor!'

Hij was bij de tafel gaan zitten, keek bezorgd in de kaarsvlam. Ik nam het geval van de luchtige kant op, om hem op te vrolijken.

'Jullie zijn twee zotten,' lachte ik: 'alles verbeelding. En

daaraan moet je niet toegeven. Verbeelding is de ergste ziekte...'

'Wás het maar verbeelding,' zei hij bedrukt... 'Maar je bedriegt je niet als je zoveel familie verloren hebt... En onze arme moeder... die niets ziet...'

Hij was heengegaan. Alleen op mijn kamer opende ik het venster, zag de zwarte vormen van het priëel in de tuin...

Baard

Het was zó aangekomen: Toen Annet 'r vriendin, die ze in geen jaren gezien had, op bezoek was, begon-ie weer over zijn báárd. Hoe was 't mogelijk, dat 'n man zo walge-lijk-ijdel deê. Dat lapte-ie 'm nou telkens as-ie maar éffen-tjes gelegenheid had. Dán zat-ie de punten glad te strij-ken dat je 'm wel 'n tik op z'n vingers zou willen geven, dán coquetteerde die'r mee, alsof elke vrouw op z'n baard verliefd moest worden. Hoe dikwijls had-ie niet de aan-dacht op z'n baard gevestigd, zo'n mooie baard, zijn lange baard, z'n baard, z'n baard! Je werd 'r zeeziek van. Elke nieuwe vrouw die over de vloer kwam moest voelen wat 'n zacht haar zijn baard had, weten hoe láng z'n baard was, ráden hoeveel jaar die 'm droeg.

En waarachtig, wéér 't zelfde spelletje met Annet. Wat had ze zich zitten ergeren. Eerst hij, zoals-ie altijd begon om 't uit te lokken: 'Lastige baard vin-u niet?' – En toen An-net: 'Ja zeg u dát wel! Maar wat 'n pracht, wat 'n pracht!' – En toen hij met z'n huichelachtige bescheidenheid: 't Is me 'n last. Ik denk dat 'k 'm is zal laten knippen.' En toen Annet poeslievig (je kon niet één vriendin vertrouwen, nee maar geen enkele!): 'Nou maar dát zou jammer zijn. D'r zijn weinig baarden als de uwe, meneer.' – En toen hij: 'Weinig zal 'k niet zegge. D'r zijn 'r wel méér. Maar niet één van zulk zacht haar.' – En toen zij (O, o, dat je nou niet één vriendin geloven kon!): 'Is die zó zacht? Dat zou j'm niet aanzien!' – En toen hij weer: 'Nou maar zách't is-ie. Neemt u 'm is in uw hande... Geneer u niet... En zeg dan is of 't niet precies het haar van mijn vrouw is!' – En toen Annet vriendelijk-lachend, an 't wrijven van 't haar tussen 'r vingertoppen en verbaasd knikken dat ze nog nooit zulk 'n zachte baard gevoeld had. Ja, zó was het aangekomen. Toen Annet wég was had zij natuurlijk opgespeeld, 'm is goed gezegd dat-ie 'n ijdele kwast was en veel te oud om vrouwen 't hof te maken, al

had-ie nóg zo'n lange baard. Toen hij an 't opspelen. Toen zij. En zo'n half uur, tot-ie, zoals-ie altijd dee, naar zijn Societeit liep waar-ie z'n avond verdeed met spel en cognacgroccies.

Die man had zij getrouwd omdat ze zo onnozel was geweest verliefd op 'm te worden. Zij had 't geld meegebracht – hij niks dan z'n lange, blonde baard, waarmee ze toen dweeptte, die ze goddelijk vond, nu wel zou kunnen uitrukken. Want hij bedróóg haar. Dat kon je zo an alle kleinigheidjes merken, an z'n nonchalance, an z'n koelheid, an z'n elke middag uitloopen, dan om die reden dan om dié. Gister had-ie naar parfum geroken. Bij de barbier geweest om z'n vervloekte baard te laten *punten!* Maar je kon 'r *niks* van zien en barbiers hadden geen parfum. De vorige week was-ie 'n goed kwartier te laat thuisgekomen en nóú weer twaalf nieuwe boorden gekocht, terwijl de la nog vol lag. En alles van haar rente. Als zij 'm niet genomen had, zat-ie nog te pennelikken, kon die rondsukkelen van z'n vijftig gulden in de maand met een fooi op Nieuwjaar. De leegloper! Maar 't was niks vergeleken met de báárd, de baard waarmee die geurde, waarover die minstens tienmaal op 'n dag sprak, die die 's morgens 'n kwartier lang kamde en gladstreek, die élke vrouw moest voelen. Als zij zo is an zijn vrienden zei: voel me haar is? Wat zou hij dan zeggen? Dan zou die wel anders piepen!

Verwoed keek ze naar de klok, ongerust over z'n lang wegblijven. De Societeit ging om één uur dicht. Waar zat-ie? Waar bleef-ie? Hoe schaamde die man, die getróúwde man zich niet dood, om zó laat thuis te komen! Als 'r bij toeval nog een van de burens wakker was!

Angstig trok ze het gordijn op, net dat zij hem bij 't licht van 'n lantaarn zag aankomen – schommelend van de stoeprand naar de huizenrij – dronken – stevig dronken. De derde maal in twee maanden! O! O! O!

Snauwend ontving zij hem aan de deur, scheldend, buiten haar zelve. Hij keek haar lodderig aan, de oogranden

rood, het overhemd bevuild, de das opgeschoven van het boord – de lange, mooie baard verward alsof hij zo uit zijn bed kwam. Op al haar snauwen ging hij niet in, bête lachend, versuft, nauwelijks wetend wáár hij was.

Bij het raam snikte zij het uit, wanhopig, beu van dát leven. Hij bewoog niet, zakte in slaap, het hoofd achterover op de kussens van de sofa.

Het lamplicht strelend bescheen het fraai gelaat, de grote mannelijke neus, de matte glimming der oogleden, de weelderige baard, die nu warde omhoog met afhangende tressen, fluwelig en soepel.

Zachtjes klonken haar snikken tot ze met bitse bewegingen opstond, wakker geschrikt door zijn snurken.

‘Jan!’

Hij lei rustig te slapen.

‘Jan sta op! Ga naar je bed!’

Even flitste het wit in zijn ogen, lachte hij vadzig, toen zakte het hoofd weer, klonk harder zijn snurken.

Hij was niet wakker te maken.

Stil keek ze hem aan, met een minachting zo groot dat zij hem had kunnen sláán. Hij walgde haar. Wat was hij zo felijk, afschuwelijk. Wat een vies individu. Hoe was zijn portret van tien jaar geleden dat boven zijn hoofd hing, ánders, met heel ándre neus, ándre ogen, ándre mond! En hoe háátte zij hem nu, hoe zou ze er alles voor willen geven om van hem verlost te zijn, om hem niet meer dagelijks voor zich te zien.

Weer zat ze te schreien bij de tafel, het hoofd op de handen, vaag nadenkend, moeër wordend, óp. De lamp brandde vlak boven haar hoofd dat warm werd, bijna zakte ze in slaap. Dát was ’t begin. ’t Zou nog wel erger worden. Niks gaf-ie meer om haar. Niks. En zij die zoveel van hem gehouden had. Vroeger. Veel vroeger. Nou niet meer. Voor haar part kéken alle vrouwen... Maar dat schokte haar tot nieuwe woede. Andre vrouwen! Andre vrouwen die ’m knap vonden, die met z’n baard dweepten, andre

vrouwen die-die inviteerde om te voelen hoe zacht 't haar was.

Annet nog vanmiddag. Annet die 'm zo bewondrend had angekeken om z'n baard. Zonder baard had-ie 'n schaapskop, 'n kalfachtig gezicht. Dat had ze opgelet als ze, toen ze nog goed met elkander leefden, gekscherend het haar wegduwd en haar hand op zijn kind lei. Zónder baard was ie 'n monster, leek-ie misvormd.

Als ze... Plotseling klaarwakker, stond zij voor de sofa, keek hem weer aan. O, ze was gék met 'm, al dacht ze van nee. Ze was krankzinnig-verliefd. Ze zou 'm wel kunnen zoenen, zoals-ie daar lag – maar die báárd – die walgelijke báárd, die báárd, waarnaar Annet en zoveel andre vrouwen *keken*, die baard die ze bevoelden en práchtig vonden, die smerige, ellendige baard...

Driftig, zenuwachtig-bevend liep ze naar de tafel, zocht in haar naaimandje, greep de schaar en niet-meer-denkend, knielde ze bij de sofa voor het slapend hoofd en angstig-starend knipte zij de ene slier weg dat de kin bloot kwam met zonderlinge, scherpe stoppels.

Toen schrikte ze achteruit, bijna gillend.

Hij had zó een afzichtelijk gelaat. De ene helft van de zij-dige, fraaie baard hing in golving op het overhemd, de andere van de sofa op de grond gegleden, lag daar verstrooid, pluiming van lang, blond haar, glanzend in het licht van de lamp.

De gedeeltelijk ont-baarde kin hoekte spichtig naast het nog niet geknipte haar –, de neus scheen groter geworden, het gelaat vleziger, zinlijker, een gelaat met twee uitdrukkingen, het vroéger gelaat, waar de baardhelft nog was, 't nieuwe dat niet van hém was, dat hem onherkenbaar maakte.

Bevend van opwinding steunde zij op de tafel, radeloos over wat ze gedaan had, wat niet meer te verhelpen was. Hij, snurkend, bewoog in zijn slaap, draaide het hoofd af, dat nu geheel in de lichtkring der lamp kwam, het hoofd

met de halve baard alsof het misvormd was.

‘Jan! Jan!’ schreeuwde ze: ‘O Jan wor ’r niet boos om!’
Maar hij snurkte, sliep met de mond wijd-open, de vettig-
glimmende oogleden zwaar-gesloten.

De helft van de baard slierde over het overhemd tot ver
over de buik, had goudglansjes in ’t licht – daarnaast het
hideuze gelaat met de kleine, stoppelige kin, het uitwer-
kend jukbeen, de vergrote neusvleugel.

Toen poogde zij het resterende deel te knippen, kon niet
meer.

En krankzinnig-van-angst, klappertandend, sloop zij naar
boven, sloot zich op in haar kamer, afschuwelijk-bevreesd
voor wat gebeuren zou – morgen...

De Pang

In de kamer zaten ze met d'r zessen.

En zowat gelijk knipperden de twaalf oogleden.

U begrijpt de verhouding van 6 tot 12.

De oogleden knipperden, knipperden, als nerveuze kuifjes, trilden als graspluizen bij Noord-Oostenwind, bibberden krampachtig, leien, zich een wijle smachtend ter ruste, beancaneerden opnieuw de vleselijke verschrikking die wij ook wel verschrikking des vlezes zouden kunnen heten. Tante Rebecca hield hare oogjens gesloten in het papprig gehevel der bleek-bolle wangen. Ze kneep ze met kracht, nauwlijks een kier latend waardoor het licht naar binnen mocht sluipen. Ze lei verscholen in de ouwe leunstoel, de vingers in het versleten trijp gewroet. Ze kneep ook hare lippen solide tezaam, dat de velrimpels om de mond strakten, allemaal scherpe sneetjes, die naar de neus zigzagden en het wangenpap leken te doorstriemen.

Tante Door, áchter de leunstoel, keek alsof ze ver in de zee 'n geel-vlammende zon zag ondergaan en het bijten der lichtstralen niet kon verdragen. Heel haar spichtig ouwe-vrouwe-snuitje liep te hoop om de magere neus. D'r ogen liepen naar de neus, d'r konen dribbelden naar de neus, de kin heup-sjokte naar de neus. Haar gelaat geleek een relletje van kakelende mensen met 'n explicerende meneer in het midden. Die meneer was de neus. En alsof die meneer een verhaal deed van vermoorde dienstmeisjes en inbraak bij nacht, knipperden de ogen van pure ontzetting. Maar met dat al, dee héél haar snuitje alsof er 'n gemeenstekende ondergaande zon in de buurt was.

Serre, bij de kachel, verdroeg de historie ánders. Die zat te lach-schuddebuiken, dat de tafel meê schuddebuikte en de glazen zachtjes over 't tafelzeil schoven. Ze lachte en knipperde. Ze knipperde minstens zo sterk als Rebecca en Door, ze knipperde met dikke oogleden in 'n klein sproetengelaat, waarop 't ponyhaar van de weeromstuit danste

als een los-gespannen tullen gordijntje wen wind blijft te puffen. Ze knipperde stevig, doch hield de hand boven de brauwen, kláár om het handdeksel neêr te flappen as 'r 'n ongeluk gebeurde.

Oom Bennie, diep-terug geleund in de andere leunstoel, had z'n pijp in de hand, keek met één bibberend, schokjes-spuwend oog. 't Tweede hield-ie gesloten zó plat en gewrongen, dat 't ooglid als 'n verdord erwtepelletje verpropt lei. 't Gaf 'n algemene rimpeltrekking in z'n gelaat. De linker wang builde angstig op, de rechter mondhoeck trok zurig omlaag in de bruine stoppels van z'n weekbaard. Oom Jozef, klein week mannetje, met 'n aanvettend hang-buikje, 'n schommelende gouden horlogeketting, 'n stel bleke, weke handen met véél zware gouden ringen, neeg eveneens achterwaarts. Z'n oogranden waren rood en ontstoken, leken roder, onstokener achter het vet-glimmend gouden lorgnetje. Oom Jozef knipperde langzaam, knipperend als iemand die wel wéét dat z'n ogen beveiligd zijn voor spattingen en ontploffingen, maar toch voor álle zekerheid én gesuggereerd door zoveel geknipper rondomme, de knipper-spielen in gereedheid houdt om de blinden er voor te doen als 't buitensporig wordt.

De laatste – Sam – een plus vijf is zes – trachtte z'n geknipper te beheersen, was *de* oorzaak, de heroïsche oorzaak ván het geknipper. De schaar in z'n hand wurmde voorzichtig tussen de ijzerdraadjes, bang om mis te steken. Hij peurde met onsekure handnekkigheid, wrikte van links naar rechts, tammetjes morrelend zonder positief het samenstel van ijzer, kurk, glas te beschadigen. Kraste er evenwel iets aan de schaar of aan het ijzerdraad dan week-ie achteruit en z'n ogen knipperden mét beheersing. En omdat het gruwelijk warm was, mogelijk ook om de inspanning van het *forceren*, zweette z'n kamerflets gelaat met het rullig zwart snorretje, glansden er melkige paretjes op z'n voorhoofd in het tam-gele licht der lamp. Er was stilte en geknipper.

Toen zei Sam, en z'n oogleden trilden als zenuwachtige vlindervleugels: '...Goed da'k 'r geen dágwerk an heb...' '...Nou nee,' zei oom Jozef het wakkelend lorgnet recht duwend.

'Hou in gósnaam je mond!', riep tante Rebecca angstig. 't Was geen gekkigheid. As 't spróng, kon je ongelukken beleven.

'Ach waás!' schreeuwde oom Bennie, even z'n tweede oog openkleppend, nou Sam niet sták: 'hoogstens geeft 't 'n páng...'

'n Páng?' lijsde Serre d'r pony-haar weg-zwiepend – wárrem as ze was van de lách – 't geeft méér as 'n páng! As-die losschiet kan d'r 'n slag van belang van komme!...' 'Hou je hoof wég,' waarschuwde tante Door: 'Sam hou je hoof weg! Zo'n kurrek het 'n krácht!...'

'Aach!' riep Oom Bennie geërgerd: 'Niks as 'n páng! Je mot 't mijn lere! 'n Kógelflessie – anders niks niemen-dal!...'

'Hij met z'n páng,' redeneerde tante Rebecca: 'Alsof 'n páng van 'n kurrek...'

'Stil dan!' riep tante Door, weer schuw uitwijkend. Sam's schaar krielde langs de ijzerdraadjes.

En alle oogleden knipperden als straks, knipperden benauwd, knipperden schichtig.

Bij de lamp buikte rustig de fles – de fles Champagne.

Oom Jozef had 'r gewonnen. D'r was 'n liefdadigheidsba-zaar geweest met veel naaiwerkjes, antimakassars, shawls, flessies odeur, dosies zeep, portemonnaies, práchtbanden ('n prácht van 'n gouwe en rood-pluche banden!), kissies sigaren, koschere koek, bons voor photographieën, bons voor 'n héél herenkostuum, kindervagens, poppen, horloges (nikkel en zilver), én 'n kollosale étalage wijn van 'n liefdadige wijnhandelaar die restantjes over had. Oom Jozef, die – je kon 't wel an z'n gouden horlogeketting, gouden ringen, gouden lorgnet zien – z'n hele leven bemazzeld was bij wát-ie anraakte, had voor z'n lot van

vijf-en-twintig centen 'n kostelijke fles Champagne getrokken. 'n Halfjaar had de fles in de kast gelegen, op de ónderste plank bij de trommel met boterkoek en de gemberbolussen, en nou dat tante Rebecca, z'n vrouw, jarig was én ze gezamenlijk een zotte bui beleefden (in gewone verjaars-omstandigheden doe je 't nóg niet), zouden ze de fles knappen.

De waterglazen stonden gereed – welk rechtschaffen huishouden heeft kelken? – de mensen zaten gereed: kwam de moeilijkheid om de kurk, die zo baldadig met ijzer en touw vastgemetseld zat, zonder schade voor meubilair en gezondheid te verwijderen. Er werd dus niet om een bagatel geknipperd. D'r liepen hele verhalen van flessen die gebarsten waren – van scherven, die ze in d'r ogen gekregen hadden – van kurken, die as kogels tegen je gezicht vlogen – van schuim, dat tot an de zoldering spoot... Je most 't verstaan. Je most 't met aandacht doen. En Sam – die zo geschreeuwd had dat *hij* 't kon, dat hij 't dikfels gelapt had – scharrelde zo *raar* met tante Rebecca's botte schaar, die voor alles en nóg wat diende: voor hemmetjes knippen, voor 't afknersen van bot-vinnen in de bot-tijd, voor de kous van de lamp, voor 't opensteken van oom Jozef's sigarenkistjes, voor 't vloerzeil, enz., dat je met je ogen knippen most of je wou of niet.

'As je 'm zó houdt, hak-ie jezelf in je vingers,' maande ome Bennie, blikkend met 't half-open oogje.

'Laat mijn nou begaan!' zei Sam kregel: 'zó mot 't.' 'Jou late begaan,' zeurde tante Door zurig: "t kost mijn me karpét.'

'Snij dan eerst de touwtjes door – ézel,' riep Serre lacherig: 'hij zit an de touwetjes en niet an de ijzers.'

'Hij zit an de ijzers!' schreeuwde Sam, en ineens nijdig rukkend, knapte-die één van de ijzerdraadjes.

Het knápte. Het ijzerdraadje knapte en 't knapte dóór, als de knettering van een bliksemstraal vlak in de buurt, in de hoofden van Serre, Bennie, Jozef, Rebecca en Doortje.

De oogleden knipperden asof 't nou kómmen zou – de páng – de harde, knokkende páng.

Maar Sam, nou plots leeuwerig-moedig, over 't paard getild door 't breken des énen draads, stopte grimmig de fles tussen z'n knieën, en met het geweld van 'n smid dreef-ie de schaar in de twééde voeg.

Het knipperde kort. De schaarpunt brak met 'n nijdig tikje.

'Paats!' zei oom Bennie.

'Nou vraág 'k,' zei tante Rebecca: 'nou vraag 'k waarom ze zo'n kurrek 'r op métselé? Wat heit 't van nodig? Da's niks as moedwil.'

'En as ze 't niét doen,' betoogde oom Jozef, z'n gouden lorgnet bevrijdend, nou Sam effen ophield: 'weet jij hoe die sappe werke? Die werke as de waterleiding zo erreg... Je kan me daar de waterleiding met 'n prop sluite, och!' Sam zette wederom 't gebroken schaareind achter 't ijzer. Maar tante Rebecca werd kwaad!

'D'r komme ongelukke van! D'r gebeure ongelukke! Hou in godsnaam op! Je mot geen geweld gebruike as je 't niet verstaat!'

'En wié zeit da 'k niet versta!' stoof Sam op: d'r komme juist ongelukke van as jij 'm zó in de kast terugzet.'

'Laat mijn 't dan is probere,' zei oom Bennie.

'Je blijft 'r af!' viel tante Door uit: 'je komt 'r niet an!'

'n Koensch!' spotte oom Bennie: 'ja, ze zalle champagne drinke, as d'r 'n mirákel an verbonde is! Grote nar, je mot niét rukke – je mot de iyzers doorsnije.'

'Suscht!' waarschuwde Serre.

De schaar had 'n tweede ijzer losgewrongen. De hals der fles speerde dreigend als 'n kanons-loop naar de lamp.

'Pas op voor de lamp!'

'Hou de kop na 't raam!'

'Steek 'm *buiten* 't raam as-die springt.'

'Sam hou je ogen opzij!...'

De stemmen warden dooreen en de twaalf oogleden knip-

perden thans zó wild bij elke flesbeweging, alsof 'n geheimzinnige onbekende de stormmaat sloeg. Tante Rebecca was naar de uiterste kamerhoek bij de kast uitgeweken, tante Door, bij 't raam, speelde schuilei achter 't hanggordijn, Serre lach-giegelde om de vreselijke ver-schettering* –alleen de mannen bleven stoelvast, doch knipperden bij elke onnozele schamp-lach der in 't licht poezelig-glanzende, grinnikende fles.

'Ga nou toch in de gang!' soebatte tante Rebecca: "t geeft 'n slag en 't spuit zo vreselijk.'

'Stil dan!' riep Sam.

Netjes beitelde-die de touwtjes door, keek trillend-knipperend naar de kurk, die 'r nou wel uitbarsten most.

'Nou krijg je de páng!' zei oom Bennie benard.

'Jozef kom van de fles weg!' snerpte tante Rebecca.

'Bennie, ga achteruit! – Mot je 'n scherf in je oge krije, mot je spotte met je gezondheid!'

'Suscht!'

'Doe 't buiten 't raam! Hou 'm búiten 't raam!...'

Zachtjes bewreven Sam's duimen de kurk, verlegen-slap duwend. En heel pafjes, kwallend als 'n slak die onraad speurt, rees de kurk uit het vocht ter wereld.

Tante Rebecca hield de vingertoppen in de behaarde oren – tante Door plakte de handvakken vóór d'r lellen en de ogen potdicht – Serre bukte voor alle zekerheid uit 't raam. Komiekig-stil, als 'n rookwolkje uit bedaarde lippentuit, tipte de kurk van de fles, zonder geweld, zonder slag. Uit de hals kwam zelfs geen timide schuimspetje.

'Goddank – geen páng!' zei oom Bennie.

Het schrale vocht klukte in de waterglazen.

* Verstoring

Lunchroom-juffrouw

Ik ben een buffetjuffrouw, een buffetjuffrouw van de *Lunchroom*.

Vandaag gevoel ik mij méér dan gewoonlijk terneergeslagen, down, ongelukkig.

Toch heb ik vanaf mijn jeugd gelatenheid geleerd, een gelatenheid zo groot, dat ik mij bijkans in álle levenswederwaardigheden met gepaste berusting wist te schikken. Thans dreigt mij een bovenmenselijke bezoeking, een verfijnde wanhoop, een marteling die wel is waar meerder lunchroom-buffet-juffrouwen met mij delen, doch die mij als nieuwelinge vinniger geselt, striemt.

In het algemeen beklaag ik mijne lotgenoten in winkels, magazijnen, ateliers, kantoren.

Ze dragen elk een kruis.

De een moet de ganse dag dames en juffrouwen poeslievig bedienen, waren aanprijzen, toetjes inpakken, adressen noteren, ellemaat en schaar hanteren, alles belééfd voorkomend, beschaafd zonder één moment kwaad humeur.

De ander mag japonnen passen, stalen knippen, knoopjes aanzetten, trap op en af hollen, dozen openmaken, buigend de deur sluiten.

De een heeft dit, de ander dát! Indien ge het mij niet euvel duidt, wilde ik verklaren dat wij, winkeljuffrouwen, een zuur en belabberd baantje hebben om onze moeders, broers, zusjes of ons zelven te onderhouden.

Maar dát hoeft jullie geen traan in je oog te persen. Vriendelijker gezegd: het raakt jullie maar half, want jullie zult er allerminst verbetering in brengen.

En *au bout du compte* zou ik áls winkeljuffrouw nog m'n woord houen en bescheiden mijn weg vervolgen.

Evenwel ik ben méér dan winkeljuffrouw – ik ben méér dan buffetjuffrouw – ik ben een juffrouw uit de *Lunchroom*. 't Laatste geeft mij een heilig recht te klagen, hárdop te klagen, onbescheiden te klagen, steen en been te

klagen, te klagen níét over mijn patroon, die een zeer hu-
maan man is en ons zowel van stoelen als 's winters van
een petroleumkachel voorziet – als ik over mijn partoon
iets te zeggen had zou ik zwijgend ontslag nemen en mijns
weegs gaan! – nee, goeie vrinden: ik klaag over, beklaag,
be-weeklaag de infernale omstandigheden, de menselijke
kakementen, de trek-en sluitspiere, mijn rampzalige hori-
zont van...

Ja: van...

De eerste morgen toen ik in betrekking trad, gevoelde ik
mij plezierig en gezellig.

Er viel wat te kijken.

De Kalverstraat is een opgewekte, hupse straat. De ganse
dag zie je er dames en heren, venters en koetsen.

Je zou er voor je genoeg en achter een toonbank staan.

Daarenboven hebben *wij* de speciale kijk op een etalage
van schoenen en laarzen aan de overzijde van de steeg
en op een fris bordje

Volgens Art. 47 der Politie Wet
Deze Muur Niet Te Ont Reinigen.

Er zijn lieden die minder zien tijdens hun arbeid.

Mijn werkkring beviel mij.

Doch tegen de avond, na een uur of acht blijmoedig
broodjes, gebakjes, dranken geserveerd te hebben, over-
viel mij plotseling, geheel onverwacht een benauwende
obsessie.

Er was een heer binnengekomen – een lange blonde, met
een lange blonde baard, lange blonde snor, lange blonde
wimpers.

Ik dacht: welk een zeldzaam blond heer en wat eet hij gul-
zig. Hij áť gulzig, nam onbeschaamde happen – hetgeen
ik oplette niettegenstaande het onbehoorlijk genoemd mag
worden, wanneer een ondergeschikte de etende klanten

haars patroons kritiseert – hij at véél ('k meen vier of vijf broodjes), at háástig, sloot zijn mond half, morste kruimels in de lange blonde baard – en de obsessie wás er.

Voor het eerst van mijn jeugdige bestaan *zag ik iemand eten*. Gij zult het vreemd vinden, onmogelijk, absurd: ik chargeer niet – ik die zelf zó veel malen ontbeten, gegeten had, zoveel bloedverwanten had zien ontbijten en eten – ik *zag* voor het eerst het eten van een medeschip-sel.

En voorwaar, jij allen die dit leest of hoort, meent niet dat jij het tot heden wél gezien hebt – zó gezien, met zulk een gespannen aandacht, dat jij er een getrouwe beschrijving van zoudt kunnen geven.

Juist de dingen die ge elke dag van nabij ziet of hoort, let ge niet op, hebt ge nóóit opgelet.

Ge weet niet wát eten, wát praten, wát kijken is – *en een mens zien eten*: dát weet ge allerminst.

Ik verzeker u dat het lélijk is – meer dan lelijk, het is afschuwelijk, monsterachtig, ergerlijk – het is een infernale bezigheid.

Op het rampzalig moment dat ik de lange blonde zag happen en kauwen, bemerkte ik plots een zó groot aantal *curieuze détails* in zijn gelaat, dat ik verwonderd bleef staren.

Dát was mijn fout. Dát veroorzaakte het gevoel dat mij nu elk ogenblik hanteert.

Ik zag zijn gelaat duivelse trekken aannemen, zijn lippen mummelden, bobbelden en plooiden – zijn kin bewoog mollig of spichtig in de krullende baard. De snor trilde, de konen builden en strekten, de slapen geleken te knársen in het vel.

Het was héél anders dan ik het hier zeg.

De beste auteur van de hele wereld zou geen zuivere impressie van een etende mensenkop kunnen geven, nóch een schilder, nóch een fotograaf.

Hoogstens zou je er iets van snappen en dan nog maar een 'iets' – omdat een fatsoenlijk ontbijt minstens een kwartier duurt – wanneer de reuzen-biograaf je vijf minuten lang een rustig-kauwende manskop deed zien.

Verlang je de proef, gebruik dan je eerstvolgend diner voor een spiegel en kijk je zelf voortdurend aan.

Je zult er van schrikken.

Je zult er wee bij worden.

Want jullie zijt allemaal – en ik spreek als deskundige, met enorme mate van ervaring – zódra je één hap in je mond hebt, onverschillig of je netjes of onnetjes eet, van een zo geaccentueerde lelijkheid met je kauwende kaken, je frommelende lippen, je dansende konen, je trekkende slapen en oren, dat je een caricatuur van je zelf maakt en een caricatuur die een ander bijna het water injaagt.

Gelukkig is er bij de *Lunchroom* geen water.

Ik herhaal: gelukkig. Want o, goeie vrienden, nu ik eenmaal de ontdekking gedaan heb en daaglijks achter de toonbank de malende gebitten, grijpende tanden, knauwende kiezen, pakkende lippen, knarsende slapen zie, nu kost het mij moeite, om mij niet wanhopig te storten in de schoenenvitrine aan de overzij van de steeg.

Jullie weet niet, wát het is.

Jullie zult 't nooit weten.

Overdag niets dan gebitten, kakementen, geproef, gebijt, gekauw, ge-beweeg van alle gelaatsspieren, gelaatsharen. Overdag taartjes die je in mondgrotten ziet vergruizelen; broodjes die je ziet wegdonkeren achter gezonde, sarrende tanden; vingers die proppen en duwen; handen die van 't bord naar de mond en van de mond naar het bord gaan; ogen, die eten, lippen die eten, handen die eten, lichamen die eten, huizen die eten, straten die eten.

Overdag niets dan je toonbank en daarachter de gelaten, de bewegende gelaten, de bewegende monden.

Overdag zakdoeken die de snorren schoonwrijven, handen die de kruimels van overhemden tippen.

Overdag roomsoezen, taartjes, gebakjes, broodjes... én tanden, tánden, tánden...

Overdag sigaren, die weer aangestoken worden als de tánden niet meer kunnen.

Dan de nacht.

De donkere nacht.

Ik zie in het duister niets dan kauwende, etende, happen-de, slikkende, bijtende dames en heren.

Ik zie in mijn droom kakementen, trillende baarden, dansende konen, open monden, kruimels en brokstukken op borden.

Ik heb bij tijden de nachtmerrie, zie tanden, slagtanden, kiezen, kiezen zo groot als grafzerken, tanden zo snijdend-lang als gepunte heipalen.

En als ik wakker schrik, meen ik het gekauw te hóren, het eindeloos, weerbarstig malend gekauw.

O, mijne marteling is groot.

Ik heb dit nooit geweten.

Men zegt dat men aan alles went, zélfs aan het ergste.

Doch ik vrees voor mijzelf.

Ik ril als ik ergens een broodje zie...

Ik beef als ik een mond...

O *proberen* jullie 't eens!

Wees

Geheel toevallig maakte ik met hen kennis, een oude grootvader, en een oude grootmoeder, een tante, het kind. Hun geschiedenis – in zover die op het kind betrekking heeft, is eenvoudig.

De oude had twee dochters, de een onderwijzeres, de andere winkeljuffrouw. De winkeljuffrouw kwam niet meer thuis. Zij was zoals men dat noemt verleid, kreeg een kind – schaamde zich voor haar ouders. De vader, stug van aard, verbood zijn vrouw en de andere dochter de verleide op te zoeken. Wat zij tóch deden, maar heel stil. De verleider ging failliet, erger: vluchtte naar Amerika. Hij had heel gemene dingen gedaan, gezwendeld, mensen opgelicht. Toen 't gebeurde lag de winkeljuffrouw ziek. Op haar ziekbed kreeg ze een brief, klaagde niet, stierf langzaam. Er was niets aan te doen. Ze stierf op de huurkamer, niet bij haar ouders thuis. Maar lánɡ voor het sterfbed waren ze met elkaar verzoend en het kind van acht maanden werd door de grootouders opgevoed.

In het rustig huishouden der drie grote mensen gaf dat een geweldige verandering. De kinderkleertjes – kinderdinnetjes – kinderviegetjes – maakten het huis jonger, vriendelijker dan in jaren geweest. Het kind groeide, lief blond meisje met kort geknipt kroes – werd vier jaar. De grootvader was er dol mee, de grootmoeder speelde de hele dag –, de onderwijzeres was al begonnen het A-B-C te leren. Op een avond maakte ik kennis.

De grootvader zat over me, een rond energiek gelaat met witte baard, witte snor, wit haar. Een mooie kop. De grootmoeder, kleiner, jonger, hield het kind op schoot. Er werd gesproken over ditjes, datjes, koffie gedronken.

Na een poos kwam grootmoeder los, vertelde de korte tragedie der gestorven dochter. Ik knikte. Al dergelijke smarten lijken op elkander. Huis aan huis is groter of kleiner leed – en télkens weer doet het aan als iets nieuws, iets

van gróter smart dan vroeger-meegemaakte, ondergane dingen. Elk leeft zo in een sfeer van herinnering.

Vanzelf zei ik zo, zonder er nadruk op te leggen:

‘En de vader?... Hóórt u nog wel eens wat van hem?’

‘Ach, de váder,’ zei de moeder, minachtend de schou-
ders schokkend: ‘de vader! Is me dat ’n vader!’

Maar de dochter sprak met enig medelijden:

‘Nou! Nou!... Is die niet altijd goed voor Co geweest?...
Heeft-ie haar niet uit Amerika geschreven, nog wel twéé-
maal...?’

‘En wat zou dat?’ zei de moeder grof: ‘had ie soms wil-
len hebben dat ze ’m met d’r kind was achterna gelopen?’

‘Dat zég ik niet,’ zei de dochter: ‘ik zeg alleen maar dat
ie niet slecht voor haar is geweest... Als ie niet zo opge-
jaagd was geworden door z’n schuldeisers, had-ie haar ge-
tróúwd... Je mot de dingen aan twéé kant bezien...’

‘Trek maar de partij voor die oplichter, die je zuster in ’t
ongeluk heeft gestort!’ snauwde de moeder: ‘zo’n dóór
en dóór fatsoenlijke meid... ’t Is me ’n váder!... Als ze ’m
te pakken krijgen, gaat ie de gevangenis in... En als ze ’m
niét te pakken krijgen, mag die nooit meer in Holland te-
rug kommen... God zij dank dat ’t kind ónze naam heeft...’
Zo spraken ze in de kleine, vrindelijk gemeubelde voorka-
mer. De vader zweeg. Met de vingers gestrengeld over de
buik, keek hij naar de lamp, schokte recht, toen de doch-
ter aan het verdedigen bleef, nam z’n endje sigaar, streek
’n lucifer af.

Ik bracht het gesprek op wat anders. Het werd pijnlijk.
‘Kom eens bij me zitten, Co’ – ze heette naar haar moe-
der-, zei ik en dat leidde de aandacht naar het kind, dat,
éérst verlegen, heel gauw intiem werd.

Het was een lief, fris meisje, met grote zwarte ogen, rand-
jes van tere zwakte er onder. Het haar, kort geknipt, deed
haar op een tener jongetje gelijken.

‘Laat meneer nou is horen, hoe mooi je lezen kan,’ zei
grootmoeder: ‘en laat meneer je móóie prentenboeken

is zien.'

Het kind wipte af van mijn knie, liep de gang in, kwam terug met een stapel prentenboeken.

Glans van gróte liefde voor het kind was in de kamer.

De grootvader keek glimlachend, kinderlijk-zacht, naar het vuil wijsvingertje, dat de prenten aanwees.

De grootmoeder knikte, keek naar het prentenboek met zijn hel-gekleurde leeuwen, tijgers, papegaaien.

De onderwijzeres boog over het tafelzeil, volgend het wijvend bewegen van de dunne kleine kindervinger.

Er werd nu alleen gedacht aan de prentenboeken, geluisterd naar 't lichte kindergeluid.

Ze zat op mijn knie, praatte, babbelde, lei uit...

'...En datte is 'n jónge – enne die jonge het zoveel gepraat... enne toen kwam zijn opoe enne die zei: jij mag zoveel niet prate... Enne toen zei die jónge: enne ik praat lékker wel... En toen zei opoe: dan mot jij 'n slot op je mond... Zie u? Zeg? Zie-u? Enne nou loopt-ie met 'n slot op z'n mond, omdat ie ondeugend geweest is... Enne dat is de poes... enne die het gesnoep van de mellek... enne die was heet... en toen het ie zich gebrand...'

'Mooi,' zei de onderwijzeres: 'maar nou moet je eens an meneer laten horen dat je spéllen kan, Co? O, meneer ze kan zo goed spellen...'

Op de achterste bladzijde van het prentenboek was een verzameling van heel vette *A's*, *B's*, *C's*, het gehele alfabet in chocolade letters.

'Wijs nou de *E* eens aan,' vroeg ik.

Het vingertje betastte zoekend het papier, aarzelend, bleef staan bij een *O*.

'O, o wat 'n domme meid,' lachte de tante: 'Is dat nou de *E*?'

Opnieuw zocht het kind. Ze had al spelend een heerlijk, rood kleurtje gekregen, poogde de weg te vinden in dat gewar van ráre dingen. Grootvader schoof dichterbij en vrindelijk, hulpvaardig wees hij met het mondstuk der

pijp een *E* aan.

Nog een ander prentenboek werd opgeslagen en weer klonk het kinderverhaal door de luisterende kamer:... 'Enne dátte is Carro die boze hond die het gestole... enne die mot nou na de gevangenis... enne dié daar dátte is Bobby die wou is 'n pijp roke enne toen het-ie in z'n broek gedaan... Niet tante?'

'Ja,' lachte tante – en terwijl het kind plaatjes bekijken bleef, zei ze zacht: 'Ze heeft toch hélemaal zijn gezicht...'

'Da's niet voor haar te hopen,' zei de moeder.

'Precies zijn ogen en zijn neus...'

'Nou – hou daar nou maar over op,' zei de moeder.

'Kom je niet eens bij opa,' vleide de oude man: 'Kom eens hier met je prentenboek.'

Het kind wipte over. Het witte, zilverend baardhaar sliede langs de rode koontjes. En weer was de stilte van luis-tering, waarin 't kinderstemmetje en de stem van de grootvader. Ze hadden een grote gekleurde prent voor zich.

'En wie is dátte opa?'

'Dat is 'n diender.'

'En die?'

'Dat is óók 'n diender...'

'O,' lachte het kind hel-op: 'Kijk is... die jonge die is in 't water gevalle... Enne nou springt de hond ook in 't water... Enne wat gaat die hond nou doen?...'

'Die hond haalt de jongen 'r uit,' expliceerde de oude man.

'Enne wie haalt de hond 'r uit?' fantaseerde het kind.

'...De hond... De hond... Die wordt 'r door 'n kat uitgehaald...'

'Enne de kat?'

'De kat? Ja zo kan je wel an 't vragen blijven, malle meid!... De kat die kruipt er zelf uit...'

Het blad werd omgeslagen. Een nieuw met véél geel, rood, groen kwam boven te liggen.

De lamp scheen vrindelijk op al de toegebogen gezichten.

'Enne wie is dátte, opa?'

'Dat is wéér 'n diender.'

'Weer 'n diender?'

'Ja.'

'Enne die?'

'Da's je vader,' zei hij strak – en naar mij knipogend, vroeg hij: 'En wát is je vader, Co?'

'Me vader is 'n schurk,' zei het kind.

'Góéd onthouen,' knikte grootvader.

En het zilverhaar van zijn baard witte in lachschudding tegen het kinderkopje.

'Heb ú dat an 't kind geleerd,' zei de dochter knorrig.

'Ja,' knikte de oude man en nóg eens vroeg hij: 'Goed onthouen, en wát is ie nog meer?'

'Me vader is 'n schurk en 'n dief,' zei het kind stevig – bladerend in het prentenboek.

Zij boemelt

Ze was – wát ze was kan maar niet in 'n vloek en 'n zucht gezegd worden, doch tráchten wij het – ze was muzikaal én grijzend én getrouwd én naar Amsterdam overgekomen. Dit zijn wel de hoofdlijnen van haar leven, maar onvolledig en oppervlakkig. Vervolgen wij enige noodzakelijke bijzonderheden. Wat het muzikale betreft: in haar jeugd had zij gezongen – haar vele levensjaren had ze gespeéld, lichte en zware dingen (op de piano), *Salonbloemen*, 'n wals van *Chopin*, fantasies van *La Traviata* en *Mignon*, de *Rhapsodie* van *Liszt*, *Daisy Bell*, de *Leonore*-ouverture, *After the ball was over*, potpourri's uit *Cavalleria*, *Komm Karlieneke!* etc. Zij was niet muzikaler, niet onmuzikaler dan andre dames die een huurpiano *bewerken* en hare bureu door 'n éénsteens of halvesteens-muur-tje van heur – naar men zegt – dierbaarst zieleleven – doen medegenieten. Zij had zelfs éénmaal in hare provinciestad 'n bespreking bereikt onder het hoofd *Kunst en Letteren* en éénmaal had de dokter haar een maand het spelen *verboden* daar ze vingerkramp had opgelopen, wat ze 's middags bemerkte toen ze 'n paar spiegeleieren wou bakken. Zij was muzikaal. Voorts zeide ik: grijzend, grijzend zowel aan de slapen als wijder-op tót aan de haar-wrong, die minder grijs was, ómdat je van een op ándermans hoofd gegroeid vlechtje niet met billijkheid verlangen kunt, dat 't meêkleurt met de spectraalemoties op eigen kruintje. Zij was zestig, droeg 'n zwart-thibet japon – geen mantel ('t was zomer), liep op gemakkelijke stoffen wandelschoenen met platte hakken – 'n hele uitkomst als je drie eksterogen bezit, die naar geen voetbaden luis-teren – opende druk en nerveus haar ouderwetse beugel-tas, waarin ze machtig-secuur 'r portemonnaie, 'n bon-bonnière (met pepermuntjes en drups), 'n reukdoosje (met eau-de-cologne en rozenolie), 'n nétjes gevouwen zakdoek en 'n nagelschaartje bewaarde. Ze droeg verder

'n hoed die --.

Je zou evenwel afdwalen. Gaan wij over tot de derde hoofdlijn, haar getrouwd-zijn – doen wij zulks echter met takt, met vermindering van alle spot, ofschoon zij zelve van haar levenstragiek weinig meer voelde. In het begin, wel twintig jaar geleden, had ze 't dubbel en dwars geweten, toen ze hem naar 'n Gesticht transporteerden. Maar alles zakt en 'n man, die zólang van je gescheiden blijft, mis je niet, althans niet zo heftig als dichters het ter wille der dichterlijkheid willen doen voorkomen.

Twintig jaar is in natje- en droogje-uren berekend 'n solide hoeveelheid en wanneer je mekaar destijds getrouwd hebt om motieven die niet in evenredig verband tot hart, aangedaan hart, gebroken hart, getroffen hart enz. staan of stonden – hij 'n nétte betrekking, jij 'n kindsgedeelte van 'n niet te versmaden erfenisje – hij lélíjk, jij zo-zo – dan vind je allicht na éñige jaren *troost* bij je Piano. En neme de eerste steen op wie zonder fouten is – en muziek mitsgaders huurpiano's als níét-vertroostend beschouwt.

Zij was naar Amsterdam gekomen.

Met deze vierde bijzonderheid completeren wij onze belofte en bevinden wij ons tevens in het centrum van haar avontuur, dat wij onder een schunnige titel aanduiden. Ze was te Amsterdam gekomen met 't boemeltreintje van 6.07, om – ge zult het bevroed hebben – van Muziek te genieten, liever van een zangwedstrijd, die in het *Paleis voor Volkslijt* gehouden werd en waaraan de zangvereniging *De Harp* uit haar provinciestedje deelnam. Zulk een grandioos evenement liet ze niet passeren en gevaar bestond er geenszins.

's Avonds zou ze met de trein van 9.50 met ál de leden van *De Harp* terugkeren en al werd 't *buitengewoon* laat (naar berekening half één) eer ze te bed kwam – anders lei ze met de kippen – zij wóú 't 'r nu eens van nemen, ze *wou* 't zangersfeest in Am-ster-dam bijwonen.

Maar toen ze uit haar extatische luistering opschrikte en met kippige ogen het gouden remontoir bekeek, was het reeds dik over elven. Dát had de Muziek gelapt. *De Harp* was provinciewaarts verdwenen.

Ze stond alleen in de grote stad – in de nacht – blootgesteld aan de gevaren van het verleidelijk verleidend stads-nachtleven.

Ze stond op het Frederiksplein, keek links en rechts, bekeek nogmaals haar horloge, daarna de fontein en ganselelijk beduusd liep ze eindelijk met de mensen-massa mee, die de Utrechtsestraat instroomde.

Wat nou? Je hoorde zoveel van aanrandingen, moorden, ontvoeringen. Wat nou? Geld had ze genoeg – maar 'n vrouw mét geld, da's nog gevaarlijker dan 'n vrouw zónder geld. Wat nou?

Enige honderden malen herhaalde ze: wat nou?, angstig, onvoorbereid, bang voor 't gedrang der mensen, bang voor 't rijtuiggedraaf, schuw in het licht der winkelkasten. Toen sprak ze 'n agent aan.

'Meneer...'

'Blijft u?'

'Ziet-u – 'k heb me trein gemist – 'k woon buiten – en wat moet 'k nou als vrouw alléén?'

De agent aanschouwde het grijzende, nerveuze vrouwtje en intelligent als 'n Amsterdams agent zijn kan, strekte hij de rechterarm uit, wees een groot hel-verlicht gebouw aan, zei bedaard:

'...Daar heb u 'n vertrouwd hotel!'

Het leven is een zonderlinge historie. Wat de een eenvoudig is – is de ander ingewikkeld – en een goede raad van een Amsterdams agent, een uitstekend bedoelde raad, vermag evenwel in gevallen als deze, eerbare, getrouwde, muzikaal-aangelegde vrouwen op 'n óneerbaar pad te voeren, het afzichtlijk pad van nachtbraken, drankmisbruik enz.

Ze had haar kamer besteld, wat haar een *veilig* gevoel gaf – en na die resolute daad betrad zij het Café beneden.

Ongetwijfeld was die stap verkeerd, maar omdat zij met de boemeltrein te 6.07 was gearriveerd, bijgevolg sinds drie uur van de namiddag niets had genuttigd – dán nóg, als je op reis gaat ben je zó nerveus, dat je geen brok kunt slikken – gevoelde zij zich zo wee en uitgehongerd, dat ze wat eten wou, dat ze wat eten móést.

Zij betrad het grote Café, ging schuw in een hoekje zitten, wachtte, wachtte nog wat, bar-verlegen in 't rumoer, gegons, gepraat, gelach, geloop. Toen tikte ze heel bescheiden. Er werd 'Aannemen!' geroepen – er kwam niemand. Nee hoor – ze spraken op 't dorp zóveel van Amsterdam – maar dát viel je tegen.

Nog 'n tikje.

Gelukkig.

Ze vroeg wat te eten. Ze kreeg een kaart – allemaal *plats-du-soir* en ofschoon ze *wist* dat ze 'r de hele nacht niet op slapen zou, als ze *warm* at, bestelde ze 'n portie zuurkool met worst, wat licht verteerbaar moet wezen.

'En wil u wat drinken?' vroeg de kellner enigszins raar – niet elke avond ná twaalf komen geëmancipeerde vrouwen-op-leeftijd in 'n Hollands koffiehuis zuurkool met worst eten. 'Drinken?' – herhaalde en bedacht zij – en als een bliksemstraal lichtte het in haar zenuwachtig hoofdje, dat ze bij zuurkool en worst geen zoete thee of zoete koffie kon drinken, dat ze liefst een glaasje water had genomen – maar dat 'n koffiehuis van glaasjes water niet kon bestaan.

Geaccentueerd, bijna sonoor bestelde zij *drank*.

'...Geef u mij een flesje *stout*.'

Dwaas – heel dwaas. Hoe kwam ze op de inval *stout*? Ze had evengoed *jenever* of *champagne* kunnen zégen. Ze hield niet van *stout*, ze kon er niet tegen. De enige sterke drank die ze dronk, was bij tijden – bij fees-

telijke plechtigheden – 'n glaasje advocaat, 'n proefje morellen op brandewijn met suiker. Hoe kwam ze op *stout*?

Nadat ze een poos had zitten soezelen, doezen, kreeg ze het bestelde. Ze at de zuurkool, de worst, dronk haar glaasje stout. En met zeer tevreden gevoel in haar maag, uitgerust én gerust, leunde zij achterover.

Wat 'n leven! Hè! Dat was iets ánders dan op 't dorp.

Half een! Anders *sliep* ze minstens drie uur. Nu zat ze achter *drank*! Gut, wat 'n gezellige boel – wat 'n plezier...

Haar oogjes glinsterden – haar jukjes werden rood. Ze scheen, grijzend als ze was, te verjeugdigen, stak studentikoos de stoffen wandelschoenen *over* het voetenbankje, opende de beugeltas, berook haar odeurtje, snoepte van de bonbonnière, wreef zich de wenkbrauwen en het voorhoofdhaar glad met de netjes gevouwen zakdoek, glimlacherde tegen de mensen, die verbaasd en ook glimlachend het grijzend vrouwtje bekeken aan het eenzaam marmeren tafelblad.

'Zijn die stoelen bezet?' werd plotseling gevraagd.

Het waren drie heren, die nérgens 'n plaatsje konden krijgen.

'Nee' – antwoordde ze: 'ik zit hier alleen – maar 't zal me héél erreg aangenaam zijn.'

De heren zaten neer. Nou was ze in gezelschap. En wat 'n aardige mensen! Dadelijk was ze met ze in gesprek, vertelde van *De Harp*, die denkelijk wel 'n prijsje had, van de gemiste trein, van haar muziek, zélfs van haar man die in 't gesticht zat, van haar kippen thuis die prachtig leien, van d'r bureu die machtig vreemd zouden opkijken, als ze morgen voor 'n gesloten deur kwamen...

De kantoorbedienden luisterden vrolijk. Het was 'n gráp-pige ontmoeting. 'n Dame alleen in 't koffiehuis – een die 'n beetje te veel had gedronken. Ze luisterden, dron-

ken hun biertjes. Toen bestelde een 'n rondje en heel beleefd vroeg-ie of mevrouw ook wat gebruiken wou? Ze dorst niet néé zeggen. Dan maar 'n *kleintje* brandewijn met suiker – één keer kon geen kwaad, vóóral niet als je moe was. En toen 't op was, zeldzaam luciede, met der-tele uitgelatenheidjes in d'r ouwe ogen, presenteerde zij op haar beurt een *rondje*, wát ze maar wouen. Zelf nam ze 'n glas Melk. Want alles had z'n grenzen en ze voelde dat ze niet verder mocht gaan... *stout... brandewijn...* 't Was welletjes.

Maar even voor twee, vóór ze afscheid nam, gebruikte ze nog 'n glaasje *fine cognac*. De zuurkool en de worst zaten dwars. Ze begon door te slaan, fluisterde intieme geheimpjes, presenteerde pepermunt, drups en odeur, gaf ondeugende knipoogjes, verhaalde van de kruidenier op 't dorp, 'n weduwnaar, die ze wel *mocht*, maar ze wás nog getrouwd, zou zich nooit *vergeten...*

's Nachts was ze ziek, de volgende morgen *katterig*.

De mensen van 't dorp keken haar na.

Ze zag er pipjes uit, liet 'n *haring* halen om zich te restaureren, smeeet schuw de klontjes van de *fine cognac* die ze half-suf in d'r beugeltas had gestoken in de *vuilnisbak*. Ze wou geen souvenirs aan de stormachtige Nacht...

Doodsklokje

In het leven geschieden zoveel zonderlinge dingen en he-las hebben de levensbepeuteraars die men schrijvers noemt, ter wille van 't publiek én hunzelver reputatie zó-veel historietjes uit hun litteraire duim gezogen, dat 'n goedmoedig lezer te langen leste in alles de aardige fanta-sie van Meneer Auteur meent te zien en niks meer gelooft. Wel, gaat uw gang.

Maar wat 'k vandaag ga vertellen, behoeft nóch aandik-king, nóch verbeeldingskracht.

Toen 'k hem leerde kennen was-ie zeventiger – 'n straf oud mannetje, niet groot, niet vet, niet versleten.

Hij zat bij het potkacheltje, rookte z'n goudse. Zijn ma-ger, gelig gelaat behoorde bij de stilstand der kamertjes-dingen. Ja, ik verzeker u plechtig: het kán gebeuren en bij hem wás het een gebeuren van stadige weerkeer, dat, als zijn ouw-mannetjes-gezicht met de grijze bakkebaard-jes, de dúnne lippen, de vinnige mondhoekrimpels peins-de, onrustig dee, boos werd – de knuffe evenwichtigheid van kamertje, tafel, lamp, kanarie, potkachel, tabakspot, mét zijn gelaat harmonieerde.

Door het lang, lang wonen in Amsterdams kamertje was er – ik fantaseer niéts, al lijkt het een weinig ongeloof-lijk – een zeer hartelijke vriendschap tussen ouweman's kopje en wat hem omringde ontstaan. Je kon merken dat de kachel van hem hield, dat de bruine tabakspot 't ple-zierig vond bij zijn knokkelhand te staan, dat 't tafelzeil om hém glimmerig glansde, dat al de kamervoorwerpen an z'n bakkebaardjes, zijn duppe lippen, zijn spits kinne-tje, z'n vierkante slapen gewend waren geraakt en om de drommel gevoelig voor een vriendlijk kijken der ogen door de brilglazen.

Wie zulke genegenheden van voorwerpen voor mensen niet begrijpt of er om grinnikt, die moet maar eens gaan

in de kamer van 't eerste 't beste mannetje dat gestorven is. Dan zul je de armstoel waarop-ie-zat, triestig zien péinzen en z'n pijp zal je zo verdrietig aankijken als 'n treurende vriend...

Maar lieve lezer – 'k dwaalde af. Niettemin, nu we over sterven gesproken hebben, zijn we enigermate teruggekeerd tot de dag, toen hij bij het potkacheltje dâmpte en me toevallig verhaalde van iets waarover ik eerst glimlachte – de andren met mij – tot de tragiek van het geval ons duidelijk werd.

Gezelligjes geleund in z'n stoel, praatte hij helder en verstandig over alles, bedaard puffend, kleine wolkjes blazend. Omdat hij veel praatte, ging z'n goudse pijp dikwijls uit en 't trof me, hoe curieus hij scharrelde om 'r weer op te steken. Eerst let je daar niet op, maar wanneer 'n oud mannetje 't zich met lucifers lastig maakt, ben je gauw bereid 'r iets van te zeggen.

Zo had hij een verse pijp gestopt, voor de zoveelste maal, opende het kacheldeurtje en zoog. De brand kwam er niét in. Nijdigjes wierp oud-heertje 't deurtje dicht. Ik tastte in mijn zak om hem een lucifer te geven, vond m'n doosje niet.

'Nee – láát maar – láát maar,' zei hij half-verdrietig: 'k Heb ze nog wel.'

En z'n magere vingers peuterden in z'n vestjeszak, diepten een zilver doosje op.

'Da's heel ouwerwets,' zei ik.

'Heb 'k al veertig jaar,' zei hij.

'Da's 'n tijd,' zei ik.

'Ja, ja,' zei hij.

'k Keek toe. Voorzichtig knipte hij het dekseltje open, dat door een veer bewoog en doodnetjes, zorgvuldig, alsof-ie iets heel belangrijks aanvatte, tipte hij er een zwa-vellucifer uit, streek 'r langs de ribbelige zijde van 't doosje, keek ernstig naar 't pieterig knetteren en koken van de rode kop. Toen, zodra de stank wegtrok en de gele

vlam langs het houtje trok, zoog hij haastig vlug puffend en haastiger nog blies hij het vlammetje weg, lei het half-verkoolde houtje op de asbak sloot netjes en langzaam het doosje, stopte het in de vestjeszak.

Onweerspreekbaar was 'r niets belangrijks aan dit doen en ik zou wel stevig vermijden 't zo uitvoerig te beschrijven, als mij niet naast het serieus ouwe-mannetjes-beveeg iets in de ogen getroffen had, dat me sterker deed toekijken dan gerechtvaardigd was.

Toen, gemoedelijk-weg, met m'n óók gedoofde sigaar in de hand zei 'k:

'...Nou – met 'n vlammetje kunt u mij óók plezier doen...'

'k Zal u helpen,' antwoordde hij. Tot mijn verwondering stond hij op, nam de half-verbrande lucifer van de asbak, reikte hoog naar het glas van de petroleumlamp, trachtte het houtje vlam te doen vatten. Bijna brandde hij z'n vingers.

'U is wél zuinig,' glimlachte ik: 'geef liever 'n verse.'

'Neen, nee,' zei hij, pijnlijk de vingers wrijvend: 'zo smijten we 'r niet mee.'

Driftig scheurde hij 'n hoek van de krant, frommelde die tot een reep, hield 't opnieuw boven de lamp.

Ik stak mijn sigaar op, spotte: 'Wij jonge mensen kunnen van u héél wat zuinigheid leren...'

'Ach, 't is geen zuinigheid van 'm!' lachte z'n dochter achter de tafel: 'hij is bang dat z'n eigen lucifers opraken!'

'Z'n eigen lucifers!' informeerde ik.

'Ja,' begon de ouwe heer gepiqueerd uit te leggen: 'daar lácht zij om – maar ik stá 'r op. Zie nou is hier, meneer, tien jaar geleden toen m'n vrouw nog leefde, toen heb 'k is op 'n verkoping 'n hele kist lucifers gekocht – van die echte ouwerwetse phosphorlucifers, die je nóú in de stad niet meer krijgen kan – en die passen precies in me zilveren doossie. Daar zaten me 'n dózen lucifers in die kist, meneer! D'r leek geen opkomen an. Toen me vrouw

stierf, was 'r nog geen kwart van de kist op – en nou heb 'k me in me hoofd gezet dat 'k zuinig met me phosphorlucifers mot wezen. Zijn ze op, dan kan 'k me zilveren doossie niet meer gebruiken...'

'Néé, vader,' lachte de dochter: 'nou vertel je meneer niet alles. Hij is bijgelovig, meneer. Eens heeft-ie gezegd, dat-ie zólang die leeft z'n éigen lucifers wil houen en dat, zodra ze op zijn, z'n uurtje geslagen heeft! Ja zó mal is-die, meneer...'

Oud-mannetje keek ernstig voor zich, dampte, plette de lippen, sprak: '...Nou já – ik hécht 'r an. Dat steek 'k niet onder stoelen of banken. – Ik héb nou eenmaal 't idee dat 'k nét zolang leven zal as 'r nog lucifers in de kist zijn – dat is bijgeloof – dat weet 'k wel – je mag niet bijgelovig zijn, dat weet 'k ook wel – maar 't is eenmaal zo – en as ouwe mensen zich wat inbeelden, komt 't meestal uit...'

'k Zou 'n nieuwe kist kopen,' lachte ik.

'Ze zijn *niet* meer te krijgen,' redeneerde hij grappig-ernstig: 'ze zijn *niet* meer te krijgen. Ja – je kan nog wel phosphorlucifers kopen – maar niet meer van dát soort – niet meer van die kleine die in me doossie *passen*... En ze raken op meneer – ik mot zuinig zijn...'

'k Zou me maar niet ongerust maken,' lachte ik weer: 'van 'n lucifer hangt 't leven niet af...'

'Jawel,' hield hij hardnekkig vol en grimmig blies hij rook naar de lamp: 'dat wéét 'k wel – maar ik ben van 'n ander geslacht dan u, meneer. En ik hécht 'r nou eenmaal an...'

'Dan willen we hopen dat 'r nog veel dozen in de kist zijn,' zei ik.

'Néé, meneer,' sprak hij met nadruk: 'véél zijn 'r niet meer.'

'Hoeveel dan, vader?' spotte de dochter.

'Dat tel 'k niet,' zei hij nijdig.

'Nou – dat mot je juist!' lachte de dochter...

Zo ongeveer was die avond het gesprek en aan de gril van 'n ouwe man zou 'k niet meer gedacht hebben – 'r gaat in 't leven zoveel aan je voorbij – ware het niet dat hij, telkens als ik 's kwam, aan z'n kinderlijk bijgeloof herinnerde. De lucifers schenen op te raken.

Doorgaans lag bij z'n tabakspot 'n stapeltje papieren strookjes, bukte hij zich naar het potkacheltje, *smokkelde*. Wij lachten dan.

'Vader – zó hou je je niet an je voornemen,' zei de dochter: 'zó is 't geen kunst iets te geloven...'

'Da's mijn zaak,' zei hij dan, stroef.

En 'n ogenblik later probeerde hij 'n half verkoolde lucifer boven de lamp.

Het werd zomer. De kachel werd weggezet – de lamp ging eerst láát op.

Ik spotte niet meer met z'n bijgeloof. Het werd tragisch z'n *listig* bewegen gade te slaan.

'Vader wordt kinds,' zei eens de dochter, toen we alleen waren: 'hoe ouwer die wordt – hoe meer de malle luciferskist 'm in z'n maag zit. Je kan geen doosje gewone lucifers laten slingeren of wég zijn ze. Precies of-die ze op-eet. 't Is niet bij te houden...'

'Laat 'm z'n gang gaan...'

'Dat doe 'k ook – maar elk ogenblik zit je zélf in verlegenheid – zijn de standaards leeg – laatst was 'r uit de keuken 'n héél pak weg...'

In die dagen letten we vrij scherp op 'm. Het zilveren doosje bleef in z'n vestjeszak. Daarvan gebruikte hij niet meer. Wel streek hij druk gewone lucifers af. In z'n huisjasje zaten soms drie doosjes tegelijk. Vragen er om dee hij nooit. Dan werd-ie bespot. Hij nam ze of kocht ze.

Toen kwam de winter mét het potkacheltje, mét de lamp. Tevreden rookte hij z'n pijpen, scheurde stukjes papier af, stak de pijp in de kachel.

Maar hij vatte kou, werd bedlegerig, stierf onverwacht. In de grote luciferskist vonden ze – hij had er een hang-

slot op – niets. Geen énkele lucifer. Allemaal lege dozen.

Wel in het zilveren doosje.

Daarin waren er drie – afgeteld drié. Die had-ie het hèle laatste jaar bewaard.

Ik zeil

Harmsen was dágen in de schuur bezig geweest – Harmsen van Muiderbeg, Harmsen die met een zakmes, roestige spijkers, én 'n bijl álles kan, van 'n kippenren af tot 'n zeiljacht. Waarlijk, 't is niet overdreven. Zet Harmsen-van-Muiderberg op 'n onbewoond eiland – geef 'm z'n zakmes – en hij is in Amsterdam eer je 't weet.

Met 'n geduld, waarvan je gebluft stond, knutselde Harmsen de zwaarden stevig en massief, hakte 'n mast, sneed 'n giek, naaide de zeilen.

Toen op 'n windloze avond klonk Harmsen's verheugde stem: 'Meneer, de zeilboot is kláár.'

M'n nagerecht liet 'k in de steek – 't moest dádelijk geprobeerd worden.

'Harmsen,' zei 'k instappend: 'is 'r geen gevaar?'

Z'n door-weerd gezicht grinnikte om m'n stadsangst.

Sekuur hees-ie de zeilen, die hingen als drogende vadoeken en we bleven rustig óp de plek waar we waren, omdat bij zeilen, zoals ik bemerkte, ook wind behoort.

Vroeger meende 'k dat je in 'n zeilboot maar had neder te zitten, dat de wind de rest dee. – Thans – sedert 'n paar dagen – wéét 'k dat 'r Zondags-jagers, dito vissers, dito *zeilers* zijn – gelijk, mag ik er zonder twijfel met enig genoegen aan toevoegen, er bij menigten Zondags-auteurs geboren worden.

Per slot van rekening doet 'n *zeilend* schrijver even mal als 'n *schrijvend* zeiler.

Hoe schoon en harmonieus worden evenwel taak en geval van de auteur die 't zeilen te pákken heeft, de finesses doorgrondt en tegelijk, vermits z'n welbesneden pen, anderen de geheimen van 't vak weet uiteen te zetten.

Want, vrinden, *zeilen is een kunst*, niet maar 'n kunst van koekebakken, maar 'n kunst die náúwlijks genoeg gefêteerd wordt op wedstrijden en sportfeesten.

Terwijl ik dit neerschrijf, lijkt de tafel voor me te golven en m'n stoel schommelt schijnbaar als het hobbelpaard uit wijlen m'n kinderjaren. Drie dagen ongeveer heb 'k als stoer zeeman tegen de báren geworsteld – de zwaarden (dat wil voor de ónmondige lezer zeggen de houten lap-pen langsij) laten vallen en ingehaald – het roer omge-smeten – de fokkeval (zegt Harmsen) door m'n handen laten glijden dat de blaren 'r bij hangen – gelaveerd op omslaan af – kortom, 'k ben in levensgevaar aan 't sporten en 't spurten geweest.

Mensen, 't is niét makkelijk!

Mensen in Amsterdamse huizen, Amsterdamse binnenkamers, mensen bij ongevaarlijke grachten, mensen die sul-lig in 'n overhaalpont neerzit – jullie hebt geen besef van 't gezwabber en gedobber op *mijn* Zuiderzee!

Zo hier voor de *golvende* schrijftafel, krijg 'k meelij met de stadse benauwdheid, met je huisbakken geleef en gesop. 'k Voel me inderdaad als 'n matroos, die na máánden de haven binnenvalt en áls 't hier, in Muiderberg, estaminets of danshuizen bestonden, zou 'k van pure landdronken-schap gaan passagieren tot de brave veldwachter me bij de kladden nam en me achter het brandspuithuisje in de nor deponeerde.

't Is niet makkelijk...

Om te beginnen moet je zeemanstermen inpompen, met 'n zwáre stem kunnen spreken van zwaardhaken, zwaardklampen, fok, giek, fokkeschoot, zeilschoot, fokkeval, lijken, helmstok, kikkers, loef, lei. Dán moet je van die woorden de *betekenis* snappen om geen ongelukken te krij-gen. En daar 'k door de verstandige leiding van vriend Harmsen op 't moment zowel 'n *kikker* van 'n *lijk*, als 'n *giek* van 'n *helmstok* weet te onderscheiden, zou 'k me bijna gaan aanbevelen als lid voor de een of andere jury als 'k m'n onmacht niet moest bekennen om 'n zeilboot *terug te brengen*. *Uit*-zeilen met de wind méé gaat bijster best. Maar hóé zeilers 'n boot op 't zelfde plekje

terug laveren, is me tot heden 'n raadsel.

Mensen gelóóft me, 't is niét makkelijk.

Na de proeftocht die uitstekend afliep, omdat de boot door gemis aan wind in 't geheel niet liep, waagden we ons de tweede dag alléén op zee – wij, 'n jeugdig vrind en ik – de zee, de góóie Zuiderzee, waarop je niet kúnt verdrinken (naar mijn raming), die dus voor baders, kindren en zeilers 'n voortreffelijk oefenwater is.

Het windje was die dag vrijpostig. Harmsen zei: noord-west. Op wind heb 'k nog geen kijk. Toegewijd hesen we zeil en fok en met 'n leuke vaart dreven we naar Naarden. Halverwege zei ik: '...We kéren...'

Zeer voorzichtig liet 'k álle zeilen zakken, draaide de boot met 'n spaan én 't roer, hees de zeilen opnieuw en wáchtte. Deze wijze van laveren is bepaald óngevaarlijk voor jeugdige beginners. Je kunt op je gemak keren, 't ene zwaard ophalen en 't andere laten zakken.

Wanneer alle zeilers deze *solide* methode volgden, zou je waarschijnlijk nooit ongelukken krijgen. Tot mijn verbazing had de wind evenwel niets geen lust om *in* de zeilen te blazen. De doeken hingen onsmakelijk te flapperen, wouen geen lucht happen, tot bij 'n draai van 't roer de giek plotseling omviel en me een mep gaf, die ik nóg voel. Doch zeelui letten niet op méppen. Weer in *dezelfde* richting sneden we er van door, enigszins verbaasd door de onwil van 't jacht.

'We laten ons niet dwingen,' zei ik.

'Nee, dat doen we zeker niet,' zei mijn metgezel.

'We zúllen laveren,' zei 'k grimmig.

'Góéd,' zei m'n metgezel.

Thans, overmoedig, trachten we te laveren met de *zeilen* op. Ik weet wel dat 't zo hoort en dat elk zeiler laveert met de zeilen omhoog, daar je keren met gezakte zeilen geen *laveren* kunt noemen, maar ik moet dit wel uitvoerig expliceren, omdat we zoëven gepoogd hadden te laveren met 't zaakje omlaag. Nu deden we fier, maar

lichtelijk angstig. Je kon niet weten. De zee was niet diep en de wind niet bar, maar je *las* voortdurend van ongelukken met zeilen. Om iets te *ondernemen* moet je feitelijk *niét* lezen. Ik liet het bakboord-zwaard neer, dat klepperde als 'n pessimistische kraai in 't bladerloos geboomt van 'n kerkhof. 't Dee je luguber aan. Toén het zeilschoot vierend, wachtte ik af. M'n vriend rukte het roer om, deed 'n paar extra slagen met z'n spaan... We keken met knipperende oogleden – wachtten, spraken geen woord. Bijna is zulk een situatie van afwachten óf je zal omslaan – tragisch. Doch de wind was ons gene- gen, flapte het zeil en de fok om, het bakboordzwaard dróég... we gingen een *andere* kant op. Prachtig!

'Zie je,' zei ik.

'...Hij doet 't,' zei m'n vriend.

'Gaan we *terug*?'

'...Nee – we drijven af.'

Werklijk gingen we met volle vaart naar Marken, wat de bedoeling niet was. Ze wachtten ons met koffiedrinken en we wáren al 'n half uur te laat. Daarenboven hadden we geen proviand, nóch kompas. En voor 'n verdere zeereis dien je vooral 't eerste te hebben – 't laatste kun je desnoods missen, meen ik. Ik keek benauwd, hij keek sip. De wind werd sterker, de hemel betrok. Loodgrauwe wolken dreven naar de kant van Naarden.

'Amice,' zei ik, 'we dienen *terug* te gaan.'

'Jawel,' zei hij.

'Nog maar is laveren,' ried ik.

En dezelfde spanning van straks volgde.

Het liep uitnemend af en zónder dat de giek me 'n nieuwe mep gaf. Doch – de wind wou ons *per se* in zee. Onbegrijpelijk. Overal zag je vissers die plezierig de kant uitzielden die *wij* moesten volgen om thuis te komen en *wij* dreven precies dáár waar we niet wezen moesten.

'We zullen ankeren,' zei ik.

'En overleggen,' zei m'n vriend.

Vlug lieten we de zeilen zakken – dat wil zeggen, zo vlug als *wij* 't konden, want als je 'n stevige *knoop* om 'n *kikker* hebt gelegd, heb je die maar niet dadelijk losgepeuterd – vlúg wierpen we het anker uit.

'En nou?' zei mijn vriend.

De lucht was zwart geworden – de warmte ondraaglijk. 'Hoe komen we *thuis*?' peinsde ik, denkend aan m'n vrouw die al zo erg ongerust was toen we 't dúrfdén. In Amsterdam neem je 'n trammetje. Nee, zeilen is niet makkelijk. Benauwd keken we naar de wolken dán naar de botters die de kunst vestonden *tegen de wind in* te gaan, wat 'n enormiteit geelék.

'In godsnaam,' sprak m'n vriend.

'Dito,' zei ik.

En – waarlijk, in tijden van nood en gevaar begrijp je elkander zonder dat je één woord hoeft te uiten – tegelijk begonnen wij ons te ontkleden.

Hij hield z'n hemd aan, ik m'n tricotbroek.

Hij sprong vóór te water, ik achter.

Hij begon te trekken – ik zeide reeds dat de Zuiderzee een voorbeschikt oefenwater is voor zeilers – en ik te duwen, nadat we (natuurlijk) het anker hadden gelicht. Ik geloof oprechtlik dat er een plezieriger wijze is om huiswaarts te *zeilen*.

Stappend over de zandrige bodem, af en toe een botje verschrikkend dat over je voeten glibberde – dacht ik aan de eerste maal dat ik een koets zelfstandig bestuurdé en 't peerd niet vort wou.

Een afgetobde knol en een zeilboot hebben dezelfde miselijke streken. Als ze niet willen, kun je dúwen.

Een half uur trok Willem, een half uur duwde ik. Toen ontmoetten we de reddingsboot van het hotel, bemand met Harmsen en 'n kellner. Harmsen *grinnikte*. We hadden *dadelijk tegen de wind moeten inzeilen*, zei hij.

'Je boot deugt niet,' riep ik: 'die *wil* niet tegen de wind.' De volgende dag was de wind gedraaid en hardnekkig

hernamen we de zeiltocht. Ditmaal zou Naarden ons niét te pakken krijgen, liepen we statig naar Pampus. De hele vorige avond had Harmsen op 'n papier uitgetekend *hoe* je moest werken tégen de wind. Op 't papier met pijltjes en streepjes ging 't van 'n leien dakje – maar op zee deugde de les niet.

Pampus werd groter en groter. Laveerde je *tegen* de wind, dan werd Pampus groter, laveerde je naar de kust dan kwam Pampus náder.

Mensen – zeilen is niét makkelijk.

Op zeker ogenblik, té nijdig laverend, hield ik de helmstok in m'n handen, dreef het roer chagrijnig 'n end ver achter ons. Zó uitsluitend lette ik op Nachtmerrie Pampus, dat 'k trouw de helmstok vasthield en het verlies niet zou bemerkt hebben, als mijn vriend niet toevallig had ómgekeken.

Energiek sprong 'k, of liever stapte 'k te water, wandelde naar het roer, nam het over de schouders en gekleeden-al duwde 'k de zeilende boot in de richting die *ik* wou en die zij thans *gewillig* volgde.

M'n vriend rookte gezellig 'n sigaartje, ik liep achter het jacht, volkomen tevreden.

Iemand met philosophische aard ziet Pampus liever lopend kleiner worden dan zeilend groter.

De dag daarna hadden we het roer zwaarder gemaakt, namen wat meer ballast in. We verdraaiden 't nogmaals te *knoeien*.

De Muiderbergers begonnen uit te lopen om ons te zien zeilwandelen en Harmsen *glimlachte* zoetjes als-ie de zwaarden zag inpakken.

Dood of levend, we *zouen* vandaag *terug* zeilen.

Maar de wind was weer naar Naarden. En hoe we laveerden, hoe we transpireerden met het versjouwen van zeil, fok, zwaarden, giek etc. – we dreven pertinent op Naarden toe. We gingen sámen bakboord zitten, toen sámen stuur-

boord – we zetten het zeil zo schrap binnenboord als maar mogelijk – ’r hielp geen moedertje aan: de Naardertoren werd spitsier.

O, ’n streepje op Pampus te winnen!

Tweemaal bonsde de giek tegen m’n hoofd, – minstens viermaal wierpen we het anker uit – tot we het kwijt raakten – toen desperaat, vastbesloten om niet opnieuw de lamme boot ’n uur te moeten duwen en trekken – ten slotte bliéf je niet langer voor boot ván ’n boot te spelen! – zetten we het onwillig, miserabel ding met ’n vaartje op ’t strand *dicht* bij Naarden, maar dan toch in elk geval niet *in* Naarden, wandelden kalmpjes over de dijk terug. Als er dan toch *teruggelopen* móést worden, was het aangenamer over ’n dijk dan door water te kuieren.

Mensen, op gevaar af jullie te vervelen, moet ik nog enige keren herhalen *dat ’t niet makkelijk* is.

Ik berij liever Sorrie van Wijk-aan-Zee, van wie je vooruit weet dat-ie ’t half-weg IJmuiden aflegt, dan dat ’k ’n boot naar Pampus terug breng, die naar Naarden wil of omgekeerd.

Nu golft de tafel, golft ’t papier, gólf de stoel, droom ’k ’s nachts van schipbreukdingen, van weerbarstige gieken, flapperende zwaarden, klepperende zeilen – van Pampus – Naarden...

Néé, mensen, ’t is lánɡ níét...

Maar dát weet je nou.

Verbeeldingsleven

Achter de Linnaeusstraat werd een zijstraat bijgebouwd. Het was late Zondag-namiddag, op scheemring af.

De grote doorwoelde kalkbakken schimden bleek tegen de massieve steen-rompingen.

Er liep 'n man op 'n neuswarmer te kluiven, de stok in z'n rugwaartse handen.

Verderop, de knooklige botten diep gepuild in 't bultig moerasland, leien koeien en raaklings daarachter kromde de spoorbaan met railglimmingen en seinpalen.

De huizen in aanbouw stonden lomp in 't weiflend geschemer van de avond, huizen met morsige stellages, gekeerde ladders, gapende raamgaten. Als plumpe neergedreunde knuppels grimden de stellingbinten, dreigend doorstekend het schemerviolet, dat teertjes naar 't onbesmeurd groen achter de spoorbaan glee.

Waar de kalkbakken schimden, houtkrullen de zandgrond overwolden, lompe wallen gebakken tegels waren neergekwakt, klonk het fris geraas van kinderstemmen.

Als spattende lichtsprenkels ketste het.

Ze zaten met 'r zessen: vier meisjes, twee jongens. Ze zaten in 'n ovaal van zand, de voetjes gedoken, de knietjes gelijk met de rommel rondom.

Zes zitbankjes hadden ze in de smurrie gegraven, zes bakjes in 'n gerekt zandovaal.

Zo speelden ze stoomboot.

Dirkje was machinist. Met z'n stevige handjes bewoog-ie snelwrikkend 'n stok, siste tussen de tanden. Dat was de schroef én de ontsnappende stoom, óók het stuur.

Bij Mientje, in de middelste bank, stak 'n tak met 'n lapje. Dat was de mast.

En vóór, op de punt, achter Truusje's rug, priemde 'n houtspaander met 'n papieren vlag. Maar ze mocht 'r niet aankommen, want Mientje en Dirk hadden de kuil gegraven – die waren kaptein en stuurman, de anderen

passagiers.

‘Zalle we nou anlegge?’ vroeg Dirk, even niét tussen de tandjes sissend.

‘As je met me praat,’ zei Mientje vinnig-in-haar rol: ‘dan mot je door de spreekbuis roepe.’

Ze wist ’r álles van. D’r vader had ’r wel is meegenomen an boord van ’t grote schip, ’r de machinekamer laten zien. En thuis stond ’n scheepie dat-ie met z’n mes had gesnejen, ’n scheepie met zeilen en ’n kajuit en ’n heuse zeeman an ’t roer. Je kon ’t van binnen bekijken wáár je wou. Nou was vader ’n vol jaar op reis. Moeder, die was-vrouw was, wist dat-ie niét meer terugkomen zou.

De zee had ’m ergens angespoeld.

As ’t kind vroeg wáárom ze hilde, gaf ze geen antwoord en as ’t drensde wánnear vader werom kwam, zei ze van gáu. ’n Kind krijgt later genoeg verdriet.

Je hoeft ’t niet oud te maken voor z’n tijd.

‘Nou dan!’ schreeuwde Dirkje in ’n gaatje dat-ie met z’n wijsvinger in de grond had geboord: ‘zalle we anlegge kappitein?...’

‘Nee!’ riep Mientje, haar mondje buigend naar ’t vingerputje van háár bank: ‘we benne ’r nog lang niet.’

‘Waar gane we dan heen, seg?’ vroeg Kris, bleek joggie van-uit-de-sstraat, die met morsig neusje voor zich zat uit te dromen.

‘Na Trénsvaal, stomme jonge,’ lei Mientje uit – en weer buigend naar het gaatje in de grond, toeterde ze:

‘Achteruit! Volle kracht!...’

‘Wáárom motte we achteruit?’ vroeg Treesje.

Ze zat met ’r Zondagse katoentje netjes opgevouwen, op de voorlaatste bank, ’n beetje bang voor de schemerschaduwen achter de tegelblokken.

Mientje, kaptein, knipperde pedant met de oogleden.

‘Dat wéét ze nog niet,’ smaalde ze: ‘zie je dan niet dat we anders tegen kaap *De goeie hoop* aanvare, kind?’

Dan, ernstig ’n houtkrul draaiend, bootste ze ’n electrische

schel na, geluid dat hoog-lief langs de tegelhopen raketten.
'Trrrrrr! Trrrrrr!... Vooruit! Halve kracht!'

Dirk, de machinist, wrikte de stok in 't zand, riep ijverig:
'Sisch! Susch! Sisch! Susch!'

En een serieuze, plezierige aandacht was over de gezichten.
Ze gingen écht.

Hè, wat gezellig...

Maar Suus, de jongste, 'n dreumes van vier, peuterde aan
de bootwand. D'r kleine, zwarte vingers wreven 't zand
weg, dat 'r 'n scheur in 't ovaal kwam.

'Mien, se maakt 't schip kepot,' waarschuwde Truus.

'Laat je staan, lam dier!' dreigde Mien; 'blijf-ie d'r af,
schááp! Anders mot je d'r uit. Plak jij 't weer is dicht, seg!
Motte we verdrinke?'

'Je kan ommers niet verdrinke,' zee Treesje bangerig:
'hoe kan je op sand verdrinke?'

't Is geen sand,' hapte Mien haar af: 'je siet ommers wel
dat 't wáter is. En as 't water in de boot loopt, dan sákke
we allemaal...'

'Nou dat sou 'k wel is wille sien,' lachte Trees benepen.

'Sisch! Susch! Sisch! Susch!' stoomde Dirk.

'Hè!' schrikte Truus.

Over de spoorbaan, onverwacht uit de bocht, gromde een
trein, de rails bedreunend.

Een gillende, snijdende waarschuwkreet ontspoot de locomotief.

Wit-stuivende damp met laaiende vlamspuwinkjes, braakte uit de schoorsteen.

'Sisch! Susch! Sisch! Susch!' spurtte Dirk, jagend om
de trein bij te houden.

Suus was opgestaan, stapte met de kleine beentjes over 't
zand.

'Zal je d'r in komme!' kommandeerde Mien: 'ákelig dier
– anders blijf-ie d'r uit!...'

'Nee – se leit in 't water,' phantaseerde Dirk: 'zal ik 'r na-
springe? Wacht effen!'

Met 'n zetje plofte hij in 't stoffig zand, sloeg met armen en benen, pakte Suus beet, die te onnozel was om iets van 't avontuur te begrijpen, duwde 'r in 't ovaal.

'Mot 'k nou zo maar klésnat gaan zitte?' vroeg-ie.

'Warm je bij de machien,' zei Mientje en opnieuw roepend door de spreekbuis: 'Trrrrrr! Trrrrrr! Vooruit!'

'Ik wou na huis toe,' zeurde Trees zacht: "k hè-zo'n pijn in me buik...'

Ze was helemaal bang. Zwaarder daalde 't avondgeschaduw. De steenmassa's vierkantten nors tegen 't wazend violet, en 'n koe, beneden bij de sloot, stug zwart van kon-toer, loeide met klaaglijke roep.

'Strakkies gane we állemaal,' zei Mien, 'toe blijf sitte... D'r komt storm en dan mot je oppasse... Heb-ie die gólf gesien? Hè, wat 'n kanjer!'

'Waar?' vroeg Trees ongelovig.

'Dáár,' wees Mien in het zand: 'pas op! Daar komt 'r weer een! Hè, wat 'n wind! Pang! Pang! Nou is de mast gebroke! Nou motte we versuipe...'

En om het angstige schriklijker te maken, begon ze plotseling langgerekt te gillen 'Huuuuu... Huuuuu!'

Dirk an 't roer, ongevoelig voor storm en golven, bleef machine-geluidjes nabootsen. Treesje hilde. Snikkend riep ze dat ze 'r uit wou, dat ze bang werd.

'Voor wát bang?' lachte Mien.

'Hè – die is bang in 't dónker,' schreeuwde Dirk met grove mansstem: 'En nou is d'r nog niet eens 'n walvis bij 't schip gekomme. Sal *ik* walvis weze?'

Geniepig knipoogde-die tegen Mien.

'Ja, wees jij walvis. Huil maar niet meer meid. De storm is voorbij. Nou schijnt de son weer. So. Dat is de hengel!'

De stok hield ze over de rand van 't ovaal; langzaam kwam Dirkje lang de grond gekropen, knorrend en grommend als 'n hond die 'n been te pakken heeft.

Even viel-ie uit z'n rol. 'Sal 'k 'r een ópvrete?'

'Nee,' zei Mien: 'walvisse vrete niet.'

Liever had-ie Trees of Suus of Truusje over de rand gesleept, maar nou Mien pertinent zei dat walvissen niet vraten, vond-ie 'r plezier in zó geweldig walvisachtig te brullen, dat Trees en Suus sip keken en kaptein Mientje koud werd. 'n Keel as die jongen opzette!

't Leek of je óveral in 't aandoezlend donker griezelige dingen zag.

'Niet soo *akelig* schreeuwe,' riep Mien: 'dat doet 'n walvis niet – je mot énkél me hengel beetpakke...'

Maar op 't zelfde moment werd ze kil van schrik, gilden Truus, Kris, Trees en Suus dooreen.

Achter de rechtse steenhoop *bewoog* iets en klaagloeiend geluid, alsof iemand om hulp riep, klonk zó dichtbij, zó gemeen-hard, dat Dirk 't niet gedaan kon hebben.

'Moe!... Moedér!' krijste Trees.

'Wat benne jullie 'n lúmmels,' lachte Dirk, maar 'n lach die zó hol klonk, dat-ie midden-in stokte: 't Is 'n koe! Ga je vort! Ruk je uit, dooie diender!...'

Het dreunend gedraaf van 't dier getroffen door 'n steen, klonk na.

'Is dát schrikke!' zei Mien: "k dacht dat 't de *duvel* was...'

'De duvel *bestaat niet*,' zei Dirk stevig: 'nou, zal 'k de hengel pakke?...'

Ze hadden er geen trek in. De walvis maakte te veel spektakel.

'Stap weer in,' zei Mien: 'dan gane we na Amerika...'

Dirk zat an 't roer, wrikte de stok, riep: 'Sisch! Susch! Sisch! Susch!'

De pret was 'r af.

Mien praatte hárd en Dirk praatte hárd en Truus zei es wat hárd.

Geen van de zes dorst te fluisteren.

Naar de zij van de weilanden was 't zonviolet tot purper gestreep in indigo-blauw vervloeid.

Vinnig-zwart, massaal dreigend, stonden de hopen der opgestapelde tegels, hoop naast hoop, en de kalkbakken

bleekten er tegen.

De avondwind begon de houtkrullen kirlend te jagen.

Dirk dee: 'Sisch! Susch! Sisch! Susch!'

Mien riep nog wel 'ns door de spreekbuis 'Trrrrrr!
Trrrrrr!

Volle kracht, vooruit!'

Maar de gezichtjes waren bleek. De angst voor nachtverschrikkingen na 't onverwacht loeien der koe was er in.

Toen, na nóg 'n poosje, liet Mien *anleggen*, stapten ze uit de boot en aarzlend, schuw van doen, schoon Mien dee of ze van niks bang was, liepen ze de steenhopen langs, de straat in aanbouw voorbij, schrikten nog even door 'n voorbijreutlende trein, gingen handje in handje de Linnaeusstraat in, waar mensen liepen en lantaarns brandden...

Grafje

Mag 'k vandaag nóg eens van kinderen verhalen? In de eerste plaats hóú 'k van kleine jongens en meisjes; in de tweede...

Maar argumenten kunnen we onvermeld laten.

Allicht zouden ze tot hatelijkheden aanleiding geven tegenover volwassen medeburgers, wier grutterig, grokkig, overigens zeer gewaardeerd bestaan, misschien dáárom te verduwen is, wijl het 'n zo logge, broeierige achtergrond vormt van kinderleven, dat je opfleurt óók als bomen kaal in najaarslucht starren, of pokdalige regen de straten bekniest. Ontzegge ik mij verdere verontschuldigende beschouwingen...

In hoog-bloeiend gras zaten drie meisjes en een jongetje. Annetje, dochtertje van 'n winkelier wiens vrouw was gestorven, had één armpje. Het andre leek 'n geknot, rood vleesstompje.

Ijvrig doorzocht ze het grasveld, plukte uitgelopen paardebloemen met het linkerhandje, hield ze met het vleesstompje tegen haar boezelaar gedrukt. Scherp tegen 't misvorm armpje staken de brutale gele bloemen.

'k Hè-d'r weer 'n héle boel,' zei ze terugkerend.

'Smijt ze maar op de hoop,' zei Christien.

Die was de oudste, hummel van zes, met lekkere blonde warharen. Ze droeg 'n kam sinds 'n paar dagen, 'n kam waarop ze tróts was.

Nou had ze 't te druk om 'm door 'r krullen te halen.

De vuile vingertjes in rad beweeg, 't gezichtje verhit onder de strohoed, de beentjes gespreid en moppige klompjes wit-puilend tussen de grassprietten, boog ze over de paardebloemen, kleine paardebloemen en rákkers van paardebloemen, maar állemaal felgele, bijtend-gele bloemen, die in de schoot langzij de gespreide beentjes lagen. Met tere aandacht spleten de nageltjes de stengels open,

stevig regen de vingers de koppen aaneen. Zij dee 't zó. Zo móst 't, zei ze. Zo kreeg je 'n pracht van 'n krans, zei ze.

Maar Trien, óver haar, zwart kindje met zwarte ogen en kort zwart krulhaar, Trien, die 'n half jaar jonger was, probeerde 't ánders. D'r maagre vingertjes draaiden de stengels en dan met 'n grasvezel zette ze ze vast.

Grijpend van dezelfde hoop, de beentjes bijna gekruist, werkten ze praat-knufflend voort, terwijl Jan 'r bij rookte. Jan was de jongen van Baams, die in aardappelen dee. Hoog de knieën gehurkt, dat de kin z'n broek bijna raakte, de gestopte paarse kousen in klompjes die 'm te groot waren *rookte* die. Hij rookte.

'n Heer op de weg, toen ze naar 't veld gingen, had 'n endje weggesmeten, wel 'n hálve sigaar. Endjes van vader rookte die dikkels – o jee – ééns had-ie 'n héle op Zondag gekregen, maar de éndjes gapte-die en 't endje van de heer was 'n lekker endje dat nog brándde.

Vies had je 'r niet van te zijn, as je 't dekblad afbeet. O zo. Jan rookte met dikke konen. Voorzichtig dee-ie 'n haaltje, blies de rook weg met 'n plóf en dan nog is en nóg is, net zolang tot-ie voelde dat z'n mond *goed* leeg was. Want de moeilijkheid was om 't niet in te slikken. Daar wer je benauwd van. Telkens most je maar stevig je adem uithijgen, raak van je keel uit en héél diep.

'Je komt 'r zo nooit,' zei Trien na 'n stilte: 'dat is geen krans.'

Christien haalde de schouders op, keek schapig-vernietigend, zei: 'Hoor háár!'

'Je mag je wel haaste,' meende Jan, als grote mannen op de grond spuwend: 'ze begrave d'r om elf uur...'

'Nietes,' zei Christien: 'om twáálef...'

'Om twáálef?' vroeg hij: 'da's nooit...'

'Me vader draagt zellef mee...'

De vingertjes bewerkten de paardebloemen. Dravend met de korte beentjes over 't veld, liep Annetje, 'n hele vracht

nieuwe bloemen geklemd in het vleesstompje.

'Schei 'r nou maar uit,' beval Trien: 'we hebbe d'r zat...'

'Zal 'k dan meehellepe?' vroeg Annetje, neerhurkend.

'Nee,' zei Christien bits en glimlachend-wijs naar 't misvormd armpje knikkend: 'Je kán ommers niet...'

Jan rookte, de lucht doorhappend, Chris en Trien vlochten bloemen.

Om 't rood en blauw der jurkjes en 't wit der schorten glee felgroen van zonnelijkheid het veld tot waar de dijk het water afsloot. Er was daar een rivier.

Ver in de blauw-zoete lucht stond 'n leeuwerik lang-gurgelend fluitend, en van 'n verdwaalde kikker hoorde je mee 't zeurend gekwek.

'Nou,' zei Jan plots en z'n stem over-tetterde luid de stilte van 't veld: 'k zou wel is wille wete of ze d'r niet meer uitkomt...'

'Uit wat?' vroeg Christien, 'n stengel splijtend.

'Uit de kist...'

'Hoe wou ze d'r uitkomme, stommert, as-die dichtgespijkerd is?...'

'Zo,' hield hij aan, hijgend om 'n rookpufje kwijt te raken: 'ik zou wel is wille zien dat ze mijn d'r in houe as 'k 'r uit wil.'

Stevig plette-ie z'n lippen, nou-die wist dat-ie 't veilig doen kon. 't Endje hield-ie tussen z'n vingerspitsen.

'En as je dóód ben,' zei Trien: 'as je dóód ben, dan ben je dood en as je dood ben dan licht je de deksel niemeer op...'

'Dat zou 'k eerst motte zien,' beweerde hij, zachtjes-zuigend en weer vinnig blazend.

'As ze d'r arm in de hoogte hiewe,' begon Christien te verhalen: 'en ze liete 'm weer los dan dee die plóf en d'r bene ook. De meester het 'r an d'r tong getrokke en ze riep nie-eens au. Nee hoor – as je dood ben beweeg-ie nie meer – geen sikkepit.'

'Leit ze in 'n kisse?' vroeg Annetje voor zich uit starend, niet begrijpend wát 'r gebeurd was.

‘Ja,’ zei Christien, de stengels hechtend: ‘en dan late ze ’t kissie zakke net as toen vrouw Vis wier begrave en dan is ’t afgelope...’

‘Mijn krans is klaar,’ riep Trien opspringend, ’t groen van ’r boezelaartje slaand.

‘Wacht dan effen – ik zo daalijk,’ zei Christien: ‘nog die ene...’

Zwijgend keken de kinderen toe. Over het veld liep ’n schaduwstreep. Een wolkje schemerde over de zon, glee als rookwalm voorbij.

‘As *ik* in ’t water val,’ begon Jan weer, hoestend – ’r was ’m wat in z’n keel geschoten: ‘dan ga ’k zwemmen...’

‘Mot je eerst kénne,’ zei Trien.

‘Dat doe je vanzelf,’ verzekerde hij: ‘je slaat je arme maar uit en je bene en dan blijf-ie drijve...’

‘En je klere die nat worre,’ redeneerde Christien: ‘as ’t water in je rokke zuigt, zak-ie vanzelf...’

‘Dan motte jullie maar bróéke drage,’ zei Jan: ‘wat dóén jullie met zoveel klere!...’

‘Ik zou geen broek *wille* drage,’ zei Trien: ‘n meissie met ’n jongensbroek, hèhèhè!’

‘En ik zou geen rokke an wille,’ spotte hij; ‘wat heb-ie an ’n rok, an zo’n flapding om je bene?...’

‘Zo – zo,’ redeneerde Christien weer, ‘da’s wát warrem. As je ’n broek draagt – dan heb-ie zúlleke lange spillebene – net as jij!’

Vals lachen van Christien en Trien klonk over het veld. Jan rookte, antwoordde niet. De sigaar was ’m te zwaar – je wer ’r draaiërig van. Maar gelukkig stapten ze op met de twee kransjes van géle bloemen, kransjes zo groot als ’n hand – die van Trien ’t stevigst gewrongen.

Het veld staken ze over, schuinweg, en achter de huisjes om liepen ze ’t paadje naar ’t kerkhof, dat in z’n rastering van groen lei te schuilen.

Nóg klonken de klompjes dof in ’t mulle zand, maar bij ’t hek waar geplaveid was, beklopten ze luchtig de stenen,

klep klep, klep – vier paar kinderklompjes op de net-gele tegels. Dan over 't grint van de paden, gingen ze naar de plek waar het grafje gedolven moest zijn. Annetje bij 't gezonde handje, Chris en Trien liepen vóórop, zwigend, schuw. Want die palen en kruisen daar wier je bang van. 'Hè!,' schrikte Trien. 'r Schoot 'n kat, die in 't zonnetje gelegen had weg.

'Dáár is 't,' wees Chris.

In 't gras was 'n plek omwoeld, diepte 'n vet zwarte kuil voor een kinderlijkje. De dwarshouten leien er met touwen over.

'Gossie,' zei Trien, angstig-kijkend: 'mot ze dáár in?'

'Ja,' lei Christien uit, 'en an die touwe late ze d'r zakke.'

'Dat kan nóóit,' stree Jan, blij dat-ie 't endje had weggesmeten, toch nog benauwd van 't roken: 'da's nóóit diep genog. Daar kan je niet in staan...'

'Ze mot 'r in légge, stommert,' schreeuwde Chris, kwaad – niks as die jónge begreep – 'en as ze leit dan gaat 't zand 'r over...'

'Motte we dan wáchte tot ze kómt?' vroeg Trien, die graag wég wou.

'Wel nee,' zei Chris weer: 'ze komt eerst over 'n uur en dan mag-ie 'r toch niet bijblijve. We zelle ze op stokkies steke, hè?' Haar kleine handen priemden 'n tak in de aardwal van 't grafje en daaraan met voorzichtig gebaar hechte ze de kransjes van paardebloemen.

Toen wou Jan wéten hoe diep 't gat was, maar Chris wou 't niet hebbe. As de doodgraver – die lange vent – 't zag, zette-die je achterna.

'Kom nou maar mee,' wenkte ze: 'nou hebbe wij óók wat an Koosie geveve...'

En de klompjes klepperden weer over de net-gele tegels. Zó bleef 't graf met de zacht-wuivende lelijke kransjes wachten op 't lijkje van 't verdronken vriendinnetje, dat om twaalf uur begraven zou worden.

Geolied bordje

Voor de huisdeur ketste het hoefgetrappel der wachtende paarden.

‘Toe dan!’ zei Henk: ‘kwart voor twee – we hebben geen tijd te verliezen...’

En Johan, even ongeduldig, even netjes gerokt, betrommelde het tafelblad.

‘Nee – ik dúrf niet,’ spotte vader: ‘twijfel jij dan nog ’n moment?’

‘Kom,’ drong moeder aan: ‘zet maar gerust je hoed op – *ik* vin ’t ’n áárdige verrassing...’

‘Liever niet,’ hield ze bijna-angstig vol: ‘stel je ’t geval, dat nou *nóg* is...’

Al de stemmen knapten driftig haar aarzeling. Vader riep luidruchtig ho-ho! – moeder haalde de schouders op. Henk en Johan schreeuwden haast nijdig dat ze mal was, dat ’t niet hielp of je bang dee, dat ’t *nóú* zo secuur was als tweemaal twee vier...

‘Jongens,’ zei ze verlegen: ‘gaan jullie nou alleen – dan dek ik de tafel af – dan – dan – Da’s toch véél huiselijker voor Edi!’

‘O jij zenuwschepseltje,’ lachte vader: ‘k zou je wel is voor erger dingen willen zien staan...’

‘Dan *niét*,’ zei Johan spijtig, ‘klaar Henk?’

De trap kraakte onder hun stampend geloop, de koperen roeden rinkelden, de deur bonste dicht en het hard gehamer der wielen doorklepperde het straatje.

Vader voor het raam keek de jongens na.

Coba dekte. Anders dronken ze om half één koffie.

Vandaag zouden ze ’r niet aan gedacht hebben.

‘Nog ’n half uurtje,’ zei moeder, ongerust in de leunstoel. Door het spionnetje overzag ze de straat. Het rijtuig rolde de hoek om.

‘Zet toch ’n ánder gezicht,’ bromde vader zich plots omkerend: ‘je brengt ons allemaal uit de stemming.’

'Ja papa,' zei ze schuw.

'Ja papa, ja papa,' herhaalde hij knorrig – als-ie niet op tijd at en dronk, werd-ie van 'n vervelende prikkelbaarheid – 't was 'r nou ánderhalf uur over –: 'wij hebben je niet *verplicht*...'

'Nou,' suste moeder, bang voor 'n huilpartij: 'zet de bloemen óók op tafel, Coba...'

Stilletjes schoof ze de kamer uit, naar de studeerkamer, in 't achterhuis. De gordijnen hingen zwaar voor de ramen, dompelend het vertrek in een kille schemer. Alles leek triestig, zwaarmoedig. De boekenplanken rekten log-dreigend, de papierentafel stond lusteloos-grommend.

Alleen het bureau met z'n bloemen, z'n rozen en bosviooltjes fleurde op in 't geschemer.

Bij de vensterbank hurkte ze op 'n taboeret, keek naar twee pakjes tussen de bloemen, een hoog pakje, een plat. Moeder schrikte haar op.

'Ga je hier zitte, Coba?...'

'Eventjes maar, mama...'

'Heb jij die bloemen?...'

'Ja mama.'

Glimlachend nam de ouwe dame de pakjes op, opende ze. In het ene was een doosje met visitekaartjes *Edi Bing, Arts*, in het ander een koperen naambordje met sierlijke letters *Edi Bing, Arts*.

Bijna liefkozend pakte de ouwe vrouw de dingen weer in. 'Hè, als-ie 'r nou maar dóór is, zei ze zuchtend.

'Als' – herhaalde Coba en ineens zakte ze in klein kinderachtig gehuil.

'Als,' zei moeder met verwonderings-stem.

'Hij was zo stil vanmorgen,' snikte Coba, blij effen te kún-nen huilen, nou schoonpa 'r niet bij was.

'Hij was niét stil,' viel de ouwe vrouw uit en plots kribbig van beweren, want óók háár zat 't dwars: 'hoor is, Co, je mot niet zo mál doen. Jullie hebben 't *gewild*. Wij wouen niet. Neen, *wij* wouen niet.' En zelf benauwd van

allemaal zenuwtjes die 'r stem barser lieten gaan dan ze wel wóú, geen raad wetend bij de stil-snikkende jonge vrouw, knorde ze de studeerkamer uit, de grote gapende stille studeerkamer.

Domp gebukt zat ze, nu denkend aan alles wat vooraf was gegaan, aan 't leven van zuur ge-oorlog tegen mekander, omdat 't tegenliep.

Drie jaar geleden was ze met Edi getrouwd. Z'n ouwers wouen niet.

'n Jongen die met moéite semi-arts was geworden, met moeite, omdat-ie méér uitging en méér plezier maakte dan goed voor 'm was, móést niet an trouwen denken vóór-ie gepromoveerd was.

Maar tegen de hardnekkige verliefdheid van hém viel niet veel in te brengen. Co had-ie ontmoet op 'n studentenbal, Co was 'n beeldje en Co was arm.

Of z'n vader redeneerde, of z'n moeder soebatte: hij wóu trouwen.

Als ze geen toestemming gaven – geld was 'r genoeg, om géld hadden ze 't niet te laten – dan gaf-ie z'n studie 'r an, dan vertikte-ie 't om te promoveren, dan trouwde-ie tóch, omdat-ie meerderjarig was en ie zou wel in de handel z'n brood zien te verdienen.

Als ze já zeien, zou-ie zich doodwerken, radikaal kapot werken, om zijn verloren tijd in te halen.

Toen, machteloos, dol veel houdend van d'r oudste jongen, zeien vader en moeder já – op één conditie – Edi en Coba moesten bij hen komen inwonen. Dan kostte 't niet zo veel geld. Dan bleven ze tóch bij mekaar – dan liep alles van 'n leien dakje.

En waarlijk ze hadden zich niet te beklagen. Bedorven, verwende, vertroetelde Edi werd als 'n lammetje in z'n trouwen, werkte stevig, schoot hard op. Co had 'n invloed op 'm, 'n zachte goede invloed, waarover z'n ouders verbaasd waren. Maar Co, hoe lief en zacht en opwekkend ze was, had geen examen af te nemen en Edi, die acht

jaar van z'n jonge leven verboemeld had, had verbazend veel moeite z'n hersens tot studeren te trainen. Studie is als sport: ongebruikte hersens en ongebruikte spieren dutten in, zodat hij de éérste maal voor z'n artsexamen zakte, maar zo gemeen zakte, dat-ie 't thuis an niemand, zelfs niet an z'n vrouw dorst te vertellen. De professors móchten 'm niet, zei die.

'n Jaar later deed-ie wéér examen na héél hard werken. En opnieuw kwam hij thuis, lusteloos, óp, meer ontmoedigd om 't z'n ouders en z'n vrouw te zeggen dan om 't feit zelf. De ellende als je 't respect in de ogen van je eigen vrouw verliest, als ze je meelijdend gaat ankijken, als ze niet meer in je vertrouwt!...

Co was lief, vertroostend gebleven. Hij wás haar knáppe, wérkzame, intelligente Edi en al zeien ál de professoren 't tegenovergestelde, dan geloofde ze 't toch niet. Maar met de familie was 't anders, werd de toestand gespannen, netelig, verdrietig.

Twéemaal gezakt. Twéemaal. Vader zei niets. Moeder zei niets. Ze wrokten. Daar had je 't, als 'n student de dwaasheid beging te trouwen vóór-ie gevestigd was. Wie hadden 'm gewaarschuwd? Wie hadden 't 'm nog zó gezegd?...

Als Edi 'r bij was, zwegen ze, deeën ze gewoon – bang voor zijn drift – als ie uit was, naar 't gasthuis, of lessend bij 'n privaat-docent, kreeg de jonge vrouw de volle laag der speldeprikjes en bedekte venijnigheidjes.

Geen dag ging voorbij, of ze moest hét horen, hét dwaaze om *op die manier* te trouwen. Nou zag ze 't zelf. Nou kon ze ondervinden, hoe plezierig, hoe prettig 't was f-hankelijk te zijn van anderen.

Sterker werd de crisis toen, bij de derde maal, de professoren wél tevrejen waren maar toch verzochten om na Kerst nog even terug te komen. Zó waren ze niet verantwoord. Bijna wanhopig was-ie thuis gekomen, had gehuild toen-ie met Co alléén was, de professoren vervloekt, die 'n pik op

'm hadden. Andere reden bestond 'r niet.

Na dát examen werd het een openlijke vijandschap met de ouders. O, 't geluk om 'n eigen huisje te hebben, niet dagelijks bespied te worden, niet de zeurige gemeenschappelijke maaltijden, niet de eeuwige afhankelijkheid...

Vandaag was Edi de uitslag voor... de vierde maal gaan horen, hadden Henk en Johan, nu zéker van de overwinning, 'n rijtuig besteld om 'm af te halen, hadden vader en moeder én Coba bloemen gekocht, leien de óúde pakjes te wachten, het pakje met de visitekaartjes *Edi Bing, Arts*, dat al bij het éérste examen had gereed gelegen, haastig vermoffeld was toen ie zakte, en het pakje met het koperen naambordje *Edi Bing, Arts*, dat ook al vóór het éérste gekocht was, telkens met tranen en zuchten en mokken *verstoopt* werd en in de olie gezet (voor het bederf) als-ie treurig en verwoed terug kwam. De visitekaartjes, de nette, sierlijke kaartjes *Edi Bing, Arts*, waren van Coba – het geolied naambordje met de scherpe krulletters *Edi Bing, Arts*, was van vader en moeder. De schroefjes leien erbij, de koperen schroefjes om het in minder dan geen tijd in de deur te schroeven. Met het bordje kwam de zelfstandigheid. Zónder bordje bleef het verdrietig-doen van alle kanten...

Wel 'n kwartier had ze gezeten, het hoofd in de handen, niet durvend te luisteren naar 't rijtuig dat 'm thuis zou brengen. Precies waar ze zat, kon ze álles horen van op straat. 'n Hondenkar schrikte haar op, 'n wagen deed haar schokken. Werd de kamerdeur geopend, keek de meid, die van álles wist, de goeie ouwe meid, door de kier.

'Is meneer 'r nog niet?'

'Nee, nog niet...'

'k Heb óók blommen, mevrouw...'

'Dank je, Saar...'

Glee de deur dicht, suisde de stilte om haar leventje heen, haar leventje dat geen heelal kende, geen wereld, geen ge-

beurtenissen – enkel het verschrikkelijk dreigende, wanhopige *examen*.

Hoorde ze voetstappen nu, sluipende voetstappen, punten van voeten, die tegen de koperen roeden stieten – hoorde ze de loper zachtken piepen en een deur scharnieren... bleef 't verder stil, angstig stil.

Wie was 'r naar boven gekomen? Wie – zónder schellen?... Wit, onbewogen, zat ze toen de deur open werd geduwd. *Hij* was 't niet.

Schoonvader, nors, met de vreselijke *tijding* op z'n gezicht, stoof binnen.

Ze hoefde niet te vragen.

Hij zei dadelijk, zonder complimenten: 'Mis.'

'O, O,' zei Coba versuft.

Met lippen geschroefd van kwaadaardigheid, liep hij op en neer.

'Waar is Edi?' vroeg ze zacht.

'Edi! Edi!' snauwde hij: 'Vóór! Durft 't je niet te zeggen! De stommerik! Die dokter van 't jaar nul!...'

Haar tranen bedwingend – strak van ontzetting – nam ze het pakje met de visitekaartjes, stak het in de zak en licht bevend knoopte ze het oude touwtje om het fettig bordje Edi Bing, Arts.

'Smijt ze in 't vuur!' gromde de oude heer: 'eerst acht jaar niks uitvoeren – dan 'n vrouw die 'm van z'n werk houdt!' Ze antwoordde niet, keek triestig naar de rozen, de bosviooltjes, sloop naar de voorkamer, waar moeder bedrukt zat én Edi.

'Lieve, goeie Edi – 'k trek 'r me *niks* van an,' zei ze, z'n gebogen bleek hoofd dat niet meer aan studie gewend was, in haar handen nemend.

't Rijtuig met Henk en Johan in d'r rokken hield voor de deur stil.

Reuzensom

'Hè-hè!' lachte Leon hard-schreeuwrig.

Z'n grote gele tanden glansden vettig in 't lampelicht, z'n ogen zwommen van pretsprankels.

'Nou wil die 'n gijntje uithale – met óns – versta je niet?', stil-knikkelde vader: 'mijn krijg je d'r niet in...'

'En mijn nog minder,' lachte moeder: 'ja, wij zalle 'n lijsie opmake! Nog in geen tién jare...'

"n Lijsie – 'n lijsie,' beweerde Mijntje, zangerig-spot-tend: 'as 'k 'n lijsie mot opmake ben 'k nog in geen dág klaar...'

'Hè-hè!' schreeuwde Leon weer – en z'n dikke handen beklapten z'n knieën dat 't klónk: 'hèhè – en as 'k nou boter bij de vis geef...'

'Boter bij de vis,' herhaalde vader, lichtschuw verwonderd. Z'n pijp hield-ie aarzelend in de bevende hand, bukkend tegelijk, om Leon van ónder de lamp te zien.

'Boter bij de vis,' zei Flip.

'Boter bij de vis? Jij zal bóter bij de...' zei moeder onge-lovig, niet eindigend.

't Kón niet. De jongen wou ze d'r in laten lopen.

'Hij zal *margarine* bedoele!' gilde Mijntje over het tafe-blad.

Maar ineens waren ze allemaal paf-van-geslagenheid – vader, moeder, Mijntje, Flip.

Leon had z'n hand in z'n borstzak gestoken. Vlák onder de lamp, vlak onder de natte papieren rozet met 'r stank van petroleie en gespikkeld van dooie vlieggen, hield-ie 'n versleten leren portefeuille en uit 'n stukkend vakje from-melde – die *twee* bankjes van *vijf-en-twintig*, twee smerige gele, verlepte bankjes, twee echte, solide papieren van-de-bank.

In z'n vingers frunnekte het als wondermuziek. Hele ogen-blikken dee niemand 'n mond open. Vader zat als in ver-stening, de pijp vooruit, het hoofd vooruit, de onderlip

vooruit. Moeder keek timiede-lacherig van Leon's vuile vingers met de vuile gele lapjes naar Flip, die te staren stond, alsof-ie zeggen wou: 'wat-zeg-je me dáárvan?' – 't van pure ontzetting niet kón.

Mijntje, spraakloos – zó iets lei je tong in verlamming – sloeg 'r vette handen met lillende smakjes en nóg eens en nóg eens, schudde 'r bleek sproetenhoofdje, sloeg opnieuw. Klonken aldus drie geluiden in het kamertje: het wekker-klokje, Mijntjes klappende handen en het gegrunnek der twee bankbiljetten in Leon's eeltige vingers.

Tegelijk kregen ze d'r spraak weerom, tegelijk schreeuwden, gilden ze d'r verrassing en vreugde.

'Is dat voor óns?' riep vader, z'n hoofd bewegend in verbazings-gewiebel.

'Hij méént 't! Hij méént 't!' overschreeuwde hem moeder, halfweg rijzend, om beter de papieren te zien.

'Ach, hij houdt je voor de mal!' zang-zong Mijntje: 'as die écht zijn!...'

'Nee, ze zalle niét echt zijn!' schreeuwde Flip.

Goedig-glimlachend, ja-knikkend of nee-knikkend zonder te praten leunde Leon in z'n stoel.

'n Vol jaar was-ie van huis geweest, had negotie gedreven in 't buitenland, van alles en nog wat, was voor 'n paar dagen thuis gekomen met 'n voddig cadeautje voor moeder, 'n prullege tabakspijp voor vader, onnozele hebbedingetjes voor Mijntje en Flip.

Daar waren ze béstig tevreden mee geweest.

De surprise had-ie bewaard, 't spaarduitje, de bon waarvoor die ze in d'r *bullen* wou steken, voor-ie weer as marskramer de wegen opging.

En nou in volkomen verbluffing keken de tobbers, die dag aan dag van d'r beetje negotie leefden, die in de Jodenbreestraat met scharren, komkommers, citroenen, met wát 't seizoen bracht, d'r kost moesten scharrelen, zomer en winter, soms honger, soms 'n lekker stukkie koppevlees voor Sjabbes – naar het *kapitaal*, het *wonder*, de *reu-*

zensom in Leons stevige, door arbeid geëelte handen.

Vader sprak 't eerst: 'Mágge we niet aanneme – da's te veel...'

'Veuls te veel,' zei moeder: 'nee dat mágge we niet...'

'Dat kan-die niet misse,' bevestigde Flip.

'Hij meent 't ommers niet,' redeneerde Mijntje, vagelijk sprekend tot 't gezond-verstands-fantasieding in 'r hoofd, dat zich niet dadelijk wennen kon an zoveel *baldadige* geldverspilling.

'En as 'k 't wél meen!' kwam Leon uitbundig druk los, weeldrig gebarend en 't een potig argument op 't andere stapelend: 'Ben 'k van de reis weerom gekomme om gijntjes te verkope? Zal 'k vader en moeder lekker make met 'n dooie mos? Wat klets jij nou? Vijftig guldens op de kop af heb 'k 'r voor over. Vooruit – hier heb 'k papier en 'n brokkie potlood: zeg wat je hebbe mot, dan schrijf *ik* 't lijsie – dan kenne we rekene of we toekomme. Wat heb-ie 't éérst nodig moeder?...'

Bijna uitdagend keek-ie rond naar de *gezichten* die je niet na-vertellen kon, de sjofele zorg-gezichten waarover glanzing kwam van hoe-motte-we-d'r-mee-an – hoe zalle we zóveel geld met *verstand* anwende?

Zeggen deeën ze nog niks. Ze hokten om de ronde tafel met kopjes-gewir, ze bukten bij de lamp, bedroomden in gelovige contemplatie de twee gele, verfomfaaide papier-tjes.

Toen zei vader nog even getemperd-obstinaat:

'...Nee, dat mág-ie niet misse...'

'...En as 'k nou zeg,' blufte Leon: 'da'k 't driedubbele gespaard heb! Heb 'k vrouw en kindere? – Nee – die heb 'k niet. – Nou, alzo! Heb-ie *gedacht* moeder?'

Moeder vouwde de handen, glimlacherde zoetjes, keek naar het schoteltje van d'r kop.

Het was zulk een plotselinge, geweldige gebeurtenis, dat motten kiézen – en ál dat géld – dat ze moeite had d'r struiklende, galopperende gedachten die als uitgelaten

boerenkindertjes-op-klompen door 'r hoofd heen-en-weer en nog is weerom renden, tot de voor een rijpe keuze nodige bedaardheid te schikken.

Maar terwijl ze nerveus doezelde, glimlacherend stárend, klonk Flips stem, nuchter overredend:

'...As je mijn vraagt, Leon, late we dan géén lijsie maken en niks voor ons zelvrs kope – geef 't géld voor negotie. Met vijftig guldens sla je 'n bóél in...'

'Hoor!' spotte Leon: 'hij zal zegge! – Nog geen cént voor negotie! We práte niet over negotie! 'n Gegebenen Gaul kuck je niet in z'n Maul! Geef ik of geef jij? Ik ben overgekemme om jullie in de klere te steke. Wat? Heb 'k gelijk, moeder?'

Zij knikte prettig, wel wetend dat 'r 'n massa nodig was, dat negotie zó kon tegenlope, dat je toch alles verspeelde. Mijntje ze 't hardop: '...'t Geld in negotie steke? 'k Heb geen hele kous an me lijf! *Ik* zou je danke. Wat je héb dat heb-ie. Nou dan, moeder? Je zit alsof je geen tien kan telle...'

'As 'k dan kieze mot,' aarzelde moeder, al maar vrindelijk naar 't schoteltje van de kop starend en zachies de trouwring om 't mager knokeltje van 'r vinger draaiend: 'zet dan voor mijn op 't lijsie drie onderlijfies...'

'Hó-hó-hó!' bulklachte Leon: 'hoe komt iemand op onderlijfjes voor 'n cadeau!'

'As 'k ze nou nódig heb...' glimlacherde moeder: 'k heb 'r nog één en dat draag 'k en ze zijn niet duur...'

'*Onderlijfjes*,' schreef Leon op 't kladje papier. Eerst bezoog en belikte die 't mopje potlood, dan drukte die 't stompje zó dat letters tot diep in 't tafelzeil gegraveerd werden: 'onderlijfies – *drie* – wat mot 'k 'r voor uittrekke?'

'Zet 'n daalder voor de drie,' rekende moeder.

'En je wou zo graag 'n mantel, moeder!' zang-zong Mijntje.

'Ja, 'n mantel – 'n mántel slaat 'r zo in,' meende 't verdord vrouwtje, confuus d'r *bandeau* gladstrijkend.

‘We hebbe geld genoeg!’ schreeuwde Leon: ‘wat kost ’n mantel?’

‘...’n Fijne rontonde of ’n keep,’ mijmerde moeder met lichtende gelukoogjes: ’n rontonde van zwart laken of thibet – met kant en met gitten die kost *minstens* tien gulden...’

‘Laat ’k *vijftien* uittrekke,’ schreef Leon al: ‘da’s zestien – we zijn ’r *láng* niet! En vader?...’

Vader knikkelde in bedenking, keek naar zijn voeten. – ‘Ik loop op me tandvlees – geef mijn ’n paar leren toffels van ’n gulden of drie...’

Het potloodje bebeitelde het papier in de nieuwe tobblings-stilte.

‘...Negentien vijftig,’ rekende Leon.

‘Enne *kóuse*,’ verzocht vader.

‘Zes paar om d’r *góéd* in te komme van veertig cente,’ zei moeder.

‘Twee gulden veertig en negentien vijftig is een en twintig gulden negentig,’ rekende Leon, de muggen wegblazend die over ’t papier flodderden.

‘En as ’k nog wat kieze mag,’ peinsde de ouwe baardige Jood, *báng* dat-ie voor zich te veel zou vragen, ‘dan wou ’k wel wat rechtschapen hemde...’

‘Daar gaat zo’n boel geld niet in zitte,’ redeneerde Mijntje, d’r bleek-sproetig gezichtje dicht naar het kladje buigend: ’n lap prachtig geel katoen – wat moeder? ’n lap katoen – dat wordt zo wit as krijt in de was – reken is an – je heb vier el voor ’n hemd nodig – en reken de *él* an twintig cente...’

‘Hoeveel hemde wil je, vader?’ vroeg Leon.

‘Tachtig cente ’t hemd – da’s de *zés*...’

‘Vier gulden tachtig,’ schreef Leon: ‘We zijn d’r *láng*e niet...’

Er kwam een diepzinnige stilte. Vader dampte, moeder keek kippig naar de rekening.

‘Zes en twintig gulden zeventig,’ zei Leon.

'Geef mijn dan 'n hoed uit de tweeguldens bazaar,' zei Mijntje: 'die zijn fijner as in de Kalverstraat voor tien...'

'Mijntje twee gulden,' herhaalde Leon.

'En 'n paar molières van 'n rijksdaalder,' zei 't meissie, zich *ziende* mét de hoed én de schoentjes op Zaterdag...

'Ik ben met zes hallevé hempies tevreden,' zei Flip: 'reken maar zes van 'n kwartje op de markt – in de winkel betaal je negen stuiver – en doe 'r 'n *lavalèire* bij van twintig cente...' Het mopje potlood schreef – Leon's stem telde hardop.

'...Twee en dertig gulden negentig – nog zeventien gulden en tien cente... Nou dan! – d'r zal toch wel meer nodig weze...' In het hete kamertje broeiden ze opnieuw.

't Is gósónmogelijk zoveel cente *ineens* te besteje,' zei vader.

'Nóg zeventien gulden,' zei moeder ángstig – 'k docht dat we d'r ware...'

'Moeder kan *broeke* gebruike – schud nou maar niet nee – ze heit 'r geen twee, Leon!'

'Broeke voor moeder,' schreef de jongen, luidlachend: 'broeke met kánt, moeder?'

'Gekke jongen,' glimlachte ze beduusd van die wéelde, 'je krijgt heel bestgeel keper van 'n kwartje de el...'

'En van twee el komt 'n broek,' rekende vader die 't klappen van de zweep kende.

'Geel keper is sterker as fijn battist,' knikte Mijntje.

'Twáálf dan?' vroeg Leon, die een begroting wou volmaken.

'Twáálef broeke? Wat mot 'k met twáálef broeke doen!' riep moeder, báng.

'Nee, twaalef is overdaad,' zei vader: 'schrijf d'r zés – da's – da's drie gulden...'

'Drie en twee en dertig is vijf en dertig,' cijferde Leon.

'We komme d'r niet door,' klaagde moeder.

't Is zónde,' zei vader benauwd: 'k zou niet wete wat 'r méér most weze...'

'Hoeveel is 't dan nog?' vroeg Mijntje, lichtelijk bezweet.
'Nog veertien gulden en tien cente,' schreeuwde Leon vrolijk.

'Laat is *prakizere*,' peinsde 't ouwe vrouwtje met inspanning d'r schoteltje bekijkend: 'laat is kijke – as we nou nog 'n jurkie kochte voor 't kind van Saar...'

'...Enne...' overwoog vader stevig-dampend.

Ze bleven wikken en wegen tot diep in de nacht, veranderend, tellend, doorkrassend – om de som te bereiken.

Ships that pass in the night

Dries zat tegen de schutting op de harmonica te spelen. Z'n brede, stevige knuisten knarsten het ding heen en weer. Jenkerige galmen, zeurig klagend als een hond bij 'n draaiorgel, slieden de kamer binnen, kropen het zandstraatje over, zakten met slappe cadans naar de breedmulle weg. Gebogen over 't groenhelle onderdeurtje, luisterde Aagje, 't ouwetje met rimpelgelaat en haren zo wit als 'r muts. Ze knikte en lacherde stil, mummend 't vreemd kinnebakje, aarzelend kauwend op wat 'r niet was.

In 't zand, kruipend en wrikkend, de spekkerige beentjes morsig vergrauwd, 't mondje omhoeft van nat-plakkend zand, de koontjes bewreven, de handjes besmeurd, modderde zoetjes en ernstig Jannie, de jongste.

Moeder, haastig nou wassend de rommel, de vettige borden, de ijzeren vorken plassend en spoelend in 't sopje dat glibberig schuimde, keek langs het raamhor.

Tegen het overzijdak, nieuw van roodbruine pannen, kets-te het zongoud, vloeiend naar 't raampje, dat smoorde en hijgde van purper gevlam.

En van 't blakerend glas spette en keilde het weg, wieglend in d'andere ramen, alsof in 't héél smalle straatje rode vlammetjes sproeiden hun dronkene licht achter tule gordijnen.

Dries haalde galmender uit, luisterend bot naar 't toetrend geraas, 't zwellen en sterven der deunen.

't Zon-goud van 't dak en 't raam lei z'n kop in koperen glans, roodde z'n mond om, begloeide 't vocht van z'n ogen. Kets sloeg 't pad vol schreeuwend getier.

Een bende blootbenige jongens en meisjes doorstuifde het zand en stemmen klaterden schel.

'Moeder, ze kómme!...'

'Ze binne d'r!'

'Haas je dan moeder!'

'Verdraaid as 't kán,' zei Dries, de harmonica sluitend,

die even nog kreunde met klagend gepiep.

Uit de huisdeuren kwamen de vrouwen, bindend d'r schorten. As de kindere 't zeien, dan wás 't , dan móst 't zo wezen.

'Haas je maar langzaam,' lachte Dries, de pruim in z'n mond kluivend: 'met dié wind zijn ze in geen uur op de kust.'

'Hou je békken!' losbarstte de vrouw in de kamer, de kinders toesnauwend: 'as je 't ééns heb gezeid is 't genoeg! Ruk-ie haast uit!...'

Maar mooi had ze praten. Jannie kraaide in 't stof van de weg. Trijn schreeuwde en Piet smeeet met zand. Dan had je Gerrit, 'n bul van 'n jongen met paarsbol gezicht en ogen als gitten, die sjarde 'n boomtak én Gijs, haast 'n kérel zo groot – de leste teelt was-die meegeweest – én Adam, de schooier van 't dorp, met hoofdje vierkant en stomp – én Nelis, de smakker, die zwaaide 'n oud-molmen bezem – én Grietje die sleepte 'n stok met windsel van stro.

Klittend tezaam in 't gouden gevloei van de zon, razend, schreeuwend en stoeiend drongen ze op.

'Hou je bekken!' hersnauwde driftig de vrouw. D'r hoofd liep om van de drukte – en de schepen in zicht.

't Hielp. Ineens lei 't kindergewatel, klonk bulkend alleen nog 't gebas van 'n hond.

'Magge we olie, moeder?' vroeg Grietje gedempt in de stilte.

'Olie voor watte?'

'Fakkeltje brande!' schreeuwden d'r drie tegelijk.

'Nee – olie kost geld,' zei de vrouw.

'Eén scheutje maar moe!'

'Nee – ik zou je danke!' Ze stompte stevig d'r eeltige vuist in de pot, schurend het zand langs de wanden. D'r vlezige arm met de paarse elboogknokel werd rood met strieming van strammende spieren.

'Eén scheutje moe,' zanikte Gerrit.

‘As ’t niet gedaan is,’ dreigde de vrouw: ‘mot je na bed? – Zel je dan weggaan?’

‘D’r staat ’n pot teer op de *Anna*,’ lachte weer Dries: ‘loop ’r maar heen.’

Het gaf stuwning van stof in ’t straatje. De blote voetjes doorlepelden het zand, dat ’t spoot en grauwelijk dwerrelde. Vóóraan met de boomtak hóóg boven zijn hoofd, rende Gerrit. Trijn kwam ’t laatst. Dwars over de weg holden ze voort, gillend en roepend, draafden de duinglooiing op, lieten zich rollen. De jongens tolden als alen zo vlug, de meisjes sloegen de rokjes over d’r hoofd, warrelden neer dat de magere beentjes spilden in ’t blazen van ’t goed. Ze hijgden er van, klommen opnieuw achter mekaar, gelige voetjes die zakten in ’t mulzand en tipten en gleden.

Bóven had je daadlijk de zee. Ze lei met staalgrijze strakheid, nauwlijks met rimpelbeweeg waar ’t strand was. Soms zuchtte ze flauwtjes, spette een melkige streep die vergeleed op ’t zand. Ze lei met de matpurperen zonbol tezaam-al-gegroeid – de bol op een goudzuil, een zuil van bewegend, kringelend, glansgierend sproeisel.

Zó leek ’t water een vlak van twee starre panthers, gekliefd door een barnende, lichtende, levende geel-dampende geul en zo was de hemelkoepel gelijkelijk een grijze, wazige oneindigheid met een rossige vlamgloed boven en zachtjes opzij van het purperen gat in de hemel.

Het strand fleurde er grijs tegen aan.

Hoog aan de groenende, welvende, woelende duinen leien de bommen die werden voorzien voor de reis. Masten sloegen brutaal schreeuwtes van rood, groen, bijtend geel, in het grijs van de stadig stuwende wolkjes. En de rompen glimmend van teer logden op ’t zand. En de lange wimpels, dofblauw en rood, waaiden één van deinende sliering naar ’t dorp met z’n rood-scherpe daakjes en schoorsteen-gepluim. Op ’n duinkam, ’t kopje vinnig gestrekt, blaatte een geit en holde omlaag aan het koord en sprong met der-tel gedans.

En héél in de vérré verte op 't water, waar de zee enkel gladgrijs was met kimstreek van krijtblekend licht, stonden vier puntjes, vier teer-zwarte veegjes van schepen die zeilden.

Gerrit, stevig vooruit, was al op 't schip. 't Laddertje van de scheepmakers was-ie opgeklauterd en wringend de handen om 't touw dat 'r afhing, had-ie zich opgetrokken.

'Jesses, jó, de lijn was geteerd!' schreeuwde Griet.

En de andren an 't lachen.

'Heb 'k maling an!' riep Gerrit, 't teer van z'n knuisten wrijvend: 'gooi op dan!'

Piet stond op de ladder, reikte de bezem van Nelis en Grietje's stok met het stro.

'Hij durreft d'r niet op! Lijzebet!' sarde Trijn.

'Lijzebet is je moer!' schreeuwde Piet van omhoog: 'as 'k teer an me kiel krijg!... Doe jij 't dan rotneus!...'

'Hú!' schelde Adam's stem – en achter Piet kwam-ie an: 'ga opzij boerehengst!'

'k Trap op je pote!' dreigde Piet vals.

'Jij trapt!' schreeuwde Adam, z'n sterk nekje uitdagend spannend: 'dan rijg 'k je zó an me mes!'

'Hahaha!' schaterde Griet: 'jij heit niet eens 'n mes!'

'Schiet opzij!' riep Adam kwaadaardig.

'Sst jonges, de veldwachter,' waarschuwde Nelis.

'Nietes!' zei Gijs: 'dat is 'm niet.'

'Anpakke!' schreeuwde Gerrit, z'n paarsbol gezichtje over de verschansing buigend: 'daar komme ze!'

Z'n handen dropen van teer. De bezem, strooprìg door-drenkt, en Grietje's stok dompten in 't zand. Dan, vlug als een rat, gleed-ie van de ladder; en nu over het strand, prattend met gróte-mansstemmen, en de lijfjes gedrongen, de voetjes tipplend in haast, gingen ze voort, dragend de boomtak, de bezem, de stok, met het stro, die vettig glimden door 't druipend teer.

'Verroest!' vloekte Gerrit ineens: 'wie heit nou lucifers?' Gijs, die 's Zondag rookte en als-ie eindjes vond 'r met

geurig gesabbél van proefde, zocht in z'n zakken.

'Nee hoor!'

'Wat 'n stomme honde binne we!' riep Nelis: 'nou ben je even ver!'

'Zal 'k na 't dorp lope?' vroeg Adam.

'Wel nee, jó – we hebbe zat tijd – d'r staat haast geen wind en kijk wat vér ze nog binne...'

Al de handjes werden over de ogen geleid om de glanzing van 't water niet te zien – alle oogjes keken naar de vérre zwarte veegjes.

'Ik zal ze wel gappe,' zei Grietje.

En weer over de duinen ging het gedraaf – de rokjes fladderden – de blote, bruine kuitjes versmolten met 't zand, de stemmetjes watelden. Af van het duin holden de jongens, Trijn en Grietje sloegen de rokjes om 't hoofd, draaiden van heupje op heupje. Blij tussen de wanden van helmen en mos joelde het lachen, tot ze bij 't straatje kwamen, doodstil, en wachtten om 't hoekje op Griet, die dieven ging bij moeder. Met 't doosje rende ze terug. Moeder én grootmoeder en oom Dries en Jannie waren óók naar 't strand. Maar toch, petrolie stelen had ze niet gedurfd – teer dee 't 'm best...

Bóvenop 't duin zaten de vrouwen, de haren gekwakt onder de mutsen. D'r knieën hurkten scherp in het rokken-gespan, de klompen boorden in 't zand. Aandachtig keken de ogen naar 't naadren der stippen. En de mannen stonden recht op en kéken. En de kinderen kéken. Ze praatten en lachten en zwegen. Ja, ze waren 't wel, 't waren de loggers, die 's morgens van Maassluis waren gezeild, nou langs de kust kwamen om *genacht* te zeggen vóór ze op de haringvangst gingen. Allemaal mannen van 't dorp, niet één vreemde 'r bij. Moeder met Jannie en Dries zaten hóóg op 't duin. Dries spoot het sap van z'n pruim en moeder keek zwijgend.

Aagje, 't ouwelijk hoofdje gebogen, lachte de zee toe, knik-

kelend alsof ze 't wist. En d'r ouwe, bruinrimplende handen dekten 'r spichtige knietjes, en 'r wit, barstig haar piekte de muts uit. Verder, in 't bundlen van 't groen, waren de andre mensen van 't dorp, vlamde 't rood van een jak, lichtte het wit van 'n muts, builde het zwart van 'n rok. En de kindren zaten joelend bijeen, schettrend en schreeuwend en stoeiend.

En 'n oud tanig mannetje met een jekker van bruinvalig linnen, 'n hoge hoed op z'n krullige wit-bol, leunde gedwee op 'n stok, schuintjes voorover.

De zon die was weg.

Purperen schijn schoof in het grijs van de luchten, waar de kim nog zilverig vaagde.

Doch het water grauwde sterker en 't branden aan 't strand, waar de bommen leien met sperende masten en dreigende wimpels, werd witter – hees klonk 't geraas.

Toen werden de kinders ook stil.

Maar opeens brandde op 't zwart silhouet van 't voorst drijvend scheepje een geelpriemend licht, dat zwierde en zwaaide en vreemde letters beschreef in 't aankomend zwart van de avond.

En op 't ándre scheepje, zwart en scherp van contour, zwaaiden ze óók met vurig-bevende lichtjes, die hupten en wenkten, verdwenen, bewogen. Mensen kon je niet zien. Je zag zwarte lijntjes en 't zwaaien van vonkende sterren. 'Hoera!' schreeuwde Gerrit, zwakjes gebarend.

En plots begonnen op 't duin de geteerde bezem, de geteerde boomtak, de geteerde stok-met-het-stro hel op te vlammen. Gerrit en Adam en Gijs zwaaiden er mee dat 't spetterend knapte.

Op de scheepjes antwoordden ze ijvrig.

Het waren zo lichtjes die mekaar groetten, de lichtjes van de kindren, de lichtjes van de vérre vissers.

Toen werden kléiner de scheepjes, bijna onzienlijk.

En de mensen van 't dorp klommen 't duin af. En de kindren, bang voor 't donker, liepen mee met de mensen.

Huisreis

Nog geen úur leien ze te slapen, of Pieter schurkte overend. De olielamp scharnierde piepend, tam van schomling, lichtgolfjes wieglend over de rommeltafel, 't fornuis en de banken. Door 't dekluijk gleed maanlicht, strepend langs de traptreden, melkwittig-ketsend tegen de kommen op 't hoekkastje. Loom en bonkig zwalpten de olieschoenen, klotsend met de cadans van 't schip. En uit de overzijkooien klonk 't gesnurk van de schipper, zo luid alsof 'r 'n varken lei. Nee, 't was wat ánders geweest. Hij had iets gehoord in z'n slaap, 'n kreun of 'n gil, iets raars en benauwds. Nou, op z'n ellebogen gestut, de ogen schrikwijd gespard, keek-ie in en door 't logies. En opeens sloeg-ie z'n benen weg uit 't stro. Boven 'm, in de kooi waar ouwe Bas sliep, reutelde 't dof en gerekt, alsof iemand stikkend ademscheúrde van onder 'n knie op z'n strot.

'Bas – scheelt je wat?' klonk de angststem van de jongen en vinnig beklopte z'n vinger 't hout.

Het reutlen werd zachter, gedempter, hield op.

Maar alweer daadlijk klaagde 't wreder, stotender, bitser. Toen sprong de jongen uit z'n kooi en z'n hand schudde de schouder van de ouwe visser. 'Bas!... Bas!...'

De ouwe lei stil, de hand verkromd tot een bal, het witte haar verwaaid op het piekende, builende stro. Z'n gezicht, zijwaarts gewrongen naar de wand van het schip, leek in het stro verwroet.

'Wat is d'r nou jong,' snauwde de schipper, 't hoofd uit de andere kooi stekend. Hij sliep net zo lekker – de dekselse aap...

'Bas doet zo ráár,' zei de jongen, schuw van het kooigat terugwijkend.

'Ráár? Wát raar? – Bas! Hé! – Por 'm is op...'

'Ik dúrref niet,' sprak angstig het kind: 'straks het-ie zo ráár geroepe dá'k 'r wakker van wier en nou beweegt-ie helemaal niet.'

'Bas!' schreeuwde de schipper nu hárd. 't Bleef stil in de kooi. Je zag alleen de flauwing van 'n jekker, het witte gepluis van het haar en 'n plomping waar de heup moest zijn.

Gijs, die naast de schipper sliep, ook wakker geworden – as de schipper zijn bek openzette was 't ráák – gromde z'n baardige kop uit 't stro. En gezamenlijk kéken de schipper, de matroos en de jongen. Er móést iets mis zijn.

Over 't dek klonken stappen. Dirk, die met de stuurman de wacht had, klompte naar 't luik en een ogenblik slokte z'n potig lichaam 't licht van de maan.

'Roep jij Bas is,' zei aarzelend de schipper en terwijl de stevige matrozenhand in 't donker van het kooigat bevoog, sprak niemand 'n woord.

'...Wel verduiveld,' schrikte de matroos, óók terugwijkend. Toen begon de jongen angstig te huilen énkél om 't tasten der hand in de stilte.

'Bás dan!' schreeuwde nog eens schrill-hard de schipper, schichtig voor 't eigen geluid dat 't bedompte, kleine logies door-echode en rauwlings terugsloeg.

Dirk, bij de hanglamp, nam 't schroefje tussen z'n grove arbeids-vingers, wrikte stevig. De pit pafte wat knettrende vonkjes, maar 't licht roodde zo doezlig als straks, aarzelde over de voorwerpen, snikte weg in het dompe geschaduw van kooien en zoldring.

'Je zou haast denke 'n beroerte gehad,' zei Dirk stug. Z'n lippen bemumden de pruim, z'n ogen gingen van de lamp naar de donkere kooi met 'r vage kontoer, van man die wel slapen kan.

Nors van schouderbeweeg was de schipper opgestaan. Z'n zwaarbeschoende voeten pletten de sintels die leien bij 't fornuis; 't knerste vinnig onder zijn zolen. En nou dápper van uiterlijk doen, inwendig vol schuwe, timiede bevinkjes, boog-ie zich over de kooirand, vatte de hand van de ouwe, liet 'r griezellig los en nog 'ns werom kerend, streek-ie 'n lucifer af boven Bas' grijsaardskop. Gijs, Pieter, Dirk

drongen de hoofden vooruit. De lucifer propte paars-sputerend, kookte met sissend gepuf. Langzaam werd de vlam geel en bescheen het sneeuwwit hoofd, het bleek oor, de haar-pluizinkjes, de stosprieten die barstig staken en piekten. Ruwig bevend daalde de eeltige, bruine hand van de schipper, raakte de baardstoppelige wang van de ouwe. En tegelijk als z'n hand wegschoot, als bij branding, doofde de lucifer, viel 't glimmend spaantje als 'n dwaallichtje op de grond.

'Dood,' zei de schipper in 't rodig gedoezel van de lamp. Z'n kop in de ringbaard leek grauw en scherper van trek. 'Dood,' herhaalde Gijs, starend met suffig ontzetten naar het kooigat.

'n Beroerte geweest,' zei Dirk nog 'ns.

Het zachtjes scharnierend lampje bescheen de gelaten van de schipper, de twee matrozen, de jongen. Ze bewogen niet, stáárden. Ze starden naar 't geheimzinnig schemerdonker, de witte haren, de voeten in zwarte kousen. Toen nam de schipper zwijgend 'n zak, bedekte het hoofd, en nu gehurkt om 't fornuis kwam 't gefluister los.

'Zalle we 'm an dek brenge?' vroeg Gijs.

As 'r een stierf op de visvangst, wat zelden gebeurde, werd 't lijk zolang onder 'n zeil op dek geleid. Want 't logies was te benauwd, te klein om 'n lijk te bergen. En koken, smoken waar 'n lijk was ging niet. Ook voor de vis was 't beter 'n dooie zo wijd mogelijk weg te leggen. 't Bederf sloeg 'r in eer je 't wist.

'An dek brenge?' zei de schipper: 'néé – over 'n uur of wat zijn we thuis. Laat 'm maar waar die is...'

'Die is met recht an zee geboren, an zee gestorven,' praatte Dirk, ángstig de kooi bekijkend: 'op z'n tiénde jaar op zee gekomen nou is die zes en zeventig...'

'Zes en zeventig,' zei Gijs, wijs knikkend: 'en z'n vrouw is óók in die streek...'

'Ja 't was 'n leeftijd,' zacht-bromde de schipper.

En voort-fluisterend, angstigjes-omkijkend, praatten ze

over de ouwe Bas en over wat-ie nog 's middags an tafel gezeid en hoe die gezeten had, mee-psalmend met de anderen in de avond. Het wekker-klokje stond bij enen. Dood-op, lam van vermoeidheid na 'n werkdag die om vier uur begonnen was, kropen ze een voor een in d'r kooi terug, de rug naar de dode gekeerd. Gijs stapte over de schipper in 't stro – Dirk klom omhoog om 't de stuurman te zeggen – Pieter, die geen woord meer gepraat had, enkel bleek-angstig geluisterd naar 't fluisteren der mannen, kroop in de kooi van de stuurman. Onder de dooie liggen – goede God, née...

Zachtjes zeilde de bom op de kust toe. Het wisselend licht van Scheveningen spatte in de verte – het rustig wit licht van 't eigen dorp staarde goedig en stil. De wind was bijna gaan liggen. Nauwlijks bleven de zeilen gespannen en haast geen schuim stooft voor de boeg.

Over het glad vlakkend water schimde het maanlicht, dan 'ns blauw-ijlig van glans wen 'n wolkje voorbijschoof, dan lief-zilvrig in 'n nimbus van schijnbaar stijgende damp. Naar de kust vaagde een lichtgeul, heel kalmpjes, met zilverschubben en stalen vloeiingen. Soms, als 'r geen wolkjes waren en de maansikkel ongestoord kaatsen kon, dobberde een tweede maantje in de golven, lichtjes wieglend, alsof er een tweede hemel was, een hemel boven, een hemel benee. En de bom, log en zwart, dreef dan tussen die twee, gedragen op het zoet gekabbel dat vrindelijk klotste, ook wel gans onhoorbaar geleek.

Dra sliepen de schipper en de matroos weer in. Het was een droevig geval van de zes en zeventig-jarige visser die in z'n kooi gestorven was, blij met 't beetje verdienste van 'n vérsvangst-besomming, maar mensen die afgebeeld zijn, tobben niet lang over dingen-van-zee – die slápen.

Pieter, jongske van twaalf, sliep niet. Vlak over z'n kooi nou, had je de kooi waar Bas lei, Bas die vanmiddag z'n

pijpje gerookt had en de tongscharren uit 't net gehaald en meegeluisterd naar de schipper die de bijbel las. Nou was Bas dóód, zeien ze. Wat had-ie náár gedaan voor-ie stierf, as 'n hond die huilt. En wat was 't aaklig – die kooi, die zwarte kooi, die kooi met 't stro en de zak over de witte haren. Helder-wakker keek 't jongske omlaag. Op 't tafeltje stonden de borden, die-die strakkes wassen most, de borden waarvan ze rijst met bier hadden gegeten. De lepels leien 'r naast door mekaar. Op 't fornuis glimde de ijzeren pot. 't Wiegkend lampje lichtte – de olieschoenen schommelden heen-en-weer. Soms klotsten de hakken. En 't klokje tikte. En langs de wanden zoog 't water, klokkend, schurend alsof 'r 'n lek was. Onrustig draaide 't kind zich af. De kleren zweet-plakten om zijn lichaam, z'n schoenen snoerden als lood. Starend naar de wand zág-ie Bas, Bas met z'n magere bruine kop, z'n kleine, spitse neus, z'n scherpe, grijze ogen, z'n witte haren, die van onder de pet sneeuwden. Hoe meer-ie naar de wand keek, hoe sterker-ie Bas zag, Bas zoals-ie onder de lamp naar de bijbel-lezing geluisterd had en geknikt. En weer in z'n oren klonk het verstikt gereutel dat 'm wakker gemaakt had, dat-ie gehoord had door 't houten beschot.

Pietertje draaide zich om, nóg eens. Nou zag-ie de kooi weer, 't stro, de benen, de zak. As-ie zó lag, zag-ie de ogen niet, maar toch – o lieve God – 't schrikkelijke van de zak, de zak over ouwe-Bas z'n hoofd – en de zwarte, hese ópjagende stilte, de stilte die van uit 't gát te schreeuwen begon, die je hersens doorbeukte, 'r gele vlammen in sloeg, de stilte die draaide en gromde en kraakte en knep-perde...

In eens was-ie z'n kooi uit, klom 't trapje op, hapte adem. 't Maan-sikkeltje dreef door 'n schuiming van bleke, kartlende wolkjes, de sterren schenen, de kust streeppte nader. Bij 't roer stond de stuurman.

'Nou al op, jóng?'

'Ja,' zei 't kind, dicht bij 'm neerhurkend – en alsof 't

iets nieuws was: 'Ouwe Bas is gestorven.'
 'Ja, ouwe Bas is 'r geweest,' knikte de stuurman.
 'Zo ineens,' zei 't kind.
 'Gods wil,' zei de stuurman.
 'Hij het zo geschreeuwd,' praatte het kind; 'akelig hoor...'
 'Dat wil 'k gelove,' knikte de stuurman opnieuw.
 Ze zwegen, de man en het kind.
 De bom lag bijkans stil. De zeilen klepperden slap langs
 de masten.
 'r Was haast geen wind.
 'Hoe ziet 'n dóóie 'r uit?' begon 't jongske weer.
 'Nou – hoe zal ik 't zégge,' praatte de stuurman: 'be-
 lazerd natuurlijk.'
 'Houdt-ie z'n ogen ópen?'
 'Dat hangt 'r van af. Soms wel, soms niet.'
 'En verder...'
 'Verder niks,' bromde de stuurman: 'Je mot niet zoveel
 van de dood vragen, jongen... Ga liever koffie zetten...'
 'Koffie zetten,' schrikte het kind: 'nee 'k ga niet bij Bás...'
 'En de schipper leit 'r én Gijs...'
 'Die slápen...'
 'Je mot niet bang wezen, jong...'
 'Nee, stuurman.'
 Maar toen ze an wal kwamen, zat-ie nóg bij 't stuur.
 En toen ze Bas neerlieten in z'n schulpenkar om 'm naar
 huis te rijden, keek-ie de ándere kant op. 't Paard trok de
 kar door 't water. 'n Eind op het strand leek 't 'n gewoon
 vrachtje, dorst Pieter eerst meehelpen bij de bun om de
 tongscharren en d'andre vis te scheppen.

Aanzoek

De tochtdeur scharnierde klagend – de stok ketste in de standaard – pa kwam binnen.

Hij kwam binnen met perzikkleurtjes op de dikke wangen – hij kwam binnen met onrustig neusgesnuif – hij kwam binnen met oogjes die nerveus zochten en láchten.

Maar *má*, die nou al 'n kwartier door 't spionnetje geloerd had, die 'm had zien aankomen in de verte en neusjes had zitten trekken over pa's slordigheid – *pás* 'n splinternieuwe pantalon en de *knieën* 'r al zwellendig door! – ma die zich had zitten opwinden met kwaadaardige uitroepjes en giftige voornemens, om maar vast *op te doen* – ma keek *nóch* naar pa's perzikkleurtjes, *nóch* naar z'n lachende oogjes – ze leunde *zwijgend* in 'r stoel, *deed* (zoude een schilder of schilderijencriticus zeggen) als een opgeblazen kip die bij 't geringst verder affront bereid is de tegenklip te bedansen. 'Dag Mina – dag Suus,' zei pa.

Suus, de dochter, knikte ontstemd. De *mánnen*, o! Daar had ma zich op schol uitgesloofd, 'n verse, lekkere hollandse schol met eiersaus en kruimige aardappelen en daar kwam pa – of ie 't dee om ma te treiteren – 'n ruim kwartier over z'n tijd.

Dat was voor-eergister óók zo geweest – toen ze lapjes met capucijners aten, had je door pa z'n nonchalance kóúwe capucijners met stijve aardappelen gegeten.

Pa keek vrouw en dochter an, vergenoegd snuivend.

'Ik heb gróót nieuws,' zei-ie, de handen voor z'n buik vouwend, om beurten de zwijgende vrouwen beknikkend.

'Hou je nieuws maar vóór je,' zei ma ineens *in de toon*.

'Haha!' lachte pa, overmoedig, 'as 'k één woord loslaat.'

'k Ben niet dát nieuwsgierig,' snauwde ma en vinnig knippen 'r vingers in de lucht.

'Mina,' begon pa weer.

Ma keek 'm an van boven naar beneden, d'r intense minachting langs z'n broek met de *knieën*, z'n piqué vest,

z'n luster jasje, z'n boord, z'n papwangen slierend.

En alsof ze bevreesd was, dat de vernedering nog niet genoeg áángedikt was, trok ze d'r lippen in hautaine plooi en zei 'Bah!'

'Wát bah?' vroeg pa, uit z'n gezellige redenerinkjes-hemel ter huislijke ruzie gesmakt.

'Ja báh pa,' hielp Suus: 'daar staat ma 'n uur voor in de keuken – daar kopen we *schol* voor van 'n daalder – daar sta ik eiersaus voor te kloppen. 't Zal lékker wezen. Alles naar en stijf. Dan zal u 'n bittertje minder drinken...'

'k Heb geen bitter gedronken,' ontkende pa: 'k ben opgehouden en heb héél gróót nieuws...'

'Dank je voor je nieuws,' zei ma deftig-minachtend.

Als ze goed kwaad was, werd ze walglijk van *bedaar-dafgemeten* kwaadaardigheid, werd ze *Koningin-Louise* in gebaar en stem, *Koningin-Louise* als ze 'Maar ga dan toch zitten's' varieert.

Haar voorname minachting sloeg in.

Ze kon er pa hels mee maken.

Van kantoor tot huis had-ie lopen bedenken én wikken én glimlachen, verlangend naar de geblufte, ongelovige gezichten van ma en Suus.

En nou-ie voor ze stond, goten ze emmers water over z'n plezier, zwom ma's gelaat in haat en grimmigheid, had Suus harde, valse trekjes om 'r neus.

De leegheid van z'n maag met één Boonekamp, geen drúppel meer, kwam in opstand.

'n Vol half uur had-ie met Leonard geredeneerd en de popeling van z'n vaderhart had die zijns maags bedwelmd. In plaats te vragen: hoe kom je zo laat, pa? Wat is 'r gebeurd, pa? – in plaats te begrijpen dat-ie eetlust had en 'm te zeggen: je zal wel honger hebben, mán... in plaats van al die motieven die voor de hand leien, zaten ze verstoord en tot ruzie-bereid. Goed. Dan zei-die niks.

'Best. 'k Zal me mond houden. Doe maar op!' – zei-die nors in de leunstoel zakkend.

'Wel zeker,' sarde ma, die wel had kunnen huilen van spijt – als die mán 'r 'n tráán waard was geweest – – 'wel zeker. Nouú nog kommanderen! Eerst 't kostelijke eten bederven en wij ons nou háásten! Als je maar weet: *ik eet geen hap...* ' *Ik eet geen hap.* Ik eet geen hap. Pa's teen begon driftig te wiebelen. In de négenentwintig jaar dat-ie getrouwd was, had dat *Ik eet geen hap* 'm als 'n keffende hond bij elk ruzietje vervolgd.

Zó viel 'r 'n woord tegen etenstijd, of ma verdraaide 't te eten. En dan déé ze 't niet. Ze had 'n hoofd als 'n steen. Wat ze ééns zei kwam ze na, enkel om te tonen hoeveel karakter ze bezat.

Pa en Suus liet ze bij die gelegenheid rustig toetasten, *zij at geen hap.* Ze dronk water, véél water, en tegen tien uur 's avonds, als 't onweer door liefderijke woorden verwaaid was, liet ze zich als een kraamvrouw beschuitjes met jam, en ook wel 'n koud kluifje toedienen...

Pa dribbelde woest met z'n voeten tegen de lambrizing. Rechtvaardigheid in de hemel! Nou had-ie zich *gespitst* op hún gezichten, de bekendmaking al lopend in 'n luchtig deeg van geheime phrasetjes gewikkeld, en nou hamerde zij 'm op z'n hoofd, ja met recht *hamerde* ze met d'r vervloekt *Ik eet geen hap.*

Maar nou zei-ie *niks*. Nou zou-ie z'n mond houden nét zolang tot *zij* 't eerst begon te spreken en dán zou-die 'r vinnig bluffen.

'Goed,' gromde-die 't zweet van z'n voorhoofd vegend: 'eet niet! Straf je maag! Wij eten wél!...'

'Pa, u moet u toch heus schamen...' begon Suus.

'Hou je mond!' zei pa: "k kan 't met je moeder wel alleen af...'

'Tóch zal 'k 't zeggen,' hield Suus nijdig vol: 'da's geen doen. Dat heb u voorgisteren ook gelapt met de capucijners – en nou wéér, terwijl u weet dat we vis eten – schol van 'n daalder – jakkus! 'k Zou u niet graag voor man willen hebben...'

‘God beware je ’r voor!’ zei ma plechtig-in-wrok: ‘zo’n man als je v^áder had niet moeten trouwen. Báh!’

Pa keek grimmig-verbeten uit ’t raam. Met recht was-ie martelaar. As-die één woord zei. Maar voor geen góúd. ’n Groot, ’n héél groot nieuws vertellen, als je vrouw en dochter je in ’t haar vlogen! Nee. Geen *syllabe*.

De schol lei klam-lillend in de rand van peterselie-blaadjes. De damp sloeg ’r lauw af, als van ’n stoep, die warm wordt gedweild.

In de sauskom geelde de eiersaus, zwaar van bobbeling met ernstige krente-oogjes van kapers – de aardappels klompten stroef in de schaal.

Pa slikte brokken. Z’n vork brijzelde driftig – ’t stukje brood dunde de viskuitjes, ’t sausdrabje.

Ma zat in de leunstoel voor ’t raam, de handen in ’r schoot gevouwen. En bekeek ’r vettig spiegelbeeld in de zacht-kens overwasemde ruit.

Suus, óver pa, schraapte kribbig de graten, kauwde en praatte:

‘...Toe ma, eet nou wat...’

Ma knikte rustig néé.

‘Ma ’t is zo ongezond voor u.’

Ma schudde ’r hoofd.

‘Toe ma – wat trek je ’t je overdreven an...’

Ma bewoog niet.

De vorken beraasden de borden – de schol lilde – de sauskom geeuwde.

Toen nam pa z’n twééde moot, z’n tweede portie aardappelen en eiersaus. En zich nu aangenamer, menselijker voelend, ontdaan van z’n lege maag – ja, ’n lége maag met Boonekamp en nicotine kan in ’n zét je excellentst humeur bederven –, nu ook positiever snappend dat-ie ’n *klein* beetje reden gegeven had – begon-ie goedig over ’t eerste ’t beste te praten.

‘Is ’r iemand hier geweest, Suus?’

Suus haalde ’r schouders op. Zo dee pa altijd as-ie met ma

kwestie had.

‘Geen brieven geweest?’

‘Ja – twee dozijn,’ zei Suus onverschillig.

Pa zat. ’t Glas bier – vijfcents gérste – spoelde z’n mond.

Hij zuchtte zó als-ie geschrokt had.

‘Mina, wees nou niet koppig en éét wat,’ zei-die, zich af-draaiend.

‘Bemoei je niet met me,’ zei ze uit de hoogte en ’m nog eens neerzettend: ‘alleen kárákerloze mensen kunnen d’r maag vólladen as ze niet slikken kunnen van zenuwen...’

Pa ging niet direct op ma’s logica in.

Z’n kleverig mondje schoonwrijvend, leunde die achteruit en zei zonder verdere inleiding, botaf, om iemand de stuipen op z’n lijf te jagen:

‘As je dan wéten wil – Leonard Stam het aanzoek om Suus gedaan...’

Eén schichtig eeuwigheidsogenblik dreven ma’s ogen naar de restanten van schol, eiersaus, aardappelen – één sporadisch moment ontstroefde heur deftigheid... Om Suus aanzoek gedaan. Door Leonard Stam van de vleeshouwerij...

‘Aanzoek gedaan,’ schrok Suus – ma zát alweer – ‘aanzoek gedaan, pa?’

‘Ja,’ zei hij *glimmend* en van Suus’ verwonderings-gebluftheid keek-ie knipogend naar wat zwijgen blééf in de leunstoel.

‘Nou?’ vroeg ie toen.

‘Nonsens,’ zei ma, in ’t toon die méérder explicatie vroeg.

‘Dáárom was ’t zo laat,’ grunnekte hij; ‘en nou mot Suus ’t verder zélf weten.’

Suus bepeinsde de graten op ’r bord, pafte met open mond en ogen, die starden alsof ze van ’n inbraak in ’t late avonduur vernomen had.

Ze was dik in de zeven-en-twintig en al vrijwel ouwbakken.

En, gús, nou zo onverwacht die Stam met z’n brejen rug en z’n dikke handen. Gús, daar had ze niks van gemerkt.

Op 't laatste concert in *Artis* had-ie wel 'n glaasje limonade an hún tafel gedronken en telkens schapig 'n ándere kant uitgekeken als zij naar z'n nieuwe das of naar z'n sik keek – maar gús, an 'n ánzoek had ze ook maar niet éffentjes gedacht...

'Nou?' vroeg pa nóg eens en bijna daverend-van-verheuging pikte-die de laatste kapers van z'n bord.

'En waarom zeg je dat nóú pas?' – zei ma perplex van zo'n *bijzondere* man, die als 'n clown kapers pikte en áf kón eten net 'n tijding die élk ander van streek zou brengen.

'Nóú pas,' grunnekte pa, zich verkneuterend bij de idee dat-ie dáálijk, zó na z'n voeten vegen op de voormat, had *willen* vertellen en dat z'em niet an 't woord had láten komen: 'nóú pas – je wou toch niks horen! Je wou toch *met geweld* herrie schoppen over de schol en de stijve aardappelen.'

'God, god, wat 'n man,' klaagde ma.

Doch Suus' smekende stem weerklonk.

'Hè – toe – pa en ma – kibbel nou niet verder. Zég u dan of 'k 'm nemen mot...'

Pa hoorde niet. Dát dee de deur dicht, dat-ie nou nóg op z'n kop kreeg.

'Ben 'k 'r mee binnen gekomen?' vroeg-ie vlammend betogend.

'Daar mot 'k na rájen,' zei ma wee van bedwongen eetlust, wee van d'r tweede glas water – en nou die *bliksemslag*!

'Wel álle machtig!' spoot meneer op als 'n vuurpijl.

'Pa – zeg u nou liever of 'k 'm némen zal,' drong Suus aan, thans *dromerig* de maneschijn scholgraten bestarend.

'Daar blijft-ie bij éten,' smaalde ma: 'dat zegt-ie als-ie kláár is.'

'Had me niet 't eten vergald,' verweet pa.

'Egoïst!' schold ma schamper: 'ik die nog geen hap heb gegeten...'

'Had wél 'n hap gegeten,' zei pa driftig opstaand: 'ik

kwam binnen – toen begon jij over de schol...'

'Nee, 'k zal me mond houden,' glimlachte ma verwonderd:

'vóórgister kouwelappen en hard geworden capucijners...'

'Had ze wárm gehouen – als je 'n huishouen verstaat,'
zei hij driftig.

'Wel zeker! – Wel zeker! – As 't weer gebeurt ga 'k met
Suus vooruit eten, kan jij de kliekies krijgen! 'k Zal me
uithongeren voor jóú!'

Afgemat zweeg ze.

En pa, in de stoel bij 't raam, zwéég.

Toen klonk nóg eens Suus' peinzend-klagende stem:

'Zeg u dan of 'k 'm némen zal, pa!...'

Er kwam geen dádelijk antwoord.

Tegen acht uur werd in 't zijkamertje een kil-klukkende
verlovingskus gegeven.

Tegen negen at ma 'n paar beschuitjes met marmelade.

Monna Vanna

Zó was 't gordijn gezakt, of ze schoven al langs de knieën van mensen die nog zaten.

De laatste tien minuten had pa met z'n dik-gouden horlogie gefrunnekt, had ma met 'n haarspeld de knoopjes van 'r handschoenen bepeuterd, krielig van ongeduld, 'r adem inpersend om 't weerbarstig glacee over 't papvleesje te wringen – had Semmie stiekem z'n waterproof aange trokken, bang voor 't kurkig gekreukel dat lawaaide as 't omslaan van verse kranten – had Roosje, de énige-van-kunst-angedane, sip zitten kijken met 'n zwaar neer-wiggende lip en oogjes gespalkt. Net slikte ze 'n traankop, zocht ze d'r zakdoek die klef lei te broeien naast 't versmolten toetje drups, toen ma's elboog 'r porde:

'Roosie, neem vast je boa...'

'Jakkus – stil nou!' had ze korzelig gezeid.

'As we de tram missen, kennen we lópen,' fluisterde ma, onrustig verzittend.

'Ma, hou toch je mónd!' snibde Roosje, en zich gretig verdrinkend in 't geluid van 't toneel, schoof ze zover mogelijk af – tot 't doek viel.

'Vooruit! Vooruit!' maande pa.

Sem drong op, ma drong op. Klappen was goed voor mensen die dicht in de buurt woorden, die geen trammetje konden verspelen.

Háástig voortduwend, de vestiaire met z'n gejaht van angstige mensen voorbij, schoten ze de schouwburg uit. Pa en Sem liepen op 'n draf, pa heupwieblend, pijnlijk soms stuipend door zijn eksterogen – Sem, als 'n haas. Tegelijk zwaaiden, speerden ze de parapluie's 't aanroddend tramlichtje bedreigend.

'Hé!' riep Sem.

'Stop!' riep pa.

De tram, die juist op de wissel kwam, kneep komiekig z'n rood oogje dicht.

‘As we ’n hálleve minuut vroéger waren opgestaan,’ hijgde ma, de woorden met schokjes verploffend, en weer ademzuigend als ’n defecte tuf-tuf: ‘dan zouen – dan zouen we ons nou geen ongeluk hoeven te lopen...’

‘Kom dan!’ wonk pa – z’n parapluie zwiepte alarm.

Ma’s hand-kluifjes, geperst in de nieuwe glacees, hielden de rok-zwoegingen op. Ze was een zware, kortbenige vrouw, ’r taille smolt in de logge heupen, nauwlijks in vraagtekenlijn. Ze kón dat niet. Ze kón niet hollen in ’n vaart over puntige keien. ’t Was geen doen. De halve laatste acte van dat stuk-zonder-aardigheid, had ze voorvoeld dat ze zou moeten draven om de tram, de tram die óf óver de wissel, of net óp de wissel kwam, óf vol zat, óf niet in ’t zicht was. Je zou ’r van afzien na de komedie te gaan.

Blazend, de lucht bebijtend, ’t vet strotje in klopping, de elbogen suikerpottig gehoekt tegen ’t glanzend gebol van ’r zijden japon, de blad-suizende zijden japon die mokkig om ’t puffend, hijgend vleesjesbeweeg sloot, schokschudde ze naar ’t knipperend tram-oogje. Even, toen ’r voet, van ’t máchtig-ongewone bijna zwikte, wou ze ’t opgeven, maar pa zat al in de tram en Semmi, driftig-gebarend, de voet op de treeplank om z’n beurt te markeren, zette ’r aan met geschreeuw dat ’n russische danseres zou gestriemd hebben. Ademloos, slik-smakjes proestend, greep ze de koperen handvatten. Sem lei z’n handen om ’r heupmiddel, tilde, snauwde benauwd:

‘Toe nou ma – as u láng zeurt...’

Ze zat, helemaal weg van pa. Sem stond met Roosje op ’t achterbalkon. En terwijl de volle tram door de rails gleed, wrokte ze over ’t ogge-nebbiesch plezier om zó na huis te kommen, om je zelf ’n ongeluk an te doen in plaas van ’n endje te missen, in plaas van vijf minuten vroeger op te stappen, in plaas van behoorlijk op je gemak bij de wissel te wachten.

Op ’t bordes, terwijl pa met z’n kippige ogen, natuurlijk de verkeerde sleutel probeerde, begon ze d’r verwijtingen:

'...Aardige-verstoorde avond – 'k heb nóg kloppinge in me hart van de tram. Zal jou je zorg zijn!'

Pa, onlekker, laat-avond-huivrig – 'n tocht as 'r langs je voeten streek in 't parterre – pa, uit z'n humeur door zóveel geld voor 'n práát-stuk, 'n stuk van práten-de-héle-avond, 'n stuk zonder een witz, 'n stuk waarvan je nét zoveel navertellen kon as van 'n gesloten-Zondag-achtermiddag; – 'n nákende juffrouw in 'n lánge mantel die bij 'n heer in 'n tent op bezoek kwam en dan de strijd – de strijd – of ze al of niet 'r fatsoen had gehouen – 'n stuk dat in twéé woorden te zeggen was, 'n stuk waarvoor de godganselijke avond gebruikt wier, terwijl je net zo wijs bleef as in 't begin – pa, geprikkeld – onaangenaam door geen sigaar van kwart voor acht tot bij twaalf – in de pauze most-ie en zou-die mee in de dámesfoyer – pa was dadelijk bereid weerom te ruziën.

'Wát mijn me zorg!' beet-ie van zich af: 'ken ik rúiken of de tram 'r is of niet?'

'Je ken vroeger opstaan,' zei ma.

'Ken ik rúiken!' herhaalde pa kittig: 'ken ik ruiken of 't stuk op z'n end is?'

'Dat ken 'n klein kind ruiken,' hield ma vol.

'n Klein kind in jóúw land!' keef pa, de deur eindelijk open bonzend.

Semmie bukte om de laatste post op te rapen, die in 't portaal op de mat lei. Voor de kranten die de bus verstopten, most de klep 'r uit as ze 'n avondje vrij namen. Pa streek 'n lucifer af, lichtte bij.

'Nou – mot 'k búiten blijven?' drensde ma: 'eerst me dood hollen voor de tram – dan 'n uur in de kou staan!...'

'Ma wat overdrijft u,' klonk Sem's gebukt stemmetje. 'D'r leit nog méér bij de parapluiebak,' wees pa, de lucifer loslatend die naar z'n vingers kroop.

'Da's niks pa – da's 'n cirkelèr,' zei Sem.

'Wat zeg je me dáárvan – nee, wat zeg je me dáárvan?' – gromde ma smadelijk: 'daar mot 'k bezweet op de stoep

blijven wachten!...'

'Wou je op de laatste post trappen!' zei pa, allerkribbigst. Sem liep door. In de achtergang – donker – violette de lucifer – omkoepelde handekom, beet 'n spichtig-beklad neusje met snordons. Zachtjens stéég 't violet en plots ópfelde het krijtwit der gang met het gapen der huiskamerdeur. De buitendeur klepte in 't nachtslot, de veiligheidsketting rammelde in de haak.

Toen werd het een korte bedrijvigheid.

Roosje, goedig-versuft van emotie, wipte 'r manteltje, 'r boa an de kapstok, zette water op voor koffie. Zonder 'n gróte kop koffie – half-melk, half koffie, ging pa niet slapen.

Sem schudde het rooster van de vulkachel, schepte cokes in 't gat.

Ma, zuchtend, blazend begon 'r avondtoilet. Eerst de gespannen glacees die rooie striempjes om 'r pappolsjes hadden getrokken, toen de hoed met overdure zwarte veren uit Parijs. Dan trok ze de witte banden los van de zijden rok, die ritsend, als herfstblaren suizelend – herfstblaren, gelijk ze wel schuren en stuiven langs de wegen en zwartstaand geboomt – zakte op 't vloerzeil. De zitten onderrok van safraandoffe glans met hooggeplooid stootkant, rees uit 't zijden gedeuk, dat ma als een wering omgaf. Ma stapte er óver, gladde de rok op een stoel, en, puffend nog steeds, loswrikte ze de knoopjes der zijden blouse tot ze de knippen van 'r corset, 'r drúkkend, benauwend corset te pakken had. Toen hield ze hals-aderzwellend 'r adem in, dreef de dikke vuistjes stevig te zaam, knip na knip lozend, zuchtend, blazend en mals-uitademend, alsof ze op 'n vroege lentemorgen de geuren van velden en wei door een open zonne-venster snoof, lei ze 't raar-slap corset, dat zonder zijn inhoud zeer levenloos aan de verwelkte rijgdraden bungelde, op 'n ándere stoel.

Toen ontspande ma, minzamer blazend, op 'n dérde stoel en zei: 'Sem!'

Sem, goed-gedresseerd, gehoorzaam-rijp ventje, wist wát ma wou zeggen, wist 't van ouds. Ma kon niet bij 'r bottines kommen. Zónder hem zou ma met 'r bottines an naar bed kunnen gaan, omdat pa te lui was en Roosje geen kracht genoeg in 'r vingers had, om ma's stijf-zuigende bottines van de immer-uitzettende voeten te trekken. Semmie, de handen nog zwart van 't poken en cokes-geschap, – 't ging in één moeite door – zette zich schrap met één voet op de grond en de armen achterwaarts om de stoel-leuning – de bottine kraakte – Semmie werd rood, ma bibberde – toen, met een ploffende zucht alsof 't laatst restantje lucht een fietsband ontspoot, klukte de bottine van ma's ópcáncanerende voet. Zo geschiedde 't met de andre bottine.

'Hè! zei ma, de handen schurkend over de plek waar 't corset z'n groefjes gesneden had: 'hè, wat 'n opluchting – daar klee je je voor an! Da's me éérste lekkere zitje vanavond. Hij met z'n Monnewánne, z'n Monne-wánne. Nou ben je na Monne-Wanne gewees – nou heb-ie Monne-Wanne gezien! Je mot me nodig weer is vragen voor zo'n schlemielig stuk!..'

Pa, lekker zuigend op z'n éérste sigaar na kwart voor achten, 'n zwaar-zwarte, rookbulkende sigaar, pa die de post-van-geregeld-niks had ingekeken en de kranten op 'n hóópie gevouwen, omdat 'r toch niks van lézen kwam zolang ma om déze tijd op was, pa blij dat-ie weer rustig thuis zat, weg uit 't druk gestommel in schouwburg en foyer, de foyer met z'n ógen-pijn-doend licht vooral, pa die vóélde dat ma weer in d'r sas was, nou ze d'r knellende bottines, d'r corset en d'r zij kwijt was, pa verdedigde zich zonder slaapstorende drift.

'...Stond in de kránt dat 't 'n prácht van 'n stuk was – Ken ik rúiken wat 'n stuk is dat 'k niet gezien heb!'

'Hoeveel keer vraag-ie nou nóg vanavond of je 't rúiken ken?' – hamerde ma: 'nee, jij ruikt nooit wat?'

'Jij ruikt 't wel!' zei pa kalm-wijs.

Roosje, 't zwart-wollig hoofdje met 't bovenwaarts dik-kroezig vlechtje bij de lamp, dekte tafel. Even hield ze in droom 't bordje met de geraspte kaas in óngezien even-wicht. 'r Gecerneerde ogen keken strak in 't licht en 'r stem ging over de geraspte kaas op pa toe:

'...Pa, zou 't gebéúrd zijn?'

'Ach, wel nee!' zei pa met zangrige zekerheid: 'gebeurd! gebeurd! Ja, die dingen gebeuren!...'

Het nápraten over de kunst-van-de-avond bloeide plots open als een bloemkop in uchtendzon.

'Gebeurd,' zei ma, 'r voeten warmend op de rand van de kolenbak: 'gebeurd! Véél ken 'k begrijpen, maar hoe ze zó iets bij mekaar verzinnen – hoe ze kommen an de inval, om 'n getrouwde vrouw met niks an as 'n mantel over stráát te laten gaan – wélke réchtschapen vrouw zal 't doen? – och, wat 'n ongiijn! – 't bestáát niet...'

Ma sprak met nijdigheidjes in 'r stem. Asof ze niet opgelet had dat pa telkens door de toneelkijker had zitten loéren. Dan had-ie wel kwasie-kwas gezeid dat-ie die Monne Wánne *niks* vond, dat-ie knappere Monne Wánnes gezien had, maar as 'n man an z'n éigen vrouw zei dat-ie 'n ándere vrouw *niks* vond, dan wist je genoeg, dan wist je hoe laat 't was.

'Kemedie die is kemedie,' redeneerde pa met verdedigende klankjes tegen ma's in accenten geleide aanval: 'in de kemedie mag álles...'

'En wáárom zal in de kemedie álles maggen?' vroeg ma met een diep man-wat-doe-je-onwijs-toontje.

'In de *Juive*,' rekende pa voor, 'wordt 'r een verbrand – wórdt ze verbrand ja of nee? – in *Paljas* steekt de man z'n vrouw dood – wórdt ze doodgestoken, ja of nee? – in – in de *Twee wezen*... weet 'k veel wat allemaal in de *Twee wezen* gebeurt!, in – in' – z'n stem schoot in 'n driftig cadansje, omdat ma wou afstrijjen – 'in *Hammelet* loopt – loopt – hoe hiet ze? – te zingen voor ze in 't water springt – dat doe je óók niet – je zingt niet as je van

plan ben je eigen 'n ongeluk an te doen. Waarom zal die Monne Wánne niet in 'n enkele mantel lopen, as de stad gered mot wezen?"

'Omdat – omdat,' zei ma ineens ráák 'r gawe tanden in z'n redenatie zettend: 'Omdat 't geen pas heit...'

'Pas – pas – wat doe 'k met pás?" sprak-slurpte pa, de grote koffiekom voor zijn baardlippen.

'Of jij nou met pás doet,' zei ma, walgelijk-kalm 't zilveren lepeltje door 'r koffie kringelend, 'of jij nou met pás doet – 't heit geen pas voor jonge meissies. Ja, 'k had daar Roosie meegenomen, as 'k 't geweten had! De vrouw mot nog gebóren worren die 't nadoet. 't Bestaat niet. Noem d'r is één op die 't doen zou. Al zat heel Amsterdam op hete kolen dan dee 'k 't nóg niet...'

Sekuur, zéker van 'r zaak, knikte ze de nikkelen knop van de vulkachel toe. 'r Dikke voetjes stevigden op de rand van de kolenbak, 'r kuiten schuwden van onder de stootkant des onderroks, 'r volpropt, vettig lijfje, zwaar-weeldrig in 't openpuilen der blouse, vulde de piep-angstige stoel. En terwijl 't linker-paphandje de ham-elboog van de rechter-arm steunde, smolten 'r lippen om 't randje der kom zoete-koffie.

Even snurkte de vulkachel, klonk Semmie's gesmak, Sem die reepjes brood in 't koffievijvertje doopte en zachtkens met hengelend beweeg de bruine brokken verslorpte vóór ze braken.

Roosje zat stil, zonder trek, luistrend naar pa en naar ma die *wisten* van de Mysterie des Levens.

'...En as je nou je man en je kindren van de dóód kan ophalen,' begon pa weer, de lamp in blauw rookwazen dampend, 'as we állemaal op sterreven leien – dan dee jij 't zelfde van Monne Wánne...'

'Al kon 'k 'r 'n tón mee verdienen,' zei ma, 'r éne voet bij-trekkend die te warm werd en rooksmeulinkjes kreeg van indampend vocht – de zool had 'n lek – 'al kon 'k 'r twéé ton mee verdienen, dan nóg niet...'

'Dat zeg-ie nóú,' wijs-knikte pa.

'k Antwoord je nie-eens,' zei ma: 't is me de moeite niet waard. 't Bestaat niet.'

'Alles bestaat,' zei pa, dom in late-avond-contramine.

'En as 't wél bestond,' viel ma uit, 'dan zou jij zeker zeggen: gá...'

'Nee, dat zou 'k natuurlek niét zeggen – daar zou geen haar op me hoofd an denken.'

'Anders net iets voor jóú om iemand voor schandaal te laten lopen – je zou je d'r druk om maken!'

'Wat mot je van mijn!' zei pa gemelijk, de kop op 't schoeltje dompend: 'Wat doe 'k nou? Ga wel in 'n mantel, ga niet in 'n mantel! Me zorreg!'

'Z'n zorreg – z'n zorreg!' herhaalde ma, klagelijk.

'Daar leg 'k hope cente voor neer om 'r Monne Wánne te laten kijken en daar zoekt ze me roezie!'

'Wie heit je 'r om gevraagd!' zeurde ma: 'as 'k wél is 'n blauwe Maandag met 'm uitga mot 'k 'n stuk van anstoot zien en me 'n hártklopping voor de tram lopen. Daar *trac-teert*-ie me op!'

'Nacht ma, nacht pa,' zei Roosje opstaand. 't Kon zó wel 'n half uur duren. Terwijl ze in de gang d'r vlecht losvingerde, hoorde ze nog flauw pa's stem: 'n Vrouw as jij!...' En ma's driftig antwoord: 'Wat 'n vrouw as ik! – Had 'n vrouw as Monne Wánne getrouwd! Dan liep je nou met gaten in je kousen!... Had...!'

Feest

Op z'n bed had ze 'm 't *cadeau* gebracht, de gouden ketting in 'n keurig foudraal. En toen-ie, slaperig nog van 'n hele nacht nerveus gedoezel, met onthutste verwondering de schakels door z'n ouwe vingers liet glijen, kijkend alsof-ie 't niet gelóófte, zei ze plezierig: 'Ja, 't is góúd – dacht je soms dat 't?...' Nou daar zou ze 'm effen van overtuigen. Met 'r dikke wijsvinger wees ze de merken, bracht z'n bril. Ja, nou zag-ie 't ook.

'Meid, ben je niet wijs,' mopperde-die glimlacherig z'n hoofd schuddend: 'is me dat 'n geld uitgeven – wat 'n pracht van 'n ketting...'

'En andoen vandaag,' zei ze, z'n geklede jas met 'n schoon front klaarlegend.

'De ketting ja,' knikte-die: 'maar me jas, nee hoor! Wat motten ze denken? Nee – Nee...'

Oud in de alkoof, érg oud met z'n bed-verward zilvergrijs, dat enkel aan slapen en nek nadonsde – als-ie uitging droeg-ie 'n pruikje – zat-ie de geklede jas te bestaren. Hoe ze daar an kwam? As niemand 'r op kantoor an gedacht had, zat-ie voor zot, zouen ze 'm allemaal malle vragen doen.

'Hú!' – lachte ze vals-luchtig: 'k wed mét je dat ze 't kantoor hebben groen gemaakt. Maak je maar niet ongerust. En ás ze je binnen roepen – en ás ze wat aardigs bedacht hadden, dan kan je 'r niet bijstaan met inktvlekken en kale mouwen. Kom 'r nou maar uit...'

Vóór ging ze 't tafeltje dekken. En haast grimmig, met denkgroeven om 'r mond en bitse bewegingen, zette ze de extraatjes neer, de feest-extraatjes. Want as niemand, god-beware, 'r wat an dee, dan zou *zij* 'r 'n feest van maken. Netjes gladde ze de óngewone plakjes rookvlees, ijverig bewreef ze de kaasstolp met 't halve pondje Leidse – voorzichtig liet ze de twee eitjes in 't theewater zakken. Elk 'n

ei. Elk boterhammetjes met rookvlees. Elk 'n schijfie Leidse na. Toen stopte ze z'n nieuwe goudse pijp, de pijp die bruiloftachtig-lollik dee van groen en blommen, en toen ging ze voor 't raam d'r vóórproefje thee slurpen, luisterend naar z'n geloop en geplas. Nou wies-die z'n hoofd. Nou spoelde-die z'n tanden. Lieve God – ze kreeg 'r tranen van in d'r ogen. Zo'n frisse ouwe man, 'n man van zeven en zestig die nog zo ópgewekt was, zo proper en precies. En 't belabberd idee, dat ze misschien met d'r tweetjes alléén zouden feesten, dat de firma 't vergat... Toen-die 'r vijf en twintig jaar was, had niemand 't opgelet, had geen kip 'r over gesproken, was-ie stil thuis gekomen, verwonderd-mopperend dat 't toch wel 'n felicitatie waard was geweest. Maar hoe gaat 't, Jans, had-ie geredeneerd: as jongen van zeventien ben 'k 'r gekomen en och in de zaken-drukte kan je van 'n patroon niet verlangen, dat-ie 'n datum in z'n hóófd heeft. Dat zit nog, vader, had zij gezegd: in jouw plaats had 'k gezeid: meneer, van de week ben 'k vijf en twintig jaar an de zaak verbonden. Nee, had-ie rustig dampend geantwoord: dat kan je zélf niet zeggen, dat mág-ie zelf niet doen – da's gewoon vrágen om 'n cadeau.

Nou waren 'r wéér vijf en twintig jaar verlopen.

Vijftig jaar. 't Was zo makkelijk te zeggen. Vijftig jaar lang zonder één dag ziekte of vakantie – 's morgens negen uur present en zes uur 's middags gedaan, as 'r geen avondwerk was. Vijftig jaar lang de boeken bijhouden – in 't begin bijna alleen, nou met z'n twintigen, zó as de zaak was vooruitgegaan. Vijftig jaar op 't zelfde salaris met dezelfde nieuwjaarsfooi. Vijftig jaar arbeid als 'n automaat, de maandbalansen, de contrôles, de óuwe rekeningen, de óuwe hoofden. Vijftig jaar over de lessenaar gebogen, met uitzicht op 't klimop van 't binnenplaatsje. En niks in die jaren veranderd, dan dat de oude patroon dood was gegaan en de zoon z'n vader opgevolgd. Vijftig jaar – toen ie op 't kantoor kwam, was-ie 'n blonde krulkop, onge-

trouwd – nou was de vrouw gestorven, woonde-die met z'n dochter samen, droeg-ie 'n pruikje.

Jans, 'r kopje thee slurpend, zat sentimentelig te zuchten. Anderhalve maand hadden ze 's avonds af en toe over *de dag* gepraat. Als 'r in de krant van 'n feest gesproken werd, van 'n politieagent, die vijf en twintig jaar dienst had, of van 'n leraar aan 'n hogere burgerschool die z'n zilveren jubileum gevierd had, zei ze in 'r eenvoud: 't Is me wat! Wat 'n kouwe drukte! Jij bent al haast *vijftig* jaar in betrekking!' En toen 'r ééns in de krant 'n halve kolom stond van 'n sluiswachter die vijftig jaar de sluizen geopend had en feestelijk was toegesproken en 'n enveloppe had gekregen – las ze 't relaas tweeëmaal over, tweemaal hárdop. Nog 'n maand, dan was 't bij hún ook. 't Oude boekhoudertje knikte dan, maar lachte niet. 't Is raar,' zei die: 't is raar – niemand zegt 'r op kantoor 'n wóórd van.' – 'Je hebt nog een en dertig dagen,' troostte zij sekuur: 'heus, ze vergeten 't niet.' Van een en dertig werd 't acht en twintig, zeventien, tien... Telkens als-ie tegen zes uur thuiskwam, zat ze in vragende afwachting. Maar nieuws bracht-ie niet mee. *Als* ze wat doen wouen, niewaar, *als* ze 'm nu op 1 Augustus 'n attentie wouen bereiden, dan mocht je toch verwachten dat de een of ander Bredé, die Indië behandelde of Vorsterman, de correspondent, of Van Velzen, die 't journaal bijhield, om van de jongeren niet te spreken, allicht 's 'n woordje lieten glippen. Hoe licht zeg je niet: Nou, De Haan, 't is haast één Augustus – of: De Haan, je doet je zaakjes toch nog best met je vijftig jaar dienst – of: De Haan, in vertrouwen gevraagd, wát zou je willen hebben? Maar geen kik – gister, één-en-dertig Julie, hadden ze allemaal gewoon d'r werk gedaan, had niemand de flauwste toespeling gemaakt. Voor 'n week had Jans 'r 's avonds bijna ruzie om gekregen.

'Zeg je hún niks vader?'

'Nee,' zei hij, z'n oude pruike-hoofdje ernstig schuddend: 'ik zeg niks.'

'Nou, as ik 't zeggen mag – dan doe je idioot! Is 't zo'n moeite om Bredé of Vorsterman of 'n ander iets te laten merken?'

Hij schudde 't hoofd. As anderen 't zo deeën, mosten ze 't zelf weten. Hij dee 't niét. Hij was van 'n *ander soort* dan de tegenwoordige klerken, die om 't half jaar bij 'n andere patroon waren. 't Had geen hóúding 't *uit te lokken*. Dat was niet fatsoenlijk.

De rookbuilen ploften z'n genepen mondje uit, dat smakte en beet. Z'n wenkbrauwen gromden – rimpels spannen van z'n ooghoeken naar 't pruikje met z'n bizarre randing van mollig grijs en pluizig zilverwit. Z'n heel ouderwets, scherp oude-heer-gezichtje snauwde de mogelijkheid af van 't zelf in herinnering brengen, van 't zélf praten over *de dag*, de naderende gápemde dag, de dag die als vreemde verheuging in de woestenij van dorre, machinale plichtdagen was genaderd, nu een zwarte lustloze dreiging leek – als de Firma niks dee...

Toen had Jans, die in geen jaren 'n pen in 'r handen had gehouden, de *listige* gedachte, 'n briefkaart te schrijven, 'n anonieme briefkaart. Drie had ze 'r verschreven, drie met ándere aanloopjes. De laatste zwaar van inkthalen had betoogd: 'Mijnheer, ik deel U mede dat 1 Augustus de heer Alexander de Haan vijftig jaar bij U in betrekking is, doch daar ik ongenoemd wens te blijven teken ik niet.' De hele nacht had ze wakker gelegen, angstig door 'r dúrf – en 's morgens, toen ze melk ging halen en 'm op de bus wou doen was ze teruggeschrikt van de brutaliteit – want dan wier vader natuurlijk bij de Firma binnen geroepen, zouden ze 'm de briefkaart laten zien en vragen of 't wáár was, en al kreeg-ie dan nóg zo'n boel – háár handschrift op de briefkaart zou die herkennen en 't 'r met *zijn* ideeën nooit vergeven.

't Most z'n beloop hebben.

Honderd tegen één dat ze 'm *verrasten*, dat 'r 'n hoop in stilte gedaan werd...

'In de puntjes, hoor,' zei ze toen-ie kwam ontbijten. Je zou wáárachtig niet denken, dat-ie zeven en zestig was, zó keurig zag-ie d'r uit in z'n Zondagse geklede jas.

'Zou je je jas niet ópen houden,' zei ze nog eens: 'dan *zien* ze de ketting.'

'Nee,' lachte hij, verlegen voor de spiegel. Je herkende je zelf haast niet *in de week*.

Ze ontbeten. Ze aten net als zij 't bedisseld had, 't feest – ontbijt van eieren, rookvlees, kaas, krentebollen.

En kwart voor negen stapte-die de deur uit met de belegde, de éxtra-belegde boterhammetjes in 'n ouwe *Standaard* – anders las-ie niet.

Vijftig jaar was-die zo 't weggetje gegaan, langs de Weesperzij, over de Hogesluis, door de Utrechtse straat...

D'r was heel wat bijgebouwd in die tijd – o jee, 't was nog zo lang niet geleden, dat de Weesperzij 'n buitenwijk was, dat dáár de stapels buizen van de gasfabriek leien... Maar bijgebouwd of niét bijgebouwd – hij was z'n wegje gewandeld, élke dag mét 't boterhammenzakje – vroeger met dikke boterhammen, toen-ie al om tién uur 's morgens geeuwonger had en stiekem hapte als-ie de brieven in de loketkast opborg. En komiek, om bij te lachen as je 'r over nadacht, as je om ál die kleinigheidjes dacht: vijf-tig jaar had-ie 'n kop warme koffie van de firma gekregen, Jee, jee, as-die liep uit te rekenen – zes koppen in de week – was drie honderd twaalf in 't jaar – dat was in de vijftig jaar vijftien duizend zes honderd koppen koffie – knáp dat-ie 't nog zonder haperen uit z'n hoofd kon vermenigvuldigen. Zo kon je over alles nadenken. 't Was 'n wonder, dat God 'm al die tijd *gezondheid* had gelaten. Nee, niet één dag was-ie thuis gebleven, behalve voor de begrafenis van z'n vrouw – en waar is waar: tóen was de ouwe patroon zó hartelijk geweest, dat 'm de tranen in z'n ogen sprongen toen-ie condoleerde.

't Hoekje om. Nou was-ie d'r. Daar had je 't koperen plaatje, 't koperen plaatje dat óók wat vertellen kon. *Den Oude en Comp., Export en Commissie*. En daar had je 't áchterhoofd van de jonge meneer, 't hoofd met 't wit van 't boord. Nou draaide-die zich om, knikte.

Netjes-rustig nam-ie z'n hoed af, bedaard voorzichtig voor 't pruikje, en 't bordesje opstappend liep-ie de lange gang door, de deuren met *Verboden toegang* en *Kassa* voorbij.

De boekhouding-deur piepte, de boekhouding-deurveer zuchtte.

'Morgen, heren,' zei hij, 't endje sigaar op 't asbakje leggend.

De anderen waren 'r al. Hij scheen laat van morgen.

'Jongen – De Haan – mot jij naar 'n bruiloft!' zei Bredé glimlachend opkijkend.

'Nee,' zei hij, z'n stem stokte, z'n hand beefde bij 't asbakje. Allemaal kéken ze, keken ze zoals mensen kijken, die effen d'r werk in de steek laten.

Bij de kast trok-ie z'n geklede jas uit, lichtte 't kantoorjasje van de haak. Toen hing-ie z'n schone manchetten op, opende de lessenaar, klom op de kruk, en terwijl-ie z'n gerij kreeg en de jongste bediende de boeken toeschoof, kromde zijn rug in oude, geduldige kromming.

'Alle drommels!' riep Van Velzen van de overkant: 'wie heeft jou zo in 't goud gezet?'

'In 't goud?'

'Sakkerloot wat 'n mooie ketting...!'

'Heb 'k al láng,' loog hij kregel.

'Nou, 'k heb 'm nog nóóit bij je gezien,' praatte Vorsterman.

Ze werkten, redeneerden 'r wat tussen door.

Over de klimop-muur van 't achterplaatsje snee Augustuszon 'n fel-groene, licht-ketsende driehoek.

En 't windje uit de tuin om de hoek dee de blaadjes spi-

ralen en knikklén.

De muur liep zó hoog, dat je geen hemel zag, enkel de groene, warrelende klimopsprieten, de zwart-groene blaadjes benee, de zilver-stuivende boven.

Tegen elven was de zon weg, werd 't overal egaal grijzig-groen, groen bestoven door stadswalm, groen dat slaaprig bleef benglen op 't windje.

De lippen mummelend tegen 't gepraat in – 't gepraat dat niet mócht, dat je tóch niet verbieden kon – begon-ie te tellen voor de maandbalans, met de pen de cijfers volgend, eerst van beneden naar boven, toen van boven naar beneden voor de contrôle en onderaan elke bladzij schreef-ie met potlood de getallen. Als 't klópte ging 't morgen in inkt. Hij telde langzaam. Soms hield-ie stijf de inktloze pen halfwege 'n kolom, boog dieper naar 't papier, telde voort.

Malle Jans, die gedacht had, dat ze 't kantoor *groen* hadden gemaakt – wat ze nou zeggen zou as-ie thuis kwam?

Trrr...

De electrische schel.

Of meneer De Haan op 't privé-kantoor wou komen. Zacht-trillend liep-ie de gang door, wétend dat 't niks was, dat de patroon en de procuratiehouder netzomin an één Augustus dachten as de collega's, dat 'r geen sprake van kón wezen – maar toch – maar toch...

'De Haan – kijk 'ns vlug na, of we bij Jansen 'n saldo hebben – maar vlúg en sekuur – ze zijn mis...'

'Is Jánsen, mis – Jánsen?' zei 't boekhoudertje verbaasd en 't hoofd schuddend, helemaal *in* de belangen der zaak.

'Ja – ja – kom zélf hier met 't grootboek...'

IJverig slofte hij terug – bleef voor de boekhouding-deur stilstaan, leeg van hoofd, inert tastend naar de deurknop.

Om twaalf uur liet-ie z'n boterhammen staan, de extra-

boterhammen, de extra-boterhammen met rookvlees en kaas.

Maar de koffie dronk-ie – de kóffie.

En om kwart voor zes ging-ie 't weggetje terug.

En stak de sleutel in 't slot.

En zei niks.

Toen begon Jans te huilen en liet in 'r kwaadaardigheid de kip anbranden, de feestkip.

Kopje koffie

Nog eens roerden de bevende ouwe vingers, nog eens slurpte de mummel-lippen.

Maar dan, met hernieuwde kwaadaardigheid, zette hij het kopje op de vensterbank.

‘D'r is niet genoeg suiker in,’ snauwde hij naar de tafelij, waar de zoon driftig te broeien en de dochter snibbig te kijken zat.

En nou de ouwe man, met wie geen huis meer te houden viel, zó drensend, zó sarrend zeurde, terwijl zij 'r zélf twéé lepels in gedaan en hij 't gezien had – nou die voor de derde of vierde maal as 'n onmogelijke kribbebijter ruzie zócht – want dat wás zoeken – nou kwamen ze beiden vals-kwaadaardig los, vergetend z'n lamme benen, vergetend z'n ziek gestel, álles vergetend in de hele middagbenauwdheid van 't kamertje-driehoog.

‘Wou je nóg meer suiker,’ gromde de zoon met driftiglichtende ogen: ‘je heb toch twéé lepels gehad. Je most je ogen uit je hoofd schamen! Kommen we 'r met stelen an?...’

Zijn vuist bestompte de tafel.

En nog in de na-raketting en siddering van kopjes en borden, sloeg de schelle stem van de dochter, harder van schreeuw om de schrik van Jan's drift.

‘Je wor nog lastiger as 'n kind – 't is niemeer met je uit te houden.’

Rukvig bewoog de ouwe man z'n elbogen over de leren leuning van de armstoel – grimmig wrikte het hoofd. Effen zat-ie stil, niet wetend wat-ie 't eerst zou zeggen, nou die zo gruwelijk gelijk had en zo gemeen wier gekoejeneerd – d'r was niét genog suiker in – as d'r genog in was, zou-ie 't proeve – zou-die niet méér vrage. – Moste kindere 'n zieke vader suiker weigere? – Was 't niet meer as honds?... Eindelijk was-ie over z'n hese woede heen, kon-ie weer práten.

'...En – en – 'k drink ze zo niet... 'k Ben koffie met suiker gewoon... én én nou drink 'k ze helemáál niet...'

Z'n bevende benige hand duwde 't kopje verder – de koffie spoot over de rand, over het bakje, langs de vensterbank.

'Je zou...' dreigde de dochter.

Maar de zoon, óp van de eeuwige ruzies om niks, snee haar dreigement af.

Wéér dreunde z'n vuist op de tafel, weer grolde z'n stem tussen de matte behangselwandjes.

'...Lus je 't niet – dan la je 't maar. D'r komt 'n end an ons geduld. En as dat zo doorgaat, dan bestejen we je! Heb je verstaan...?'

'Enne toch is 'r geen suiker genoeg in, nog geen hálléf le-peltje,' zei de vader zonderling hardnekkig, maar ver-aarzelend in z'n drift: 'en tóch laat 'k 't stáán...'

'Dán maar,' zei de dochter bot-af.

En in de gloeiende broeiing van 't kamertje-op-'t-zuiden, dat als een gesloten oventje de brandende hette der lucht-loze straat inzoog, hitste, 't ruzie-gezwijg der drie mensen. De zoon en de dochter aten.

De ouwe man keek naar de horren, omplast door het zon-licht dat langs de witte gordijntjes in stadige hijging droop.

Het was langzaam drie-hoog 'n hel geworden, nou vader sinds zes jaar niet meer lopen kon.

Eerst hadden ze hem opgepast, verzorgd, vertroeteld voor zover ze 't financieel konden, had zij 'r naaihuis 'r an ge-given om 'm niet alleen te laten – vroeger verdienden ze alle drie – hadden ze geduldig verdragen z'n buien van kindse prikkelbaarheid.

Maar je went an alles, an ziekte, ellende én lamme benen. As-ie zát, vergat je op den duur dat-ie stakkerig, hulpeloos was, zág je 'm gezond drinken, gezond eten, gezond be-wegen.

En omdat-ie nooit over pijnen klaagde, z'n pijpje rookte,

z'n krantje las, z'n opmerkinkjes maakte over wat in de straat gebeurde, kregen ze ten slotte alleen oog voor het met de dag verergerend humeur, voor z'n vlaagjes drift, z'n kregelig mokken over kleinigheidjes, z'n plotseling onzinnig opstuiven over 'n slecht geboterde boterham, 'n geluid dat 'm hinderde, 'n vlieg die 'm plaagde.

Dán – gedreven door het gedesequibreerde van z'n gestel – keef-ie, zeurde-die, zei-ie alle venijnigheidjes die 'm invielen, verstoorde-die de dagrust en de nachtstille, beheerste-ie het klamme, laagzolderige kamertje als een geraffineerde tyran.

Verstandige, taktvolle lieden zouden mogelijk geduld hebben – z'n zoon, 'n boekbinder, z'n dochter 'n naaister, waren al járen dat gedrens, dat onredelijk ruziemaken beu. De laatste maanden vooral had 't gespannen, telkens om nietsjes, om 'n gebroken pijp, 'n zoete aardappel, 'n vergeten futilliteit – gespannen óók om 't geval, dat de zoon kennis an 'n meisje had en niet trouwen kon met 'n lamme vader op z'n dak.

D'r hoed in de haarwring prikkend, zag de dochter 'm in z'n armstoel zitten, gebogen, nors.

Z'n grijzige baard lei tegen z'n huisjas geplet, de magere handen hingen slap.

Nou toch wel met meelijden – 't werd zéven jaar dat-ie geen trap af was geweest – begon ze wéér met 'm te spreken, maar 't nijdig óp-gluren van z'n ogen, recht op haar toe-bitsend in de spiegel, dee haar stem overslaan in de oude snauwende toon.

'Wil je 'n ánder koppie, vader? Nou geef dan antwoord!'

'Nee – bemoei je met je zelf...'

'Neem 'n wárrem koppie. Die's steenkoud.'

'Nee, – blijf d'r af...'

Toen met 'n laatste opwelling van goedigheid – ze most 'm de hele middag alleen laten – zei ze, zoas je met 'n kind praat: '...Daar dan – hier héb je dan suiker...'

De pot hield ze vlak bij de kop.

Maar opnieuw bevend van geïrriteerdheid, onnozel-driftig, bijna stikkend in de woorden, sloeg hij naar de suikerpot.

'...Weg!... Dan had je me straks motten geloven!... Nou blijf *ik* niet! En hoe eer je uitgaat hoe beter!'

'O man, man!' schreeuwde ze verwoed: 'ik zal God danken as je...'

De toegesmeten kamerdeur dreunde de woorden weg.

Z'n kaken bewogen in steunende benauwdheid. De armen had-ie gestrekt over de stoelleuning, 't hoofd keek de straat in, waar 'n wagen over de keien reutelde.

Grimmig teruggeleund in de stoel, beluisterde hij 't dompen der stappen op de trap.

Nou zat-ie alleen in 't hete, broeiende kamertje. De zon beschaterde de gordijntjes, dreef scherpe lichtwiggen over het kleedje van zwarte, rode gele kleurtjes, dat onder de tafel lei.

Op de kozijnen der opgeschoven ramen, druk tippend tussen de bloempotten, krakeelden en schreeuwden dievende mussen.

Het wekkertje op de schoorsteen, schel van blikglans, tikte onrustig-snel, de poes duttig geschurkt in 'n zongel knorde met zachte, tevreden kreuntjes.

De straat lag verlaten. Overal waren de gordijnen neer, alsof de huizen dooien hadden. De keien leken bekalkt, wittig in mekaar vervloeiend, de stoepranden verwaasden in de brandende zonplassen.

Opgehitst, benauwd, knoopte hij de das rond z'n nek los, ademde zwaar.

Zacht riep-ie de poes.

En met 't dier op z'n verlamde benen, 't hoofd moe achterover, begon-ie nog 'ns zeurig te overdenken van 't kommetje koffie – van de kinderen – van gister de herrie over je-weet-wel-van-van – tot-ie gejaagder naar adem hapte. Hij stikte haast.

De zon scheen vinnig in het kamertje, op de tafel, op het vloerkleed, op het behang. De zon laaide krinkeligen over de potkachel, de ketel, de koperen knoppen. De kon ketste woest tegen de wekker, de bal van de lamp. De zon gleed over het zeil, de stoelen, de ladenkast. De zon warmde en brandde, boorde driest in alle hoeken en gaten.

Toen poogde-die op te staan, vagelijk tastend.

De poes sprong van z'n schoot, kromde haar rug, rekte zich uit. Maar de onmachtige benen verdroegen de lichaamslast niet. Bijna met een smak viel-ie in de stoel terug, het grijze hoofd als in slaap gebogen, de handen als in slaap, de ogen als in slaap.

Door het hele hete kamertje broeide de zon uitbundig van schijn de wanden begloeiend, de dingen beglanzend.

Poes, met 'n zet, was weer op z'n schoot gesprongen, zachtjes knorrend tot 'r kopje in vadzigheid boog.

Tegen vier uur kwam de dochter van 'r boodschappen terug. Goddank dat-ie sliép. Anders kreeg je daadlijk maar mot.

Stilletjes ruimde ze de tafel, begon de kopjes en schoteltjes te spoelen in 't keukentje naastan.

Bukkend over de poes, nam ze 't nog volle kommetje dat de kribbige ouwe niet had willen drinken. Wat 'n koppigheid! Bah!

Nou zou ze zich is overtuigen, ofschoon 't niet hoefde – ze kon 'r 'n eed op doen.

Rustig roerde ze 't kopje, proefde de kouwe koffie.

Asjeblief, om ziek van te worden zo zoet. As die maar goed omgeroerd had. 'n Hele suikerlaag lei op de bodem. De kopjes omspoelend, keek ze naar de lastpost, die Jan belette te trouwen en háár 't werken op 'n atelier onmogelijk maakte.

'n Geluk voor jonge mensen.

En as ze 'm nou niet wékte, kreeg ze wéér 'n herrie van belang dat ze 'm de hele middag liet slapen om van 'm af te

zijn.

‘Half vijf!’ riep ze uit het keukentje.

In de andere kamer sprong de poes op de grond.

Zij, druk wrijvend, praatte hardop: ‘...Nou mot je weer is beweren dat je geen suiker genoeg krijgt... Meer as ’n lepel zit an de bodem... Waar blijf je nou met je kouwe drukte?... Wat?...’

Hij hield z’n mond. Jawel – dat kénde ze – één van z’n manieren om je bloed an ’t koken te brengen.

‘...As je maar weet, dat ’r weinig meer mot gebeuren of Jan doét wat-ie van morrege zei. – Wil je nou is met je eigen ogen zien dat je nog wel twee koppies op zó’n suikerbodem kan bijschenken...?’

Nijdig-blij dat ze ’m nou is met bewijzen op z’n voorman kon zetten, liep ze op het raam toe, bleef halfwege steken om de rare gène die in de zonnige kamer scheen gekomen.

‘Vader!’

Hij bewoog niet.

‘Nou mot je zellef is...’

De adem knapte in haar keel – het besuikerde kopje trilde. Toen, zonder één stap verder te doen, bleef ze sprake-loos, niet meer roepend, enkel angstig starend naar ’t lijkwit hoofd en de paars-grauwe handen. –

Kermis

In je jeugd was 'n kermis 'n zo groot, 'n zo sterk, 'n zo machtig wonderding, 'n zo vreemde beangstigende vreugde, 'n reeks van zulke verscheidene, verrassende, droefgeestige en weer fantasie-verdonderende sensaties, dat je láter, op 'n dag van wat de mensen rijper leven noemen, nauwlijks je vroegere geneugten onder woorden kunt – néé, laat ons zeggen dúrft brengen.

Want, op dié dag, schijnbaar plotseling wákker om je henen kijkend, zie je grijze haren aan de slapen van de vriend met wie je ergens geknikkerd hebt – op 'n stoep – en die je als meisje gekend hebt lijkt al zo oud – hoe zal 'k 't simpel uitdrukken – zo veranderd, vervormd, zo opgestaan als na een lange, afmattende ziekte – en zelf, met je buikje, langzaam verslappend doen, je goedige regelmaat, je tukjes en bezadigd overwegen, je peinzen over wat een heus eigen grafje mét een hekje en wat blommetjes kósten kan – de dingen zijn niet te geef doch noodzaaklijk – zelf bedaarlijk stappend de weg áfwaarts, met glimmende bottines, en de troeble plassen vermijgend – zelf al niet meer in staat tot 'n diepe kniebuiging of tot 'n lustig haasje-over – voel je 't *rare*, 't onhandelbare, 't onwrikbare, 't *hese*, 't heftige, 't dofge-latene, van het mómént.

Ik bedoel, dat bij het onverwacht weerzien van dingen, die in je jeugd heerlijk én volweeldrig én onverwoestbaar geboeid hebben, dingen die je grepen, heen en weer rukten, deden gloeien en hijgen, dingen die nu vaalbleek en plat zijn – het úúr even wil stilstaan, schaduwen over de daken kruipen, mensgelaten als in schemer grauwen, heel het stratenbeweeg schijnbaar terugdeinst, als in de verschrikking van aangrommend onweer.

Zo pleegt de wijde afgrond tussen jeugd, jéúgd en wat láter komt, zich bij buitjes aan te dringen.

Zó – voel je de leegte, 't weg-ge, 't voor áltijd verschim-

de, als je weer 'ns 'n kermis ziet, 'n hollandse kermis en je eerbiedig aarzelt 't schone, rijke, onvergetelijke uit je jongensjaren onder beslijkte schoenen te trappen.

Nee, hérlees nóóit 'n boek dat je in je jéúgd las, nooit Cooper, nooit Aimard, nooit een der goddelijke verhalen van toén – ga 't stuk niet hér-zien waarbij je als kind gesnikt en geschaterd hebt – breek niet 't glas van je herinneringen – want álles wat je later, véél later, voor de twééde maal, bouwend op 't denken, zien, voelen van je kinderjaren, wil genieten – verniel je, vermors je, verknoei je, omdat je handen te sterk en te grof zijn geworden, je hoofd te wijs, je ogen te oud.

Tóén – 't begint áltijd met toen – toén liep je met je kameraden langs de kramen en spullen, gulzig-zwijgend bij 't lekkers waarvoor je geen centen had, of geeuw-hongrig voornemend om van dát 'ns zonder ophouden te eten als je mán geworden was en vrijheid had – toén snoepte je kauwend met voorzichtige tandjes *tezamen* van 'n brok *nougat* – toen was je bang voor de spulleman die als 'n baardige duvel op de grote trom sloeg – toen keek je afgunstig naar de jongens die schiéten mochten, naar kinderen die duiten hadden voor 't wassebeeldenspel, naar de honderden geheimzinnigheden achter geheimzinnige ouwe tapijten, in geheimzinnig halfduister en je draaide je laatste cent óm in je zak, de gore warme rooie cent, die je nou nóg *voelt* als je aan je jongensverlangens terugdenkt – de cent – de éne cent – de cent die je het draaien in de molen, óf twee polkabrokken gaf óf 'n schijfje kokosnoot óf 'n tik op de kop van Jut...

Tóén slenterde je dromend, verlangend, vúrig verlangend. Elke tent was 'n heerlijkheid – élk opschrift – elke schildering van 'n kalf met vier koppen of van 'n dikke dame of van 'n reus of van 'n vrouw met 'n baard. Maar al die dingen kostten dúbbeltjes, héle dubbeltjes. 't Ging niet. Zachtekens schuifelde je met de menigte mee – dromend

bij clowns die als razenden sprongen om mensen te lokken – soezend bij de man met de lánge zwarte baard, die verhaalde van wat 'r te zien was in 'n museum-van-ijslijkheden – glurend door 'n kier bij 'n waarzegster – smachtend weer bij de kramen met 'r suikerwerk, 'r koecken, 'r chocola.

Het is uit.

Het is voorgoed uit.

Maar toch: ik voel 'n rancune, zoals veel kinderen zullen gevoelen, op mijn ouwere dag – niet 'n rancune om 't geen verloren ging, niet 'n spijt over wat heen is, maar wrok over het *zwijgen* der ouwere mensen, als kinderen schaterlachend plezier hebben op 'n kermis – als kinderen grootdromend verlangen naar 'n kermis, als kinderen hunkerend uitzien naar 'n kermis, de kermis van genot, begeerlijkheden, vrolijkheid.

Ik geloof zeer oprecht, dat wanneer een vader of een moeder met 'n kind een kermis bezoekt en 't kind *stijft* in zijn fantasie van kermisgeneugten, in z'n uitgelatenheid over de grimassenmakende clown, in z'n dolle pret als de draaimolen 'n goeie vaart heeft, leeuwen en paarden en schuitten hobbelen, in z'n opgewondenheid ná de vertoning van de man die in de leeuwenkooi gaat en tijgers door hoepels laat springen, in z'n bewondering van kermisreizigerskinderen die óók mee mogen doen, óók duikelen, óók op 't circuspaard rijden, in zijn hele naïve vreugde bij 't kermisgeraas, kermisgewoel, kermisfestijn – dat zulk een ouder, te goeder trouw toch onnadenkend, z'n kind bederft, z'n kind beliegt. Misschien ben *ik* zwaar-op-de-hand, deug 'k niet voor opvoedkundige en is het mogelijk voortreffelijk dat 'k geen *directe* wenken heb uit te delen.

Een kermis lijkt mij tháns een bizar monster, en hideus beest met 'n zoetsappig-lachend én met 'n afzichtlijk-ziek gelaat – 't eerste voor de pretmakers – 't tweede voor de

pret-verschaffenden.

Ongetwijfeld is het zoetsappig-lachend aangezicht 't meest bekend, 't liefst beschreven door heren humoristen, 't zij met een tikje quasi-tragiek, 't zij met wat héuse sentimentaliteit. Ge vergist u, nuchtere lectuur-klant, zo ge mij als pessimist of als cynist ziet. Waarlijk, daar zullen weinigen zoveel energieke levensvreugde bezitten als de giegelende Zaterdagavondkouter – wat niet weg neemt dat een kermis een bizar, lelijk, gemeen, lafhartig monster is, een monster dat z'n muil en z'n knauwende tanden onder 'n rommelzo vlaggen, draaiorgels, wimpels, lichten verbergt, 'n monster dat staat te grijnzen, te sarren, te moorden bij triangel en fluit, bij schaterlach en vreugdegil.

Om te beginnen: een draaimolen is een beul, een kwaad-aardige, liederlijke beul.

'k Heb 'm zien draaien na tiéntallen jaren – en voor 't éérst. Wat 'k vroeger zag tollen, bewegen, flonkren, met gehup van houten paarden en gefloep van houten leeuwen, wat 'k vróéger zag wentlen met satans gegrinnik van spiralende lichten, licht-ketsende lovers, lichtspranklende kralen, wat vroeger vloog en bewoog en joelde en krioelde en voorbij raasde, was 'n absurd fantasieding, was 't be-minlijk, opwekkend, poeslievig preek-gelaat van het monster, dat grollend en dik-lachend en diep ho-ho-end van pret, achter elk paard, elke leeuw, in elke glansbundel van lovers en pajetten te kijk kwam.

Een draaimolen is een beul. Een beul voor de orgeldraai-er, die van 's middags tot 's nachts – 'k durf de úren niet tellen – de slinger draait, drááit, drááit – dan met die, dán met de andre hand – draait dat z'n bezweet wit gelaat vreemdelijk bleekt door de lappen en wimpels en vlaggen – o, 'n zéér bleek, zeer makaber gelaat met pui-lende jukken en omrande dof-gittende ogen – draait áchter z'n schreeuwend, krijsend, buldrend orgel, drááit uren en úren lang in de kleine stoffige ruimte, waarom-

heen de vloer draait, drááit, de vloer met z'n paarden en leeuwen en schuitjes en bakjes. Een draaimolen is een beul. Een beul voor mensen die centen ophalen. U weet, nuchtere, dat die doorgaans een kof bewonen – met die kof van de ene kermis naar de andere trekken, zelf de draaimolen opbouwen, zelf de ganse dag, de ganse avond, de ganse nacht tussen de draaiende paarden en leeuwen bewegen om de hete centen op te halen.

Wárm eten doen ze niet.

Mééstal zelfs geen aardappel.

Ze draaien de dag, de avond, de nacht, slikken haastig wat brood, wat lauwe koffie – draaien, draaien.

's Avonds zien ze er uit geelbleek, bestoven, vrééslijk bestoven, de haren verwaaid.

's Nachts slapen ze *in* de molen, in 't klein obscuur deel, waarvoor de orgelman staat te draaien, *in* 't binnendeel dat bedekt is door afhangende tapijten en lappen.

Ze slapen op de keien – en om zich op de been te houden bij al die vermoeienis – bij dat gedraai, dat spektakel van het orgel, dat gegil en geschreeuw – zuipen ze ook wel jenever.

Werklijk, geheel-onthouders vinden hier 'n terrein voor brave woorden en strooibiljetten en bijbels.

Een draaimolen is een beul. Een beul voor het paard. Heel kleine draaimolens worden ook wel gedraaid door 'n man die duwt en hijgt – maar die verdwijnen.

Jammer voor het schilderachtige. 't Dee zo pittoresk.

Nu trekt 'n paard. Misschien dat de marteling van zulk een dier meer 't gevoel kwetst, dan de bezigheden van orgelman en centenophalers. Smaken verschillen. En dierenbeschermers zijn lang niet verwerplijk, de eedlen!

'n Paard in 'n draaimolen wordt zo verfijnd, zo beestig mishandeld, dat je er verlegen van afziet de kwelling te preciseren.

M'n lieve christen-hemel, waarom stellen ze in de Gevangenpoort in Den Haag het druppeltje, dat dagen lang tik,

tik, tik, tik, op de schedel van de gefolterde, tik, tik, tik, kletst, eerst zachtjes, dan als 'n donderslag – waarom stellen ze zulk een bijna banaal ding als een márteling voor? Behoeft iets dermate petieterigs geëxposeerd te worden? Zullen de ná ons komenden een museum kúnnen aanleggen gróót genoeg om ónze doodsfolteringen – de folteringen die wij beschaafde, ontwikkelde lieden andere mensen en beesten opleggen – in waarheid uit te stallen?

O, (excuseert het herhaald én vervelend ziekelijk stopwoord) – als je zo'n paard ziet lopen in het kleine kringetje, gebonden in 't koper gareel, zo'n paard dat niet trapt, niet slaat, geen kuren verkoopt, zo'n paard dat trouw élk gedeelte van 'n minuut op de hoogte van de orgelman is, zo'n paard dat trekt en sukkelt en langzaam draaft, zo'n paard met z'n onzichtbare, in het hoofdstel verstopte ogen, zo'n paard dat het gegil en gegrol der mensen hoort, het geschetter en gebrul van 't orgel, zo'n paard dat de stofwarrelingen snuift, niet stil kan staan om te eten, niet ophoudt om te drinken, dat enkel draait, drááit – goedig, berustend...

Het is gruwelijk – 't is om bij te duizlen: de orgelman – de centen-ophalers – 't paard.

Doe je keus, lieve lezer. Beklaag naar je lusten en sentimenten de slachtoffers van de beul – de beul die ze voedt, onderhoudt – de beul die je op 'n kermis vóoral moet bezoeken, níet moet voorbijlopen met de malle gedachte: nee, ik ga er niet in, want 't paard en de mensen, of de mensen en 't paard hebben 't 'r zo hard – dát bedoelde ik niet, braven! – nee *ga* met je kinders, laat ze draaien, lachen – wijs ze de orgelman, de mensen, 't paard (met een eminent-populair toespraakje als dit) opdat hun fantasie niet verkankerd blijve, opdat ze iets begrijpen van het kermismonster, de draaimolen-beul, opdat ze niet in later jaren ruw en benauwd en plotsling de ellende ondergaan van tere herinneringen die te modder geraken.

De grote tent met de clowns, de muzikanten, 't spullevolk

— de wafelbakkers — de waarzegster — de schiettent — laat niks van die dingen fleuren opnieuw, tenzij je volwassen van lichaam en hoofd blijft typisch en leuk en komisch te noemen, wat 'n ander honds-miserabel vindt. Als 'n axioma zou je kunnen stellen, dat er nooit iets typisch is aan zwervers, zwoegers, vervallen, kermisgasten en dergelijken. Maar de meest slappe werkelijkheid schijnt daaglijks lachschuddebuikend het tegenovergestelde te betogen, daar, om 'n eenvoudig voorbeeld te nemen, schilders, schrijvers, beeldhouwers bij voorkeur armoe en gebrek als geliefkoosde *typische* gevallen besmullen. Wáár zou 'n schilder z'n modellen vinden — u weet alweer wel: die lekkere, smerige, baardige, vervallen, doorzakte modellen — als Ellende 't werk staakte, niet langer typen produceerde?

Acht uur 's avonds was er gróte voorstelling, ná de matinee. De muzikanten, vier safraangele, verslapte blaas-doe-dels, afgedankte duitse militairen met gele snorren en nieuwe uniformpetten, bliezen op d'r koperinstrumenten. De kleine trom sloeg de slangenmens, 'n verlepte stakker, die niet álles meer kon, stijf was geworden, te stijf voor de grotere caféconcerts. Later, in de tent, zag 'k hem werken, 't óp-pe lichaam wringen. De benen gingen nog wel over de nek heen, de armen deeën 't óók nog, maar de rug boog niet meer lenig, verdraaide 't om dát te verrichten wat tegenwoordig je weinigst-geblaseerd publiek van een slangemens te vergen heeft. Die man, die ouwe met z'n straffe gelaatsrimpels, 't mager bottenlichaam verwarmd in 'n geel demietje, waaronder de tricot-benen *typisch* spichtten, sloeg de kleine trom. De grote, de trom met 't gapend bekken, werd door 'n bleke jongen kerel bebeukt — geen clown maar 'n *ridder*. Ja, op 't gevaar af sentimenteel te worden — (wáár molmt, fidele lezer, de schutting die úw sentement van 't mijne scheidt?) — moet ik 'n ogenblik 'r op los *kouten*. Staand in de mensenmenigte,

die als één lichaam-kluit met vele vaal-rood-beschenen gelaten voor het lichtgat wachtte en drong, zag ik de armen van de bleke jonge kerel in 't ridderkostuum meer dan een half uur trommelen en beuken. De grote trom overdonderde de rode hoofden, de zware lijven, de hele walmende, rokende markt. Toen stroomden we binnen – de vier muzikanten kwamen op de bank voor het toneeltje – het doek rees en als tweede nummer kregen we de bleke jonge kerel, die vlug z'n ridderkostuum had afgestroopt, nu een *stoelenpyramide* uitvoerde. Dat wil zeggen, de ene stoel zette-die op de ander en dan telkens er bóven maakte die 'n hoog-stand, zachtjes bevend – want éérst 'n half uur trommelen, dán hoogstanden maken is nóch gezond, nóch gemakkelijk. Toen de stoelen érg hoog werden, kwam er een jonge vrouw bij, om ze aan te geven, een knappe jonge vrouw (zijn vrouw) in tricot. Die knipperde niet eens met 'r ogen toen de voeten van'r bevende, hoogstanden-makende man in de bovenste friesen haakten. Ze keek stijf omhoog, gewend aan de aarzelingen van doodvallen of kneuzen. En liet, als 'n toetje, 'r naakte (tricot) benen door de kerels in de tent be-lodderen... Na 'n mopje muziek van de vier saffraan-gele tanige muzikanten – kreeg je de bleke jongen kerel wéér – nou als clown met 'n ander tezaam. Ze smeten en sloegen mekaar dat de mensen áchter in de tent, de kwartjes-mensen, gierden van 't lachen. Enorm succes. – Toen trad de slangenmens met z'n verhavend, niet meer willend lichaam op – toen voor de dérde maal de bleke jonge kerel, nou met z'n vrouw. Zij liep, heel dunnetjes, heel slecht over een slap ijzerdraad – het ene eind was aan 'n paal bevestigd – het ander hield hij in z'n mond. Boven, op een stellage, hield hij het leren handvat in zijn tanden geklemd, maakte er wéér hoog-standen bij – zij liep en stapte over het draad – hij, láchend, met gezwollen, haast barstende halsaders, gezwollen aders in het voorhoofd, achteruit geschurkt lichaam, hield het handvat

in zijn (excuseer, nobele lezer) in zijn bék, als een dier, dat iets grijpt, als een foxterier die er op gedresseerd is. Z'n kleur werd bléker, z'n aderen zwollen als blauwe sidderende aders, z'n ogen puilden, z'n kin beefde, z'n haren trilden...

Er was natuurlijk applaus, ofschoon, je die dingen én vrouwen in groter inrichtingen béter ziet, en bijna lijkt het mál zo'n stukje vermaak, zo'n onnozel brok amusement, waaraan we alle gewend zijn en dat 'n goed variëteitenreporter nauwelijks vermelden zou, als iets bijzonders te beschrijven. Ik geef het ook niet al recensie noch als staaltje van hoe je 'n nummer kunt uitspinnen. Ik wilde alleen zeggen, dat de bleke jonge kerel nóg een paar maal optrad in ándere pakjes, tot-ie aan 't slot mede-toneelspeelde in 'n klein melodrama, als Ridder. De voorstelling was afgelopen. Tien minuten later begon een twééde voorstelling, zag ik hem opnieuw bij de grote trom, roffellend, beukend. En de hele rood-bekopte, woelende, kolkende, dringende menigte keek naar 't spullevolk, naar de bleke jonge ridder en de malle kunstemaker-in-het-demietje. Dit nu is nog niet positief sentimenteel. Het komt.

's Middags in het hotel, koffie-slurpend voor het raam, zag ik in de menigte een man en een vrouw. De man rookte 'n duitse pijp en duwde 'n kinderwagen. In die kinderwagen lei natuurlijk een kindje. Toen zette ik m'n kopje koffie neer en keek zolang 'k kijken kon naar de man, de man van de stoelenpyramide, de man van de clownerie, de man van het komediespel, de man van de grote trom, de man van het ijzerdraad, de gespannen halsaders, de uitpuilende ogen, de man die de benen van de 'moeder zijns kinds' voor cénte te kijk zette. Dát was m'n sentimentaliteit en m'n *snobisme*.

Je moet dat volk 's avonds zien – in de tent. In de volksmenigte overdag, met 'n kinderwagen horen ze niet thuis, storen ze je in je kleintje koffie. Ofschoon 't tóch typisch is.

Achter op de markt, bij de draaimolen, had je de paling-wagens en de schietkraampjes voor de jóngens – tweemaal schieten voor één cent; 'r stonden er wel drie, vier naast mekaar. Allemaal concurrenten die de jongetjes poogden te lokken. Op 'n plank waren de schiet-objecten geëta-leerd. Raakte je de roos, dan ging 'r 'n deurtje open, spat-te een pop naar buiten of begon 'n speeldoos te tienkelen. Tweemaal schieten voor een cent en véél concurrenten. Héél aardig hoe die lui an 'r brood kommen. 's Nachts of 's avonds al, sluiten ze d'r kraampjes, die mans-lengte en halve-mans-diepte hebben, gaan naar bed. Onder het aanrechtblad, waar de jongens d'r centen neertellen om te mogen schieten, slapen ze op 'n strozak op de keien. Als je tegen het zeiltje trapt, raak je ze. Daar snurken ze, zon-der middageten, met de ongelukkige duiten in d'r zak. Nee, lieve lezer (titteltjes)...

Ook heb 'k zeer sterk in mijn memorie een kameel. Dat was in het hippodrome. Een hippodrome is een warme ge-legenheid, met een klein arena, veel licht, veel stoom-draai-orgelgeweld, veel montere kermisgangers, veel stof, veel ge-gil. Het sterk potig stoomdraaiorgel met zijn bewegende houten, spelende clowntjes doorbulderde de tent. Er sjok-ken tien, twaalf paarden op de rauwe maat van muziek, die walsen, deunen, en marsen krijste. 's Avonds zes uur begon 't, zag je uit de tentspits rook stijgen, werd het vuur aangelegd voor het orgel. Half zeven snerpte de stoomfluit. 't Duurde tot zolang 'r bezoekers waren. 's Nachts in je hotel lei je wakker gehouden door de buldrende, sarren-de muziekdeunen. Even kijken. Over half vier. Je probeer-de te tukken – zág de paarden, de rondtollende, rond-sukklende paarden met de lachende, lollende mensen – de star-lichtende elektrische melkballen – én de kameel. Die vergat 'k. Als het stoom-draaiorgel begon te razen, liep de kameel langs-zij de paarden, dragend z'n twee burgerjuffrouwen, z'n angstig-gillende juffrouwen, z'n

jool-makende heren. Van 's avonds zes tot 's nachts vier – óngerekend de middag-ritjes als 't druk was – liep de kameel, stappend-als-in-droom, de hals gekromd, de kop in denking vooruit, de ogen mat-glazig, de bovenlip vaagjes mummelend als 'n ouwe-óuwe juffrouw die wat gaat zeggen. Stupiede, dat je bij zoveel wisslend, aangolvend, haastig levensbeweeg de kop van een kameel onthoudt, de kop van 'n sukkelkameel die z'n tien uurtjes lang burgerjuffrouwen draagt, kringetje uit, kringetje in – bij het geweld van 'n stoomdraaiorgel – kringetje uit – kringetje in – en 't gegil van kermismensen – kringetje uit, kringetje in. Zou, vraag 'k, een kameel waanzinnig kúnnen worden? Solide waanzinnig?

In het koffiehuis was het eivol. Daar zaten de lieden te eten, te drinken – na middernacht. Hollanders eten ná middernacht als ze féésten. Je zag de grocjes, de cognacjes, de biertjes, de harde eieren, de zwarte biefstukken, de broodjes met vlees en ham in de rookwalmen heen-scheemren. De stemmen watelden in feestpret, galmend, schreeuwrig, schor. Klonk plots als een klacht 't kuchend gepieng van een gitaar en de schelvalse stem van 'n vrouw. 't Waren 'r drie met 'n man. De man greep in de snaren. De vrouwen zongen tam in 't geroes der stemmen en bord en vorken en glazen. Twee schenen óp, hoorde je niet – waren bleek en vermoeid en zongen met hoesten en schrapen. Om d'r hoofden hadden ze doeken – d'r ogen keken de walmende zaal door, de zaal die vaalde met spiegels als blauw-vette lappen. Drensde alleen de schel-valse stem van de óúdste, 't zoetlijk getril der gitaar. Schreeuwde er een uit 't publiek: 'Ruk uit met dat lamme gejenk!...' Maar moe en versuft als 't paard in de molen, als de kameel uit de tent, gingen ze voort, de gelaten verwit, de ogen ver-doft, de stemmen ver-scheurd, tot een 'r handen ophield en centen, hier en daar, werden toegesmeten.

Je kunt dit niet deugdlijk noch *littéraire* schetsen voor alle theetafels. 'k Geef 't te doen om gaaf en compleet de man te tekenen, de man-van-de-waarzegsters-tent. Dat gaat niet zo vluchtig. Als je ontbeet, zag je 'm vóór 't hotel bezig, aanroepend boeren en boerinnen, geheimzinnig fluisterend, lokkend, vleierend. Als je 't smakelijk tweede ontbijt gebruikte zag je z'n harde Uilenspiegel-kop met de verwaaide vóórharen in de menigte. Als je dineerde, zag je 'm spieden, zoeken, praten, roepen, beweren. En 's avonds, grauw en vuil, in het licht der koperen petroleumlamp zág je 'm, z'n arm leggend door de arm van 'n boer, ernstig redeneren met 'n dienstmeid. Lopend vrát-ie z'n droge boterham. En 's nachts sliep-ie bij de waarzegster in de tent op de keien. Die mensen hebben geen veldbedden, geen picnic-gereedschap. D'r waarzeggersdromen dromen ze in 't tochtig zeilen hok en trekken zo voort van de ene kermis naar de andre, van Heerenveen naar Leeuwarden, van Leeuwarden naar Leiden, van Leiden naar Utrecht...

Dan schieten me beedlende kindren te binnen, kinderen met marmotten, kinderen die centen verdienen omdat d'r ruggegraat zó gebroken is, dat ze op kikkers gelijken. – En meisjes, van zes, zeven jaar, 's nachts liedjes zingend voor mensen die wafelen en beignets eten. – En de zwangere vrouw die niet zingt, niet praat – alleen d'r hand uitsteekt in de snelheid van lampen en licht. – En de straatkunstenmakers – zo *pittoresk* op 'n stuk oud tapijt, op de keien. – En 't eentonig getik der electricieermachines. – En 't ándere hete, angstig geroep, gekijk of 'r geen klanten kommen om zich te laten photographeren of om stukjes gekookte pens te kopen of om zuur te prikken of om 't hoofd van Joe Chamberlain te zien...

Tussen deze taai-hard werkende, zich uitslovene, op 'n beetje negotie drijvende, van droog brood levende, op sten slapende mensen, beweegt zich de kinder-uitgelatenheid en het grote-mensen-plezier.

Het is niet hélemaal in orde, fidelen...
Althans, het is geen volkomen prét.
Ofschoon het typisch is.

De pijp

Wij hadden over ziekelijke hardnekkigheid gesproken, over het verval van karakter, dat van brede frisheid tot grutterige stijfkoppigheid verwordt – toen Hans, z'n baard bestrijkend, het woord nam: 'Ja,' zei hij: "t is tegenwoordig 'n mal gedoe met wilskracht, energie en hoe de dingen meer heten. In plaats van karakter krijg je 'n uiterlijke parodie – boter en margarine – koekoek één zang. Vroeger werd de energie in 'n mens tot 'n daad, vroeger was het gebaar dikwijls verrassend en in harmonie met de koele ruigheid van een periode – vandaag concentreren ze d'r potentia op beuzelzaakjes, zie je mensen d'r leven vergallen door quasi-wilskracht op quasi-gewichtigheden, zie je groteske wilsverspilling aan onthouding van dit of dat, zie je mensen begraven met prachtig-humanitaire stokpaardjes – ja, ja – vroéger was 'n krakter 'n karakter, en thans mijne vrienden, is het overvoldoende als je peuterig je nek weigert te buigen voor 'n bagatel, voor 'n krenterigheid, 'n chimère – of je hart toont of geen hart, warmte of kilheid, 't is bijzaak. Onze tijd is zo gelardeerd van onbenulligheid, dat 'n man die 'n grofheid, onnozelheid of stommiteit góéd volhoudt, consequent volhoudt, met waardigheid volhoudt, allicht het denkbeeld verwekt dat-ie "karakter" heeft, dat 'r iets oud-romeins in 'm zit. 'k Heb eens 'n man en 'n vrouw gekend – ze hadden 'n half dozijn kinderen – en die spraken 'n jaar lang niet met mekaar in 't zélfde huis, want de vrouw had de man beledigd of omgekeerd en nou toonden ze allebei wat 'n zot willetje ze bezaten. De familie sprak van karakter. 'k Heb 'ns 'n vriend naar Indië zien vertrekken, zonder 't meisje waarvan-ie hield gedag te zeggen, om 'n nonsens, om 'n kibbelarij. In elk geval, hij heeft karakter getoond, zeien ze allemaal. En zo regent 't om je heen van klein, minderwaardig gedoe, dat de schijn heeft iets te zijn, maar in de ware eerlijke grond gruwelijk-mál, benauwend, har-

teloos, meelij-wekkend is, vooral als 'r kostelijke kinderen mee gemoeid zijn. Mag ik jullie 'n voorbeeld vertellen?...' 'We dachten dat je al klaar was,' spotten wij: 'je inleiding is zo lang-ademig...'

Hans glimlachte: 'k Had m'n inleiding driemaal langer willen maken,' zei hij: 'want de meeste mensen-met-karakter horen die dingen te weinig, bedot als ze worden door hun omgeving...'

'Ter zake!' riepen wij ongeduldig.

'Goed, Goed,' suste Hans: 'k Val met de deur in huis. Mijn vader en mijn oom waren zo twee mannen van-karakter, twee die meenden dat de aarde 'n schommeling minder zou maken, als ze 'n streepje toegaven, twee moderne peuterigheden-vreters – 't begrip ijzervreter is ver-eeuwd. Oom was uiterlijk 'n geweldenaar, driftig, gauw klaar met 'n onvertogen woord.

Vader was uiterlijk kalm – een die z'n drift opvrat, bleek werd, maar zich zelden versprak. Als ze van mening verschilden en vader in de contramine bleef, was de finale meestal zó, dat oom bloedrood werd, met z'n vuist de tafel bewerkte en vader, bleek, met 'n bitser wordende neus, begon te zwijgen. Ik, als jongen was banger voor vader's bleekheid en zwijgen dan voor oom's bol geweld.

Want oom's drift stoof als 'n zeepbel. Even onstuimig als-ie 't dispuut uitlokte, even goedig stak-ie z'n hand uit, om 'r 'n end an te maken.

Vader kon dat niet. Die wrokte na. Die most eerst de boel van binnen laten afkoelen. Die had 'n ander sóort drift dan oom, 'n gevaarlijker, schijnbaar makkelijk te bedwingen opvliendheid.

Oom Jan bleef evenwel de driftkop van de familie – vader de verstandige, die kwestie wist te voorkomen.

Oom Jan, die op gemeubileerde kamers woonde, verhuisde om de drie maanden. Overal kreeg-ie mot, mot met de huisjuffrouwen, mot met de burens op andere kamers. En om de haverklap in twistgesprekken, als-ie iets stevigs be-

weerde, als-ie van iets zéker was en tegengesproken werd, vergruizelde-die de goudse pijp in z'n hand. Dat moet heel mal geweest zijn – je begrijpt, ik vertel na, 't was vóór mijn tijd! – allermalst.

In die dagen bestond nog de gezellige huiselijke gewoonte van 'n rekje met goudse pijpen. Ook al verdwenen. Tegenwoordig mag dat niet meer, gaan we onder in *bon ton* en in allemaal pretentieuze maniertjes...

'Hans!' – waarschuwden wij, bang voor 'n tweede tirade.

'Pardon!' – glimlachte Hans hoffelijk: 'je heb gelijk me in te houden. Wat in 'n goed vat is, verzuurt niet. Ze rookten dan lange gouwenaars in die dagen. Elke vriend, elke vriend die regelmatig op bezoek kwam, had z'n eigen pijp 'n pijp waarop-ie met potlood of inkt z'n naam zette. Op studenten-kamers zie je 't nog wel. Ofschoon ook dát en dáár uitsterft. Oom brak niet alleen z'n eigen pijpen, als-ie argumenteerde, als-ie driftig werd – oom brak honderden-een-maal de pijpen van z'n broer en z'n vrienden. Want 't broze goedje kon minder goed tegen oom's twee-en-drie-maandelijkse verhuizingen.

"Jan," zei m'n vader dan op zo'n nieuwe kamer: "Jan, 'k zie me pijp niet."

"Je pijp leit in gruzelementen door de verhuizing," antwoordde oom.

Dan tekende vader op 'n nieuwe pijp z'n initiaal J – Johan – en meestal zette-die 'r de een of andere spreuk op. En zo'n pijp hield 't dan mogelijk 'n paar maanden vol. Mogelijk. Want als oom 'n *gezellige* driftbui had en z'n hand de tafel betogend ráákte, sneeuwde 't pijpen.

Nu peinzen jullie misschien en waarlijk, dat de twee broers 't niét met mekaar konden vinden. Mis hoor! De uiterlijk-driftige en de innerlijk-driftige deeën niks zonder mekaar, waren volkomen-trouwe en toegenegen kameraden. 'r Passeerde geen avond of ze hokten met de wederzijdse vrienden, dronken 'n glas bier, rookten pijpen tot de ka-

mer 'n Londense mist werd.

Eens kreeg vader 'n kwaadaardige kou te pakken, 'n bronchitis met beginnende pneumonie. Oom Jan ging in geen weken naar bed. In de alkoof van vader – 'k spreek nog altijd in 'n vér-geleden, ongetrouwde tijd – had-ie 'n matras op de grond gelegd. Daar lei-die as 'n trouwe hond op z'n broer te passen. Bij 't minste geluid was-ie wakker. Al dee vader in z'n ziekte nog zo kribbig en lastig: oom Jan kauwde op z'n binnenwang – van drift geen spoor. Op 'n crisismacht, toen de temperatuur bij vader zorgwekkend was, ging oom Jan achter de deur op de vloermat zitten grienen – in z'n hemmetje – met z'n blote voeten op de tegels van de gang. Hij was 'n lammetje in die dagen. En rookte niet. Geen pijp kwam in z'n hoofd. "As Johan voor z'n borst niet roken mag," zei-die, "wil ik 'm niet treiteren door 't wel te doen." Eerst toen vader helemaal genezen was, dampte-ie ze driftig, in hoeveelheden als-ie nijdig werd. Oom scheen alleen gezond te zijn als-ie vrijelijk rooie-driftkoppen krijgen kon en gouwenaars breken.

De twee broers, die 't zo best met mekaar konden vinden, die mekanders hebbelijkheden kenden, werden op 'n dag twee van die petierigheden-vreters waarover 'k 't straks had. *Cherchez la femme!* Als twee ouwe vrienden van mekaar vervreemden, zit 'r meestal een wijfje tussen – 'n wijfje dat de vriend niet zetten kan... Lukt 't bij uitzondering – blijven de vrienden vrienden, dan is 'r uitstel van executie, want 't pleegt te gebeuren dat de loslopende vriend het tortelend voorbeeld volgt en dan leert de ondervinding, dat de twee wijfjes bij oogopslag mekaar's intérieurtje analyseren. Je zou op 'n scheurkalender 't motto kunnen griffen: "Vriendschap hangt aan 't zijden draadje *vrouw*."

'Hans!' maanden wij.

'Dank je,' neeg hij: "k weidde meen 'k, een weinig uit. Nu, vader verlooft zich – met zijn eerste vrouw – ik ben

uit 't tweede huwelijk. – Uit waren de zitjes. Doorgaans ga je met je meisje niet avond aan avond op 'n kamer waar ze *en grand comité* goudse pijpen smullen. Oom Jan had de smoor in. De eerste vrouw van vader beviel 'm helemaal niet. D'r gezicht stond 'm niet an, 'r manier van lopen stond 'm niet an, 't ruisen van 'r rokken, zoals-ie zei, stond 'm niet an. Omgekeerd vond 't meisje de broer van 'r jongen ongesoigneerd, ruw, driftig.

Toen deed oom Jan 'n domheid. Hij bemoeide zich met het geval. En kreeg de kous op z'n kop, en terecht.

De natuur, die voor volgende generaties belang heeft, de natuur smult lustig van geweldige bezwaren en bedenkingen van pa, ma, broer, vriend. De natuur is een materieschalk en de mensen zijn blagen.

Oom Jan brak de avond der laatste ruzie drie of vier pijpen, schold m'n vader voor 'n aap, 'n kwajongen – wat-ie duizendmaal gedaan had, maar 't geen nú vader *kwetste*. Vader, als van ouds kalm-bleek-driftig, lei z'n pijp met de letter J neer en dreigde als oom Jan z'n scheldwoorden niet terugnam, dat 't uit was, voorgoed uit.

Oom Jan, driftiger, zei of schreeuwde, dat niet alleen vader 'n kwajongen, maar 't meisje met 'r ruisende rokken 'n kwaje meid was.

Dat laatste dee de deur dicht. Want alweer 'n motto voor scheurkalender-debiet: "het is genoeglijker duizend mannen dan één vrouw te *honen*."

Vader ging uiterlijk-kalm heen, zag z'n broer na die avond in geen tien jaar terug.'

'In geen tién jaar?' herhaalden wij.

'Nee – in geen tien jaar. De een wou voor de ander niet buigen. Ze hadden allebei 'n klap van de grote, bezeten molen, bekend als de *Bêtise humaine*, waarvan de molenaar 'n zure clown met 'n potsierlijk-stijve nek en de bewegende windkracht ijdelheid, egoïsme, op-de-tenen-ge-traptheid en temperament-op-sterk-water is.

Wilde oom Jan toenaderen, dan bleef-ie halfwege steken.

Eens in 'n koffiehuis, ging-ie op 't tafeltje af, waaraan vader en z'n eerste vrouw zaten, maar bang voor uitbundigheid in 't bijzijn van kellners en habitués, draaide-die dichtbij brusk om.

Eens schreef-ie 'n brief. Vader antwoordde niet, omdat 'r in die brief iets stond dat voor twee uitleggingen vatbaar was. En hoemeer-ie de brief las en herlas, hoe meer-ie áchter de woorden zocht. 'n Broer, die jóú beledigd heeft, die je vrouw beledigd heeft, die op je trouwdag uit de stad is gegaan, zo'n broer moet niet schrijven, moet geen zwart op wit geven – die loopt is aan – die maakt 't mondeling goed. Oom Jan en vader vervreemdden met de jaren geheel. Mensen die mekaar in geen vijf, in geen tien jaar ontmoeten, weten aan 't end niks meer van mekaar. De een volgt dit lijntje – de ander dat. 't Gebeurt niet overtollig dat twee van zulke lijntjes in een zélfde harmonisch ziele-gebiedje evenwijdigen. Ontmoet maar eens 'n vriend die tien jaar in Indië geweest is. Als de whiskey-and-soda je niet herenigt, doet 't geen Stille Kracht...' 'Hans!' waarschuwdn we weder.

'...Merci,' vervolgde hij: 'merci. Tien jaar zagen ze mekaar niet of hadden toevallig iets ánders te observeren als ze elkander passeerden. Ja, vader wist zelf niet, wáár oom Jan woonde – trouw aan z'n gewoonte had-ie viermaal in 't jaar, minstens, andere kamers – toen z'n eerste vrouw stierf. Oom Jan las als 'n vreemde het doodsbericht in de krant. Twee dagen aarzelde-die nog, of wel wou-ie niet in 't huis komen, waar de gestorvene lag.

Op 't kerkhof, bij 't open graf, gaven ze mekaar de eerste hand sinds tien lange, in stomme ruzie verdane jaren.

Gesproken werd er geen woord.

Oom Jan zei niks – vader zei niks. Elk woord bij zo'n gelegenheid is te veel.

Vader, snikkend, stapte in de koets. Oom Jan ging te voet terug van 't kerkhof.

Maar 's avonds, toen vader 't in z'n leeg huis niet kon uit-

houden, toen-ie de hand van oom Jan nog vóélde – heeft-ie me wel tienmaal verteld – toen nam-ie 'n rijtuig en vroeg an vrienden van Jan 't adres van z'n kamers.

Dol, hè – dat zo iets gebeuren kan!

“k Had net naar jou willen komen,” zei oom Jan, boven aan de trap.

In 't donkere gangetje drukten ze mekaar nog eens en nog eens de hand.

Toen begon oom Jan, die grijs was geworden, als 'n beer op en neer te lopen en zei:

“We zijn twee vlegels geweest, Johan.”

“Dat zijn we,” zei vader.

“Als 'k 'r eerder van geweten had,’ gromde oom Jan, met 'n driftgebaar van z'n hand dat z'n pijp dee breken: “had je me vroeger bij je thuis gezien. Heit ze erg gelejen?”

“Gelukkig niet,” zei vader en om 't gesprek 'n andere wending te geven – 't praten over de dode moest voor Jan pijnlijk en hinderlijk zijn – sprak-ie moeilijk glimlachend: “...Je breekt ze nog áltijd, Jan.”

“Ja,” zei oom Jan stug.

“Geef mij 'r ook een – als van ouds,” zei vader.

Toen zei oom Jan iets dat vader met grote ogen dee kijken.

Met 'n eenvoudig gebaar wees-ie naar het oude pijpenrek:

“Daar hangt je laatste nog.”

Dwaas van tasting ging vader op 't rekje toe, waar 'n vuile pijp hing met 'n letter J en 'n spreuk.

En met die pijp in z'n handen begon-ie te huilen, te huilen om de grootheid van 'n broer, die dát tien lange jaren in leven had gehouden.'

'Ja, aan zo'n bewaarde pijp zit 'n prachtig brok genegenheid,' beaamden wij.

Bol schandaal

Net had-ie 'n scheutje petrolie op 't turfie gesiepeld en de spaanders gestouwd, toen de deur haastig beklopt wier. 'Ja – ja, 'k kom,' zei-die 't kachelgat in.

Eerst most 't vuurtje an. 't Was knappies koud nog. 't Leek wel voorjaar en an de struikies zag je waaratje 't groen, maar ouwe mensen waren wijzer. Die liepen niet in de val. Die wisten dat vróég uit 't nest geen lengte van leven had – die hadden méér groen zien verschalken door Maartse dagen. Z'n knokelvingers omspanden 't lucifers-vlammetje, dompten voorzichtig naar 't turfie onder de spaanders. Smeuig grauwde de rook, gulpnd z'n hand langs. Maar de wind sting op de schoorsteen of de schoorsteen was te koud. Door de asbak en de kieren van 't deurtje dropen de lijmige slieren, die taai bleven drijven, kringelend, klevend an 't kacheltje, an de haren van z'n rooie baard, an z'n snor. Knorrend van praat-gekauw, de verwreven rooie wenkbrauwen in fronsing tezaam, z'n kuchen onwillig verslikkend, slofte-die op 't blauwe aanrechtje toe, nam de melkkan, spoelde 'r lomp-schuddend na.

En terwijl-ie de klink van de deur lichtte, keek-ie slaaprig, dagschuw naar 't kittig staal van de hemel, dat door 't bovenruitje proestte en gegiegel van licht op de rooie stenen schudde.

'Morrege,' zei-die toen de dag tegen, en z'n gekerfde knokelhand hield de kan over de onderdeur.

Verroest! 't Was de melkmeid niet. D'r sting geen sterving. Wel vrolijkte om de hoek lach van schuilende jongens.

Driftig schoot-ie naar buiten, driftig zochten z'n ogen 't kozijn. En 't stónd 'r. Nou al voor de dérde maal hadden ze met hortende kinderletters op 't pas geverfd hout geschreven: *Dit is die knoebel.*

De hele week, met 't aankomend voorjaar, was-ie an 't

verven geweest. Eerst binnen, de aanrecht, de binnenko-
zijnen, de wastobbe, de puts – en omdat-ie nog blauwe
verf over had en blauw bij blauw netjes-onderhouden sting
– al hóórde 't dan niet! – de plank voor de bedstee. 't
Was 'n gezicht om van te smullen, zo kraak as-ie 't had
opgeknapt. Wie d'r kwam zág 't blauwe aanrechie, de
blauwe kozijntjes, de blauwe tobbe, de blauwe puts, de
blauwe bedsteeplank.

Ze keken d'r jaloers van. Toen, net met 't droge weer, had-
ie 't puitje onder handen genomen. As-ie klaar was met
z'n huishouen, 't kacheltje brandde, 't pijpje gestopt was,
de school vol was gelopen – as door de matte ruiten van
't schoolgebouw 't helder stijgend ochtendgezag, als 'n
trillende jeugdurgel float – as-ie wist, dat-ie drie uur
rustig de tijd had, kwam-ie naar buiten op z'n tapijten
sloffen en streek 't schuttinkje. Klodder naast klodder
streek-ie glad, niet-gehaast, geen droppie morsend, geen
spatje spillend. 't Pijpje piekte in 't rooie gerul van de
baard, sputterwalmpjes ploffend, tot de natte tabak geen
fut meer had. Dan zoog-ie tóch, mummend en lurkend en
spuwend en probeerde 'ns 'r de vlam in te krijgen en be-
smakte 'n aarzende rookbuil en háálde stug-trekkend. 't
Schuttinkje kroop óp uit z'n vuil uit z'n winterverweerd-
heid. 't Was of de zon, 't felle zomerse licht 'r in gróéf.
Plank na plank werd van een lichtgroene nieuwheid. As
nou de norske takken van 't boompje er achter begonnen te
botten en je – als de verf góéd droog was – anders kreeg
je smúrrie – de najen 'n streekie wit gaf, dan kon nie-
mand 't verbeteren, dan zag 't 'r fatsoendelijk uit. Ging
om twaalf uur de school uit, dan bleef-ie in de deurpost
loeren. Want al hing náást de schutting 't bordpapieren
deksel van 'n doos met de grimmige waarschuwing:

gevervt

–, al had 't 'r dúizendmaal gehangen: de jongens en meis-

sies van de school kon je niet vertrouwen, geen ogenblik. 't Schuttinkje droogde prachtig. De buitenkozijnen kregen 'n beurt, óók groen en de deur óók groen. Hij nam 'r z'n tijd voor, blij als-ie was met geknutsel en pijpjes gelurkt. En de dag dat alles kúrk was – kurk zonder 'n regentje, haalde die 't deksel met de waarschuwing in.

Jawel, de duvels schenen 'r op gewacht te hebben. Twéemaal gister, hoe-die ook loerde, had een en dezelfde bengel op 't nog glanzend groen van 't linker kozijntje: *Dit is die knoebel* geschreven en nou in de vroegmorgen stond 't 'r weer met snijdende krijtletters

dit is die knoebel.

De melkkan kneep-ie in z'n hand, alsof-ie 'r an stukken wou smakken. As-ie de jongen te pakken kreeg, dee-die 'm 'n moord! De schooiers, om 't kozijn te bekladden, om 'm te schimpen. Met 'n vaart schoof-ie de hoek om – niemand te zien, ze hadden natuurlijk niet gewacht. Nou maar d'r zou schandaal van kommen – nóú liet-ie 't 'r niet bij. Net kwam de bovenmeester an de deur van de school en knikte.

Morge, Van Schie...

Morrege, meester...

Kwaadaardig, praat-kauwend, de kan in de ene hand, 't pijpje in de andere, stak-ie 't straatje over.

'Meester – d'r komt dóóds slag van!'

'Van wat?' vroeg meester verbaasd. Van Schie, de nurkse, Van Schie, die pijpjes kloof, met niemand sprak, 't te veel moeite vond te knikken, stond nu voor 'm met 'n verpaarste woede-kop.

'Ik vraag,' zei 't mannetje hees: 'wat of dat mot met die *knoebel*?'

'Met de knoebel,' zei de bovenmeester, niet-begrijpend. Véél was 'm in z'n leven gevraagd, veel wijsheid had-ie in 't dorp gezaaid, maar zo dádelijk van 'n *knoebel* te snap-

pen...

Knarsend beet Van Schie op z'n pijp. Gister tweemaal, nou, wéér. 't Liep de spuigaten uit.

'...Ik vraag,' zei hij bot-snuwend: 'Ik vraag of *ik* 'n knoebel ben!'

'Nee, jij ben natuurlijk géén knoebel,' antwoordde de meester: 'maar nou mot jij is vertellen wát 'n knoebel is...'

'Mot *ik* dat vertellen? Mot *ik* dat vertellen!' schreeuwde Van Schie: 'mot ik me laten uitmaken voor knoebel?'

'Man,' zei de meester, onlekker bij zoveel geluid in de stille morgen: 'as je nou kálm en bedaard...'

Dát was niet *de* psychologische toon. Iemand die zwaar beschimpt is, iemand wiens kozijn ten *derden* male met krijt bevuild wordt, *sust* men niet op die wijze.

'Gedorie!' vloekte Van Schie: 'as ze jóú uitmaken voor knoebel, ja voor knóébel! – dan sla je ze toch d'r hersens in! Mot ik me voor knoebel laten schelden! Jij ben 'n knoebel! 'n Gemene knoebel!...'

Gijsie, de vrouw van de bakker, die net 'r jongetje na school kwam brengen, wat vroeger, omdat ze na de stad most en Jansen, de barbier, die de burgemeester ging scheren, stonden stil. Was me dat 'n geweld in 't doddelend straatje!

'Man,' zei de bovenmeester, dom en onvoorzichtig: 't lijkt of je 'm om heb!'

'Om! Om!' raasde Van Schie, 'r Jansen en Gijsie in betrekkend: 'Om – horen jullie wat-ie zeit. – Om – as je geen knoebel wil heten! Ben *ik* 'n knoebel?' – Z'n stem sloeg schor, z'n hoofd beefde verwoed: 'ben *ik* 'n knoebel! Jij! Jij!'

Nog eens probeerde de meester 't met kalmte.

'As je nou eerst zeggen wil wat 'n knoebel is en wié knoebel gezeid het!'

't Kringetje werd groter. Van 't kruidenierswinkeltje knikte de deur en 'n vrouw, zwaar van heup, met haastig op-

geknot haar, hobbelde 't stoepie af. 'n Karreman op 'n vrachie stenen voor 't nieuwe huis van de notaris, zette zijn klomp tegen de bil van 't lodderend paard, trok schrap de teugels, luisterde, langzaam-van-pruimkauw. De melkmeid, lollig van grijns om 't schandaal, de hurrie, die de duiven op de gootrand van de school angstig dee trappe-len, alsof ze nog effetjes wouen wachten vóór vort te vliegen, de melkmeid grinnikte dat 'r grote gele tanden 'r sproetengelaat doorspleten. En de jongens die straks om de hoek waren gehold, schuchterden nou ook aan, zachtjes de klompen schuiflend voor mééster... Van Schie, de kop met 't rooie haar heftig van schok, dreigde nu stomp met z'n vuist.

'Mot ik jóú zeggen wat 'n knoebel is!' schreeuwde-die de arm naar de overzij zwaaiend: 'n bovenmeester die niet weet wat 'n knoebel is! "n Bovenmeester die de kinderen leert om knoebel op de kozijnen te schrijven! Je zel d'r van horen! Je zel 't weten! Jij mot de kinderen geen knoe-bel leren!'

De bovenmeester werd bleek van kwaadheid. Daar kwam-die, op niks verdacht 'n luchie scheppen voor-ie zich in de school opsloot, en daar viel 'm de nurkse ouwe vent met 'n herrie op 't lijf, waarvoor het halve dorp uitliep.

'As ze dan zéggen dat je 'n knoebel ben,' zei-die scherp: 'dan zullen ze gelijk hebben hoor! Goeien morgen 'knoe-bel!'

Weg was-ie de school in, toe flapte de deur.

'Heb-ie 't gehoord?' schorde Van Schie: 'heb-ie 't gehoord? 'k Neem je voor getuigen. Kijk me pas geverfd ko-zijn is! Da's al de dérde maal vanaf gister. Dat leert-ie de kinderen. 'k Geef 't an. 'k Mot weten of 'k 'n knoebel ben!'

Plomp stappend liep-ie 't straatje in, gevolgd door 't klompen-geklapper der jongens, door de barbier, die de burgemeester ging scheren, door de giegkende melkmeid. Bij de kerk stond de veldwachter te pruimen.

‘Wel Van Schie, wat is ’r an ’t handje?’

‘Je mot verbaal opmake en dáádlijk!’

‘Verbaal...’ zei de veldwachter gewichtig van stem: ‘voor wat mot ’r verbaal...? Toe jonges loop door! Waar steken jullie je neuzen in!’

‘Verbaal tegen de bovenmeester,’ zei ’t mannetje woest: ‘de bovenmeester het me gescholden – ’k heb ’r getuigen op – Gijsie en de barbier en nog wel drie meer – ’k laat me niet voor knoebel schelden – al driemaal staat ’t op me geverfd kozijn!’

‘Zo, Zo,’ knikte de veldwachter, bedaärlijk pruimkauwend: ‘zo, het de bovenmeester je gescholden – jonges loop deur! Wat heb-die d’r van nodig! En voor wat het-ie je gescholden?’

‘Voor *knoebel*,’ zei ’t mannetje taai: ‘dat leert-ie de kinderen op school, de vent van niks!’

‘Knoebel? Knoebel?’ kauwde de veldwachter: ‘da’s ’n woord dat ’k niet ken. Zeg-ie knóébel?’

‘Kom maar mee – dan zal ik ’t bewijzen – je mot niet denken dat ’k ’t verzin, – ’t staat bij me *geschreven*,’ redeneerde ’t mannetje: ‘gister om één uur eens, toen de school anging – toen om over vier toen de school uitging, en nou van morrege vroeg, net toen ’k melk wou annehmen. Da’s ’n schandaal – daar komt moord en doodslag van! Mot hij de jonges knoebel leren?’

‘Nee, dat mot-ie zéker niet,’ zei de veldwachter, pruimsap wijs-sieplend en wijs z’n woorden wikkend: ‘dat mot-ie *sekuur* niet. Je mag niemand mollesteren – kinderen knoebel leren, as knoebel geen pas het – néé – néé. Nou, kom dan maar mee.’ Stug egaalden zijn stappen naast ’t pantoffel-gekluk van ’t mannetje.

In de deuren stonden mensen te kijken wat ’r gebeuren ging en jongens draafden vooruit.

Even hield de veldwachter op voor ’t kozijn en las.

Hij las met gefronste aandacht, zachtjes herhalend: *Dit is die knoebel*. Toen haalde-die ’t verbaalboekje uit z’n

uniformjas, belikte 't potloodstompje en schreef zorgvuldig: *Dit is die Knoebel*. Toen schelde-die an de schooldeur. Bovenmeester liet 'm binnen.

'Meester,' zei de veldwachter: 'Van Schie wil verbaal van dat geschrijf van die knoebel en dat u 'm strakkies in bijzijn van Gijsie en de barbier voor knoebel het gescholde...' Nou had-ie 'r de bovenmeester stévig tussen. Had-ie laatst van de burgemeester geen schrobbering gekregen; omdat de meester geklaagd had over de lantaarn voor de school die om negen uur geen olie meer had?

'Zo, heb *ik* Van Schie voor knoebel gescholden?' zei de bovenmeester: 'zeg jij dan wát knoebel is?'

'Dat heb *ik* niet te zeggen, meester,' beet de veldwachter van zich af: 'dat mot ú as meester weten. As u iemand voor knoebel scheldt, dan wil knoebel knoebel zeggen, en dat mot dan maar *uitgemaakt* worden. D'r staat op 't kezijn: *dit is die knoebel* en u het gezeid: goeie morgen knoebel! Als u niet had willen schelden, had u goeie morgen Van Schie gezeid en niét goeie morgen, knoebel!...'

'Dan maak je maar verbaal op!' snauwde de bovenmeester, 'k heb nou geen tijd meer – de school gaat beginnen...'

De hele dag liet Van Schie op z'n kozijn. *Dit is die knoebel* staan. *Als bewijs*. Van de verf was 't 't minste. Die was niet zo erg beschadigd.

Dat liet zich bijstrijken. Maar voor *knoebel* uitgemaakt te worden, als je je eigen fatsoenlijk hield en niemand anstoot gaf, dat vertikte die. Daar zou-die tegen vechten al ging 't nóg zo hoog.

Om vier uur zat-ie achter 't horretje te loeren of de *bende* aan de overkant 'm wéér wat zou lappen. Om kwart óver vier werd-ie ongerust. De school ging niet uit. Om half vijf bleef 't nog stil. Om kwart voor vijf nóg. In 't straatje begon geloop van moeders die angstig werden, van zussies die door moeders werden uitgezonden om is te kijken.

Eerst om óver vijf ging de school uit. Meester had ze tot

vier uur de tijd gegeven om te zeggen wát 'n knoebel was, wie knoebel op 't kozijn had geschreven. En toen geen van de jongens en meissies 'n verklaring van knoebel kon geven en niemand *verrajen* wou, most de héle school 'n uur nablijven en honderdmaal op de leien schrijven: *ik mag geen knoebel zeggen.*